

**SÜYÛTÎ'NİN ED-DÜRRÜ'L-MENSÛR ADLI
TEFSİRİNDE ENFÂL SÛRESİNDEKİ BEDİR
SAVAŞI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TAHRÎC VE
DEĞERLENDİRMESİ**
Şeyma Nur YILDIRIM
Yüksek Lisans Tezi
Temel İslâm Bilimleri
Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU
2024
(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SÜYÛTÎ'NİN ED-DÜRRÜ'L-MENSÛR ADLI TEFSİRİNDE ENFÂL
SÛRESİNDEKİ BEDİR SAVAŞI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TAHRÎC VE
DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma Nur YILDIRIM

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU

BAYBURT - 2024

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU danışmanlığında, Şeyma Nur YILDIRIM tarafından hazırlanan “Süyûti’nin ed-Dürrü’l-mensûr Adlı Tefsirinde Enfâl Sûresindeki Bedir Savaşı ile İlgili Rivayetlerin Tahrîc ve Değerlendirmesi” başlıklı bu çalışma, 26.04.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Unvan

Üye : Unvan

Üye : Unvan

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Murat KUL

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU danışmanlığında hazırlamış olduğum “Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr Adlı Tefsirinde Enfâl Sûresindeki Bedir Savaşı ile İlgili Rivayetlerin Tahrîc ve Değerlendirmesi” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26.04.2024

Şeyma Nur YILDIRIM

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi süresince yardımlarından dolayı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU'na; kıymetli hocalarım Doç. Dr. Tevhid BAKAN, Dr. Merve BATMAZ ve Arş. Gör. Necip Sefa DEMİR'e; destek ve yardımlarıyla yanımda olan ağabeyim Creative Director Mehmet YILDIRIM'a; meslektaşlarım Kevser PEKDEMİR ve İshak KARADENİZ'e ayrıca manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Şeyma Nur YILDIRIM

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜYÛTÎ'NİN ED-DÜRRÜ'L-MENSÛR ADLI TEFSİRİNDE ENFÂL SÛRESİNDEKİ BEDİR SAVAŞI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRMESİ

Şeyma Nur YILDIRIM

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU

Bayburt-2024, Sayfa: 100

Süyûtî'nin kaleme aldığı ed-Dürrü'l-mensûr, rivayet tefsirleri arasında önemli bir yere sahiptir. İçinde yer alan hadisler muhteva açısından rivayet tefsirleri arasında en hacimli kaynaklar arasındadır. Süyûtî bu eseri hazırlarken ayetlerle alakalı hadisleri senetsiz bir şekilde eserine kaydetmiştir. Bu durumda hadislerin sıhhatinin tespitini zorlaştırmıştır. Eserin hadis ilmi açısından kıymetini ortaya koymak ve hadislerin sıhhatini tespit etmek amacıyla bu araştırmanın yapılması büyük önem arz etmiştir. Bu sebeple ed-Dürrü'l-mensûr adlı tefsirin Enfâl sûresi bölümünde geçen Bedir Savaşı ile ilgili merfû hadisler üzerinde çalışma yapılmıştır. Öncelikle, Süyûtî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, Enfâl sûresinde yer alan hadislerin tahrîcini yapmak amacıyla kaynak taraması yapılmış ve hadislerin ilk geçtiği kaynağa ulaşılmaya çalışılmıştır. Hadislerin güvenilirliğini tespit amacıyla rical çalışmalarına başvurulmuştur. Ayrıca hadis âlimlerinin, incelemesi yapılan hadisler hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Araştırma sonunda incelenen hadislerin genel bir değerlendirmesi yapılmış, değerlendirmeler tablolar halinde sunulmuş ve sonuçları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, ed-Dürrü'l-mensûr, Süyûtî, Enfâl, Bedir, savaş

ABSTRACT

M. SC. THESIS

EXPLANATION AND EVALUATION OF THE SUYUTI'S NARRATIONS ABOUT THE BATTLE OF BADR IN THE SURAT ANFAL IN HIS TAFSIR NAMED ED- DURRUL-MANSUR

Şeyma Nur YILDIRIM

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Hamdi TÜRKOĞLU

Bayburt-2024, Pages: 100

al-Durr al-manthur, written by Suyuti, has an important place among the narration tafsirs. The hadiths in it are the most voluminous sources among the narrative tafsirs in terms of content. While preparing this work, Suyuti narrated the hadiths related to the verses without any evidence, without subjecting them to any examination. In this case, it made it difficult to determine the authenticity of the hadiths. It is of great importance to conduct this research in order to reveal the value of the work in terms of hadith science and to determine the authenticity of the hadiths. For this reason, in the tafsir called al-Durr al-manthur, studies were carried out on the hadiths mentioned in the surat Anfal First of all, information is given about Suyuti's life and works. Then, a source scan was carried out in order to examine the hadiths in Suurat Anfal and an attempt was made to reach the source where the hadiths were first mentioned. Research has been conducted on rijal studies in order to determine the reliability of hadiths. Additionally, the opinions of hadith alims about the examined hadiths are included. At the end of our study, a general evaluation of the examined hadiths was made, the evaluations were presented in tables and the results were revealed.

Keywords: Tafsir, al-Durr al-manthur, Suyuti, Anfāl, Badr, battle

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	II
BEYANNAME	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
ŞEKİLLER	IX
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Sınırlılıkları	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	2
Terim ve Tanımlar	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. TEFSİR VE SÜNNET İLİŞKİSİ.....	4
1.2. ENFÂL SÛRESİ	5
1.3. BEDİR SAVAŞI.....	6
1.4. SÛYÛTÎ'NİN HAYATI, İLMİ ŞAHSİYETİ, ESERLERİ.....	8
1.4.1. Süyûtî'nin Hayatı.....	8
1.4.2. İlmî Şahsiyeti.....	9
1.4.3. Hocaları	12
1.4.4. Talebeleri	13
1.4.5. Eserleri.....	14
1.4.5.1. el-İtkân.....	15
1.4.5.2. Cem' u'l-cevâmi'	15
1.4.5.3. el-Câmiu's-sagir	15
1.4.5.4. Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Tadrîbi'n-Nevevî	16
1.4.5.5. et-Tevşîh 'ale'l-Câmi' i's-sahîh.....	16
1.4.5.6. Tefsîrü'l-Celâleyn.....	16
1.4.5.7. Tenvîrü'l-havâlik 'alâ Muvatta' i Mâlik.....	17
1.4.5.8. ed-Dürrü'l-mensûr fî tefsiri bi'l-me'sûr	17
1.4.6. Süyûtî'ye Yöneltilen Eleştiriler	18
İKİNCİ BÖLÜM	20
2. YÖNTEM	20
2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	20
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	20
2.3. VERİ ANALİZİ.....	20
2.4. GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK	21
2.5. ED-DÜRRÜ'L-MENSÛR TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRÎCİ	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	86
3. BULGULAR	86
3.1. HADİSLERİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	86
3.1.1. İncelemesi Yapılan Hadislerin Kaynaklara Göre Dağılımı.....	86

3.1.2. İncelemesi Yapılan Hadislerin Sıhhatine Göre Dağılımı	87
3.1.3. İncelemesi Yapılan Hadislerin Konularına Göre Dağılımı	88
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	93
Sonuç	93
Tartışma	93
Öneri	94
KAYNAKÇA.....	95
ÖZ GEÇMİŞ	100

ŞEKİLLER

Şekil 1: Birinci Hadisin Sened Ağı	22
Şekil 2: İkinci Hadisin Sened Ağı	23
Şekil 3: Üçüncü Hadisin Sened Ağı	23
Şekil 4: Dördüncü Hadisin Sened Ağı	24
Şekil 5: Beşinci Hadisin Sened Ağı	25
Şekil 6: Altıncı Hadisin Sened Ağı	26
Şekil 7: Yedinci Hadisin Sened Ağı	26
Şekil 8: Sekizinci Hadisin Sened Ağı	27
Şekil 9: Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı	28
Şekil 10: Onuncu Hadisin Sened Ağı	29
Şekil 11: On Birinci Hadisin Sened Ağı	30
Şekil 12: On İkinci Hadisin Sened Ağı	31
Şekil 13: On Üçüncü Hadisin Sened Ağı	32
Şekil 14: On Dördüncü Hadisin Sened Ağı	32
Şekil 15: On Beşinci Hadisin Sened Ağı	33
Şekil 16: On Altıncı Hadisin Sened Ağı	34
Şekil 17: On Yedinci Hadisin Sened Ağı	35
Şekil 18: On Sekizinci Hadisin Sened Ağı	35
Şekil 19: On Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı	36
Şekil 20: Yirminci Hadisin Sened Ağı	37
Şekil 21: Yirmi Birinci Hadisin Sened Ağı	38
Şekil 22: Yirmi İkinci Hadisin Sened Ağı	38
Şekil 23: Yirmi Üçüncü Hadisin Sened Ağı	39
Şekil 24: Yirmi Dördüncü Hadisin Sened Ağı	40
Şekil 25: Yirmi Beşinci Hadisin Sened Ağı	41
Şekil 26: Yirmi Altıncı Hadisin Sened Ağı	42
Şekil 27: Yirmi Yedinci Hadisin Sened Ağı	43
Şekil 28: Yirmi Sekizinci Hadisin Sened Ağı	43
Şekil 29: Yirmi Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı	44
Şekil 30: Otuzuncu Hadisin Sened Ağı	45
Şekil 31: Otuz Birinci Hadisin Sened Ağı	46
Şekil 32: Otuz İkinci Hadisin Sened Ağı	46
Şekil 33: Otuz Üçüncü Hadisin Sened Ağı	47
Şekil 34: Otuz Dördüncü Hadisin Sened Ağı	47
Şekil 35: Otuz Beşinci Hadisin Sened Ağı	48
Şekil 36: Otuz Altıncı Hadisin Sened Ağı	49
Şekil 37: Otuz Yedinci Hadisin Sened Ağı	50
Şekil 38: Otuz Sekizinci Hadisin Sened Ağı	51
Şekil 39: Otuz Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı	51
Şekil 40: Kırkıncı Hadisin Sened Ağı	52
Şekil 41: Kırk Birinci Hadisin Sened Ağı	53
Şekil 42: Kırk İkinci Hadisin Sened Ağı	53
Şekil 43: Kırk Üçüncü Hadisin Sened Ağı	54

Şekil 44: Kırk Dördüncü Hadisin Sened Ağı.....	55
Şekil 45: Kırk Beşinci Hadisin Sened Ağı.....	55
Şekil 46: Kırk Altıncı Hadisin Sened Ağı.....	56
Şekil 47: Kırk Yedinci Hadisin Sened Ağı.....	56
Şekil 48: Kırk Sekizinci Hadisin Sened Ağı.....	57
Şekil 49: Kırk Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı.....	58
Şekil 50: Ellinci Hadisin Sened Ağı.....	58
Şekil 51: Elli Birinci Hadisin Sened Ağı.....	59
Şekil 52: Elli İkinci Hadisin Sened Ağı.....	60
Şekil 53: Elli Üçüncü Hadisin Sened Ağı.....	61
Şekil 54: Elli Dördüncü Hadisin Sened Ağı.....	61
Şekil 55: Elli Beşinci Hadisin Sened Ağı.....	62
Şekil 56: Elli Altıncı Hadisin Sened Ağı.....	63
Şekil 57: Elli Yedinci Hadisin Sened Ağı.....	63
Şekil 58: Elli Sekizinci Hadisin Sened Ağı.....	64
Şekil 59: Altmışınca Hadisin Sened Ağı.....	65
Şekil 60: Altmış Birinci Hadisin Sened Ağı.....	66
Şekil 61: Altmış İkinci Hadisin Sened Ağı.....	66
Şekil 62: Altmış Üçüncü Hadisin Sened Ağı.....	67
Şekil 63: Altmış Dördüncü Hadisin Sened Ağı.....	68
Şekil 64: Altmış Beşinci Hadisin Sened Ağı.....	68
Şekil 65: Altmış Altıncı Hadisin Sened Ağı.....	69
Şekil 66: Altmış Yedinci Hadisin Sened Ağı.....	70
Şekil 67: Altmış Sekizinci Hadisin Sened Ağı.....	71
Şekil 68: Altmış Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı.....	71
Şekil 69: Yetmişinci Hadisin Sened Ağı.....	72
Şekil 70: Yetmiş Birinci Hadisin Sened Ağı.....	73
Şekil 71: Yetmiş İkinci Hadisin Sened Ağı.....	73
Şekil 72: Yetmiş Üçüncü Hadisin Sened Ağı.....	74
Şekil 73: Yetmiş Dördüncü Hadisin Sened Ağı.....	75
Şekil 74: Yetmiş Beşinci Hadisin Sened Ağı.....	75
Şekil 75: Yetmiş Altıncı Hadisin Sened Ağı.....	76
Şekil 76: Yetmiş Yedinci Hadisin Sened Ağı.....	77
Şekil 77: Yetmiş Sekizinci Hadisin Sened Ağı.....	78
Şekil 78: Yetmiş Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı.....	78
Şekil 79: Sekseninci Hadisin Sened Ağı.....	79
Şekil 80: Seksen Birinci Hadisin Sened Ağı.....	80
Şekil 81: Seksen İkinci Hadisin Sened Ağı.....	80
Şekil 82: Seksen Üçüncü Hadisin Sened Ağı.....	81
Şekil 83: Seksen Dördüncü Hadisin Sened Ağı.....	82
Şekil 84: Seksen Beşinci Hadisin Sened Ağı.....	83
Şekil 85: Seksen Altıncı Hadisin Sened Ağı.....	83
Şekil 86: Seksen Yedinci Hadisin Sened Ağı.....	84
Şekil 87: Seksen Sekizinci Hadisin Sened Ağı.....	85
Şekil 88: Kaynaklarına Göre Dağılım.....	86
Şekil 89: Sıhhat Durumuna Göre Dağılım.....	87

KISALTMALAR

s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
öl.	: Ölüm tarihi
b.	: Bin, ibn
c.c.	: Celle celâluh
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
H	: Hicrî
r.a	: Radıyallahu anh

GİRİŞ

İslâm dininin temel kaynakları Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'tir. Bu iki kaynak Hz. Peygamber'in bize rehberlik etmek üzere bıraktığı mirasıdır. Müslümanlar bu mirasa sahip çıkabilmek ve muhatap oldukları vahyi anlayabilmek için ilk dönemlerden beri elinden gelen gayreti göstermişlerdir. Bu gayretin sonucunda tefsir, kelim, hadis, fıkıh gibi birçok ilim ortaya çıkmıştır. “*Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr Adlı Tefsirinde Enfâl Sûresindeki Bedir Savaşı ile İlgili Rivayetlerin Tahrîc ve Değerlendirmesi*” adlı çalışmamızın amacı hadisleri temel kaynaklardan bulmak ve sıhhatini tespit etmektir. Böylece muhatabı olduğumuz Kur'ân'ı ve Sünnet'i doğru bir şekilde anlayabilmektir.

ed-Dürrü'l-mensûr adlı eser, rivayet metoduyla yazılmış eserler arasında önemli bir yere sahiptir. Tefsir kitabı olarak anılsa da içinde çok sayıda hadis rivayeti bulundurulur. Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr* adlı eserinde Kur'ân ayetleri ile ilgili birçok hadisi bir araya getirmiştir. Bu eserin önemli bir yönü ise İbn Cüreyc'in tefsiri, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn'in tefsiri, Abdürrezzâk es-San'ânî'nin tefsiri gibi asıl nüshaları günümüze ulaşmamış birçok kaynaktan veya İbnü'l-Münzîr en-Nisâbü'rî'nin tefsiri gibi bir bölümü günümüze ulaşmış eserlerden hadis rivayetinde bulunmasıdır.¹ Söz konusu bu eser rivayet tefsirleri içerisinde büyük bir yere sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.v.), sahâbe ve tabiine ait rivayetler muhteva açısından çok zengindir. Bu eser üzerine yapılan çalışmalar onun kıymetine vurgu yapmaktadır.

Süyûtî, *Tercümânü'l-Kur'ân* isimli eserlerinde hadisleri senetleriyle beraber kitabına almıştır. Fakat hadislerin senetlerine önem verilmemesi sebebiyle daha sonra *ed-Dürrü'l-mensûr* adlı tefsiri kaleme almış ve bu eserinde hadislerin senetlerini zikretmeden ve sıhhatleri hakkında bilgi vermeden kitabına kaydetmiştir. Eserdeki hadislerin senetlerinin zikredilmemesi bu çalışmanın yapılmasında en önemli etkenlerden biridir. Söz konusu eseri, hadis ilmi çerçevesinde ele almak amacıyla bu çalışma yapılacaktır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Çalışmanın konusu, kıymetli ilim adamı Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-mensûr* adlı tefsirinin Enfâl sûresinde geçen hadisleri üzerinedir. Yüce kitabımız Kur'ân'ı doğru anlama konusunda hadislerin yeri çok büyüktür. Özellikle Süyûtî'nin tefsiri gibi rivayet tefsirleri Kur'ân'ı anlama ve yorumlama hususunda büyük bir öneme sahiptir. İslâm'ı doğru bir şekilde anlayabilmek Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine sarılmakla mümkündür. Bu da bilgilerin ancak doğru kaynaklardan elde edilmesi ile sağlanabilir. Fakat tefsir kaynaklarında bazen sahih olmayan

¹ Mesut Kaya, “ed-Dürrü'l-mensûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/39.

hadislere yer vermiştir. Bu durum da Kur'ân'ı ve İslâm'ı doğru yorumlama konusunda bize engel olmuştur. Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-mensûr* adlı tefsirinin incelenmesinin yapılması, bahsedilen sebeplerden dolayı büyük bir gereklilik arz eder.

Araştırmanın Amacı

Süyûtî eserine aldığı hadisleri bir araya getirirken; senetlerine yer vermeden, sahih hadis, zayıf hadis ve İsrâiliyât gibi ayırım yapmadan rivayette bulunmuştur. Bu araştırmanın amacı, eserde geçen hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetini belirlemek ve hadis ilmine katkılarını görmeyi sağlamaktır. Bu sebeple ilk önce hadislerin kaynaklardaki yeri tespit edilecektir. Ardından hadislerin sıhhat durumu araştırılacak ve konuyla alakalı bilgilere yer verilecektir.

Çalışma, *ed-Dürrü'l-mensûr* eserindeki Enfâl sûresinin tefsirinde geçen Bedir Savaşı ile alakalı merfû hadisler üzerinden yapılacaktır. Yapılan araştırma Bedir Savaşı ile ilgili hadisleri bir arada görmeyi ve değerlendirmeyi sağlayacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Üzerinde çalıştığımız eser, rivayet tefsirleri arasında olması sebebiyle çok fazla hadis içermektedir. Her bir hadisi incelemek araştırmanın kapsamını genişleteceğinden dolayı fazla zaman gerektirmektedir. Yüksek lisans çalışması kapsamında çalışmanın bir konu özelinde yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma, Enfâl sûresi çerçevesinde Bedir Savaşı ile ilgili merfu hadisler üzerinde olacaktır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Çalışma konusu olan *ed-Dürrü'l-mensûr* eserindeki Enfâl sûresinde geçen Bedir Savaşı ile alakalı merfû hadislerin tespiti yapılacaktır. Söz konusu hadislerin bulunduğu eserlerdeki yerleri tespit edilecektir. Araştırmanın bu bölümü müellifin yararlandığı kaynakları görmemizi sağlayacaktır. Ayrıca yapılacak tahrîclerle hadislerin sıhhat durumu ve Hz. Muhammed'e (s.a.v) aidiyeti belirlenecektir. Bu sayede eserin hadis ilmine kattığı değer ortaya çıkacaktır. Ayrıca Bedir Savaşı ile ilgili hadisleri bir arada görmeyi ve değerlendirmeyi sağlayacaktır.

Terim ve Tanımlar

Tahrîc: Sözlükte çıkarmak veya hüküm elde etmek demektir. Terim manası ise Hz. Muhammed'e, sahabe veya tabiin nesline ait olduğu iddia edilen rivayetlerin ilk geçtiği kaynağı tespit etmek, sıhhat durumunu belirlemek demektir.

Ricâl ilmi: Hadis alanında, ravileri ve ravilerin sıhhat derecelerini belirleyen araştırmalardır.

Cerh ve ta'dîl: Hadis rivayet eden ravilerin dini ve ilmi konulardaki ehliyetlerini arařtıran ilimdir.

Ravi: Öğrendiği hadisleri başkalarına aktaran kişi demektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın birinci bölümü, Süyûti'nin hayatı ve ilmi faaliyetleri üzerine olacaktır. Bu çalışma, Süyûti hakkında yazılan makale ve eserlerin araştırılması şeklinde yapılacaktır. Süyûti kendi hayatı ve ilmi faaliyetleri üzerine bazı kitaplarında bilgiler vermiştir. Bu kaynaklar üzerinde de inceleme yapılacaktır. Ardından inceleme konusu olan Enfâl sûresi ve bu surede anlatılan Bedir Savaşı hakkında bilgiler verilecektir. Bölümün sonunda tefsir ve sünnet ilişkisi üzerine de bir araştırma yapılacaktır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise incelenen hadislerin ilk kaynakları tespit edilecek, ardından hadislerin sıhhat durumları araştırılıp gerekli bilgiler verilecektir. Hadis senetleri şeklinde halinde sunulacaktır. Araştırması yapılan bazı hadisler çok uzun metinler içerir. Bu durum da çalışmanın hacmini artırıp konudan uzaklaşmaya sebebiyet verebilir. Bu sebeple bazı hadis metinleri kısaltılarak verilmiştir. Bu çalışma için öncelikli olarak sahih hadis kaynakları üzerinde araştırma yapılacak, bu kaynaklarda araştırılan hadis bulunamazsa diğer hadis kitapları, tefsir kaynakları ve farklı türde eserler üzerinde inceleme yapılacaktır. Bu çalışmalar için Şamile programı ile Cevamiu'l-kelim programlarından da yararlanılacaktır. Son olarak elde edilen bilgiler ışığında hadisler ve Enfâl sûresi üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Bu değerlendirmeler tablolar halinde sunulacaktır.

1.1. TEFSİR VE SÜNNET İLİŞKİSİ

Kur'ân ile Hz. Peygamber'in sünneti İslâm dininin temel kaynağıdır. İslâm dininin şekillenmesinde temel ölçüttür. Kur'ân'a muhatap olan Müminler, onu anlama ve yaşama hususunda büyük gayretler göstermişlerdir. Tefsir ve sünnet bu gayretin ortaya çıkardığı ilimlerdenidir. Bu ilimler birbirlerini tamamlayan iki unsurdur. Sünnet olmadan tefsir ilmini, tefsir ilmi olmadan yüce kitabımızı doğru bir şekilde anlamak mümkün değildir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.); Kur'ân'ı tebliğ, tebyin, temsil görevleri sünnetin birer parçasıdır. Muhkem-müteşâbih, ayetlerin iniş sebebi ile ilgili hususlar ve nâsih-mensûh gibi konular ancak sünnet ile doğru şekilde anlaşılabilir.²

Kur'ân'ı Kerim toplu halde nazil olmamıştır. Yüce Allah, ayetlerini olaylar üzerine veya toplum ihtiyaçlarına göre yirmi üç senede parça parça indirmiştir. Bu sebeple, Kur'ân'ı sünnetten ayırmak mümkün görülmemektedir. Sünneti doğru şekilde kavrayabilmek de yine Kur'ân'ı doğru okuyabilmekten geçer. Sünneti doğru yorumlayabilmek için ayetlerin; iniş

² İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971), 228.

nedenleri, konusu, amacı, ayetlerin indiği ortam ve dönem şartları göz önünde bulundurularak sistematik bir şekilde araştırılması gerekir.³

H. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik vazifelerinden birisi de Kur'an'ı açıklama yani beyân görevidir. Kur'an'ın çoğu hükmünü sünnetin açıklamaları olmadan anlamak mümkün değildir. Namazın nasıl kılınacağı veya hac ibadetinin nasıl yapılacağı gibi durumlar ancak H. Muhammed'in açıklamalarıyla anlaşılabilir. Bu anlamda H. Muhammed'in (s.a.v.), Kur'an'ı Kerim'i tefsir edişi de bizim için mühim bir husustur.⁴

Evsâî, Kur'an'ı tefsir etme konusunda sünnetin önemini şu sözlerle ifade eder: “*Kurân'ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kurân'a olan ihtiyacından daha fazladır.*” Yahyâ b. Ebû Kesîr de sünnetin rolünü “*Sünnet Kurân'a hükmeder ama Kurân sünnete hükmedemez.*” sözleriyle açıklar. Ahmed b. Hanbel sünnetin Kur'an'dan üstün olduğu iddialarını fazla bulmakla beraber sünnetin Kur'an'ın açıklayıcısı olduğunu ifade ederek sünnetin önemi konusuna dikkat çekmiştir.⁵

1.2. ENFÂL SÛRESİ

Sûre ismini ilk ayette geçen “enfâl” kelimesinden almaktadır. Tekil hali “nefl” olan kelime anlamı “fazlalık” demektir. Çoğulu “enfâl” olan kelime “savaşta ele geçirilen mal veya ganimet” anlamındadır.⁶ Sûrenin ana konusu Bedir Savaşı'dır. Büyük bir bölümü bu konu üzerinedir. Kur'an'ı Kerim'in sekizinci sûresi olup yetmiş beş ayetten oluşur. Hicretten iki yıl sonra Bedir Savaşı sırasında nazil olmuştur. Sûrenin son ayetleri, müşrik kabileleri ve Müslümanlarla yapılan anlaşmaları konu alır. Bu sebeple söz konusu ayetlerin Mekke Fethi'nden önce ya da sonra indiği düşünülmektedir.⁷

Düşmandan elde edilen mallar için üç farklı terim kullanımı vardır: Fey, ganimet ve Nefel. Savaş esnasında ele geçirilen mallara “ganimet”, savaş yapılmadan ele geçirilen mallara ise “fey” denilmektedir. “Nefel” ise savaşta kazanılan ganimet anlamında kullanıldığı gibi ganimetin bir bölümü anlamında da kullanılmaktadır. Bedir savaşı esnasında ele geçirilen malların nasıl taksim edileceği hususunda tartışma yaşanmıştır. Bu olay üzerine ganimetin Allah ve Resûl'üne ait olduğu taksimi de yine onların yapacağını bildirir.⁸ Savaşın amacının

³ Mustafa Soycan, “Tefsir-Siyer İlişkisi ve Taberî Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (2019), 471-497.

⁴ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 228.

⁵ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed İbn Abdülber en-Nemerî, *Câmi'u beyâni'l-ilm ve fazlihî* (Suudi Arabistan: Dârü'l-Cezvî, 1994), 2/1194.

⁶ Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm* (Dâru't-Tayba, 1420), 13/360.

⁷ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, çev. Hayrettin Karaman – Mustafa Çağrıcı – İbrahim Kâfi Dönmez – Sadrettin Gümüş (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 2/658.

⁸ el-Enfâl 8/1.

Allah rızası olması gerektiği ve ganimet için yapılmaması gerektiği de vurgulanır. Bir insanın, dünya ve ahiret hayatında mutlu olabilmesi için gerek savaş zamanında gerekse savaş sonrasında Allah'a ve onun emirlerine kulak vermesi ve samimiyetle ona bağlanması gerektiği anlatılır. Ayrıca Allah'a ve Resûl'üne itaatın önemi Müslümanların birbirlerine iyi davranıp yardımcı olmaları gibi hususlara da değinilir. Müslümanların her dönemde düşmana karşı savaş alanında alacağı tedbir ve ilkeleri de gösterir.⁹

Enfâl sûresinde, Bedir Savaşı'nın kazanılmasının Müslümanlar için önemi ve bu zaferi kazanırken Allah'ın onlara gönderdiği ilahi yardım anlatılır.¹⁰ Bedir Savaşı; inancın, nicelikten daha üstün olduğuna güzel bir örnektir. Zaferin; inanç, samimiyet, şecaat ve Allah'ın (c.c) yardımıyla kazanılacağını gösterir. Müslümanların birlik içinde oldukları zaman güçleneceği, Allah'ın (c.c.) yolundan emirlerinden ayrılmaları durumunda ise bölünüp parçalanacağı anlatılmaktadır.

Sûrenin son kısımlarında Müslümanların savaş konusunda hazırlıklı olmasının ve cihadın üzerinde durulur. Savaşın amacının; ganimet veya esir elde etmek değil de Allah rızası, İslâm'ı yayma isteği ve insanları doğru yola iletmek olduğu vurgulanır. İslâm davası uğruna; evlerini, memleketlerini bırakıp göç eden müminlerin birbirleriyle kardeş olduğu aralarında kin, nefret ve fitne gibi kötü hasletlerin olmaması gerektiği anlatılır.¹¹

1.3. BEDİR SAVAŞI

İslâm tarihi boyunca birçok savaş yapılmıştır. Bu savaşlar arasında en önemli savaşlardan birisi de Bedir Savaşı'dır. Müşriklerle yapılan ilk savaş olan Bedir Savaşı bir kırılma noktasıdır. Yıllarca müşriklerin işkencelerine ve boykotlarına maruz kalan Müslümanların, müşriklere karşı kazandığı ilk zaferdir.

Bedir, kervanların geçip konakladığı Medine şehrine yaklaşık 160 km. uzaklıkta bir kasabaydı. Kasaba halkı geçimini hayvancılık ve kervanlara hizmet ederek sağlıyorlardı. Bedir, İslâm tarihi açısından önemli bir beldedir.¹²

Hicretten iki yıl sonra Kureyşliler ticaret amacıyla büyük bir kervan hazırladılar. Ebû Süfyân komutasında Suriye'ye gönderdiler. Kervanda çok fazla mal olmasına rağmen muhafız sayısı azdı. Hz. Peygamber'e, kervanın yola çıkma haberi ulaşınca bu durumu ashabıyla müzakere etti. Onlara kervanı Mekke'ye dönmeden Bedir mevkiinde yakalamayı teklif etti.

⁹ Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 2/661

¹⁰ el-Enfâl 8/9.

¹¹ el-Enfâl 8/63-67.

¹² Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5./325.

Kervanın dönüş haberini alan Hz. Muhammed (s.a.v.) Ramazan ayının on ikisinde sefere çıktı. Müslümanların sayısı üç yüz beş idi. Bu sayının yetmiş dördünü muhacirler, iki yüz otuz birinin ise ensar oluşturuyordu.¹³

Ebû Süfyân, Müslümanların kervana saldıracağı haberini aldı. Saldırıdan korunmak amacıyla çok tercih edilmeyen Bedir'den uzak bir sahil yolundan gitti. Saldırıya karşı yardım istemesi için Mekke'ye bir elçi gönderdi. Elçiden durumu öğrenen Kureyşliler, bin kişilik bir ordu hazırlayıp Ebû Cehil komutasında yola çıkardı. Müşrik ordusunda yüz at ve yüz de deve bulunurken Müslümanlarda ise yetmiş deve iki de at bulunuyordu. Kureyş ordusu, kervanın Müslümanlardan kurtulup Mekke'ye doğru geldiğinin haberini aldı. Bazıları savaşa gerek kalmadığını dile getirirse de ordunun gücünü Müslümanlara göstermek isteyenler geri dönmediler.¹⁴

Hz. Muhammed (s.a.v.), henüz Mekke'den gelen ordudan haberdar değil iken kervandan haber alması için birkaç sahabeyi görevlendirdi. Onlar da Bedir kuyularından su almak için gelen Kureyşli iki köleyi yakaladı. Hz. Muhammed, köleleri sorgularken her gün kestikleri deve sayısından gelen ordunun mevcudunu tahmin etti. Esirlerin verdiği bilgilerin doğruluğunu öğrenmek amacıyla iki sahabe gönderdi. Geri gelen sahabeler Mekkelilerin ordusunda büyük bir karmaşanın hâkim olduğunu söylediler. Karmaşanın sebebi, Müslümanların Bedir civarında olduğunu bilmediklerinden dolayı baskına uğrama korkusuydu. O gece yağın sağanak yağmur, iki ordunun da hareket etmesine engel oldu. İki ordu da Ramazan ayının on yedisinde Bedir'e doğru hareket ettiler. Müslümanlar, Kureyşlilerden önce Bedir'e gelip bir kuyu haricinde diğerlerini kapattılar. Hz. Peygamber, savaş başlamadan önce sulh sağlamak amacıyla Hz. Ömer'i temsilci göreviyle Mekkelilere yolladı. Hz. Ömer Kureyş halkına barış teklif etti. Fakat Kureyşliler bu teklifi reddettiler. Savaş mübârezelerle başladı. Mübârezeler, savaşı kızıştırmak amacıyla yapılan eski Arap adetlerindedir. Mübârezelerin ardından savaş başladı. Savaş, Allah'ın yardımı sayesinde Müslümanların galibiyeti ile bitti.¹⁵ Bu savaş esnasında, Allah'ın Müminleri melekleriyle desteklediği¹⁶ Kur'ân'da bildirilir.

Savaş sonucunda Müslümanlar on dört şehit verdi. Müşrikler ise yetmiş ölü ve yetmiş esir verdiler. Hz. Muhammed şehitlerin namazını kılarak defnetti. Ebû Cehil gibi Kureyş'in ileri gelenlerinden birçok kişi öldürüldü. Bu galibiyet Müslümanlar için büyük bir moral

¹³ Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr* (Kahire: Mektebetü'l-İbn Teymîye, 1415), 3/174; Ebû'l-Kasım Abdurrahmân b. Muhammed b. İshâk el-Abdî el-İsfahânî İbn Mende, *el-Müstahrec min Kütübi'n-nas li't-tezkirât* (Bahreyn: Vezaratü'l-Adli ve Şuûnü'l-İslamiyyeti, 1435), 1/324-325.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/253 (No. 208); Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/77.

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (Halep: Dârü'l-Âhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyyeti, 1431), "Mübâreze", 69 (No. 2835); Fayda, "Bedir Gazvesi", 5/326.

¹⁶ el-Enfâl 8/9.

olmuştu. Kureyşliler için ise büyük bir yıkımdı. Bedir Savaşı, müşriklerin Müslümanlara karşı bütün düşüncelerinin ve politikalarının değişmesine sebep olmuştur. Hz. Muhammed'in (s.a.v) askeri zekasını gösteren bu savaş sayesinde Müslümanlar, çevre kabileler tarafından büyük bir itibar görmeye başladılar. Bu durum ise İslâmiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.¹⁷

Bedir savaşı sonrasında ganimetler ve esirler konusu tartışmalara sebep olmuştur. Ganimet olarak toplanan bütün mallar, herkes arasında eşit dağıtılmasına gayret edilmiştir.¹⁸ Bu konu ile alakalı tartışmalar sonraki bölümlerde incelenecektir. Ele geçirilen esirlere nasıl muamele edileceği konusunda da fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Hz. Ömer ile Sa'd bin Muâz, esirlerin öldürülmesi gerektiğini savunurken Hz. Ebû Bekir ise fidye almak koşuluyla bırakılmaları gerektiğini savunmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.), esirleri serbest bırakma kararı almıştır. Sonrasında bu tutumundan dolayı Allah (c.c.) onu uyarmıştır.¹⁹

1.4. SÜYÛTÎ'NİN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ, ESERLERİ

1.4.1. Süyûtî'nin Hayatı

Süyûtî, 1 Recep 849 yılında (3 Ekim 1445) dünyaya gelmiştir. Dedeleri Orta Mısır'daki Asyût bölgesinde yaşamıştır. Dedelerinden birisi Asyût bölgesine göç etmeden önce Bağdat'taki Hodayriye Mahallesinde yaşamıştır. Bu sebeple Süyûtî, Hudeyrî lakabı ile anılır.²⁰

Süyûtî'nin dedesi olan Hümâmüddin bir sûfiydi. Kabri günümüzde de önemli ziyaretgâhlardandır. Babasının adı Kemâleddin Ebû Bekir'dir. Süyûtî'nin babası Asyût'ta dünyaya gelmiş,²¹ İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) gibi önemli âlimlerden eğitim almıştır. Müstekfî-Billâh'ın imamlığı görevinde bulunmuştur. Şerh, ta'lik ve hâşiye türünde eserler neşretmiştir.²² Kahire'de bulunan İbn Tolun Camii'nde vaizlik yapmış ve fıkıh dersleri vermiştir. Aynı camide Süyûtî de babasının görevini devam ettirmiş ve orada dersler vermiştir.²³

Süyûtî'nin ailesi Asyût bölgesinin önemli ailelerindendirler. Ailesinden bazı kişiler kadılık ve muhtesiplik gibi görevlerde yer almıştır. Akrabaları içinde zengin tüccarlar da bulunurdu. Akrabalarından birisi dönemin önemli isimlerinden Emir Şeyh (öl.758) ile

¹⁷ İbn Mende, *el-Müstahrec*, 1/324-325.

¹⁸ Buhârî, "Humus", 17 (No. 3140).

¹⁹ Ahmed b. Muhamed b. Hanbel, *el-Müsne'd* (Kahire: Dâru'l Hadis, 1416), 21/180 (No. 13555).

²⁰ Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara fi ahbâri Mısır ve'l-Kâhire* (Mısır: Daru'l-Âhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyyeti, 1967), 1/336; Halit Özkan, "Süyûtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/202-204.

²¹ Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, 1/336.

²² Özkan, "Süyûtî", 38/189-204.

²³ Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, 1/93.

arkadaştır. Emir Şeyh'in emri ile es-Salibe bölgesinde yapılan medresenin mimarisine benzer bir medrese inşa ettirmiş ve bu medreseyi vakfetmiştir.²⁴

Süyûtî, babasının kütüphanesinde doğmuştur. Babası annesini bir kitap alması için kütüphaneye göndermiştir ve Süyûtî burada dünyaya gelmiştir. Bu sebeple Süyûtî'nin isimlerinden birisi İbnü'l- kütüb'dür.²⁵ İlmîye sınıfına mensup olan Kemâleddin Ebû Bekir, oğlunun da iyi bir eğitim almasını istemiştir. Küçük yaşlarda oğlu Süyûtî'yi hocalığını yaptığı Şeyhûniyye Medresesine götürmüştür. Burada Zeyneddin Rıdvân ve Sirâceddin Ömer b. Îsâ el-Ververî'nin derslerine katılmıştır.²⁶

Süyûtî henüz beş yaşlarında iken babası 855/1451 senesinde vefat etmiştir. Kemâleddin Ebû Bekir vefatından önce oğlunu medresedeki hocalarına emanet etmiştir. Süyûtî'ye, Celâleddin el-Mahallî (öl. 864/1459) ve İbnü'l-Hümâm (öl. 861/1457) gibi kişiler hamilik etmiştir.²⁷

Süyûtî'nin ailesi hakkında fazla bir bilgiye ulaşılamamıştır. Oğlu Ziyâeddin Muhammed'in annesinin, Çerkez ya da Türk asıllı bir cariye olduğu belirtilir. Süyûtî'nin oğluyla beraber Şümünnî'den (öl. 872/1468) ders aldığı bilinmektedir. Süyûtî, 911/1505 yılında Cemâziyelevvel ayının 19'unda hayatını kaybetmiştir. Kabri, Babü'l-Karafe dışındaki babasının mezarının yanındadır.²⁸

1.4.2. İlmî Şahsiyeti

Süyûtî'nin ilim hayatı Kur'ân-ı Kerîm eğitimi ile başlamıştır. Sekiz yaşında iken hâfız olmuştur. Ardından fıkıh eğitimi için el- Cemmâilî'nin *Umdetü'l-ahkâm*'ını, Nevevî'nin *el-Minhâc*'ını ve Beyzâvî'nin *Minhâcü'l-vüsûl* adlı eserini ezberlemiştir. Nahiv ilmi için de İbn Mâlik et-Tâî'nin *Elfîyye* isimli eserini ezberlemiştir. On dört yaşına geldiği zaman babası Kemâleddin'e de hocalık yapmış olan Şihâbüddîn Ahmet eş- Şarmesâhî'den ferâiz ilmini öğrenmeye başlamıştır. Hocasının vefatı (ö. 865/1461) sebebiyle dersi tamamlayamamıştır. Bu dönemde Şeyhûniyye Camii'nin imamlığını yapan Şemseddin Muhammed b. Mûsâ es-Seyramî el-Hanefî'den hadis ve nahiv ilimlerini öğrenmiştir. Hocasına Müslim'in *Sahih*'inin bir bölümünü, Kadî İyâz'ın eş-Şifâ adlı eserini ayrıca İbn Mâlik et-Tâî'nin *Elfîyye*'sini okumuştur.

²⁴ Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *et-Tahaddüs bi nimetillah* (Kahire: Afak li'n-Neşir, 2017), 92.

²⁵ Elisabeth Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, çev. Hasan Nurettin (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002), 14.

²⁶ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 116; Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 16.

²⁷ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 15; Özkan, "Süyûtî", 38/189-202-204.

²⁸ Özkan, "Süyûtî", 38/189-202-204.

Yine bu dönemde Alemüddîn Sâlih el-Bulkînî'nin Şafîî fikhî derslerine de katılmıştır. Bir yıl sonra bu alanda fetva verebileceği hususunda icazet almıştır.²⁹

Hocası Kâfiyeci'den (öl. 879/1474) tefsir, hadis, hadis usulü, fıkıh usulü, Arap edebiyatı gibi birçok alanda ders almıştır.³⁰ Süyûtî, Kâfiyeci'den on dört yıl eğitim almıştır. Kâfiyeci, Süyûtî'ye öğrettiği kitapları ve kendi eserlerini nakletmesi konusunda icazet vermiştir.³¹

Süyûtî, on sekiz yaşına geldiğinde ilmiye sınıfına dahil olmuştur. Şeyhülislâm Alemüddîn Bulkînî'nin icazeti ile onun huzurunda, İmam Şafî'nin *Risalesi*'nin mukaddimesi ve Fetih sûresinin birinci ayeti ile başlayarak ilk dersini vermiştir. Derslerine katılmak isteyen kişileri geri çevirmeyen Süyûtî'nin dinleyicileri arasında sadece talebeleri değil önemli âlimler de yer almıştır.³²

Yirmi yedi yaşında Şeyhûniyye Medresesi'ne hadis müderrisi olarak atandı. Bu görev dışında Suriye Emiri Berkuk en-Nâsirî'nin türbesinde şeyhlik makamında bulundu. Kırk yaşlarında ise Baybarsiye şeyhliğine atandı.³³ İlerleyen yıllarda kamusal görevlerinden istifa ederek münzevi bir hayat sürdü. Hocalık görevini ve fetva vermeyi bıraktı. Dünya hayatından ve insanlardan uzaklaştı. Kendini Allah'a adayıp ibadetler ile meşgul oldu.³⁴

Süyûtî yukarıda da bahsedildiği üzere birçok alanda kendini geliştirmiştir. Hadis, tefsir, fıkıh, Arap dili ve feraiz gibi ilimlerden icazet almıştır. Ancak bidat olarak gördüğü felsefe, mantık, matematik gibi ilimlerden uzak durmuştur.³⁵ *et-Tahaddüs* isimli eserinde kendisinin tefsir, hadis, nahiv, fıkıh ve belâgat ilimlerine vakıf olduğunu bildirir. Bu ilimler içinde fıkıh hariç diğer konularda çağdaşlarını ve kendi hocalarının ilmimi aştığını, fıkıh ilminde ise hocası Alemüddîn Bulkînî'nin ilmine ulaşamadığını dile getirir. Şeriat ahkâmı, hadis ve nahiv konusunda müctehid olduğunu; fıkıh usulü, cedel, tasrif, ferâiz, inşâ ve teressül ilimlerinde bilgisinin ortalama düzeyde olduğunu söyler. Ancak ferâiz ilmindeki bilgisinin çağdaşlarının bilgisinden fazla olduğunu bildirir.³⁶

Süyûtî, hadis ilmi üzerine de birçok çalışma yapmıştır. O dönemde hadis öğrenimi için hadis derlemelerini okumak yeterli değildi. Hadisler, talebenin hocasından dinleyip ezberlediği “semâ usulü” ile öğreniliyordu. Rivâyetü'l-hadîs hadislerin sözlü aktarımı anlamına

²⁹ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 220-221.

³⁰ Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, 1/338.

³¹ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 17; Özkan, “Süyûtî”, 38/189.

³² Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 137-221.

³³ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 30-32.

³⁴ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 59.

³⁵ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 223.

³⁶ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 201-202.

gelmektedir. Dirâyetü'l-hadîs ise hadislerin sıhhati ve râvîlerin adalet ve zapt yönleri üzerine incelemeler yapmaktadır. Süyûtî, semâ yolu ile hadis toplamaktan ziyade dirâyetü'l-hadîs ilmi üzerine çalışmıştır. Dirâyetü'l-hadîs üzerine önemli âlimlerden ders almış, bu konular hakkında eserler telif etmiş ve dersler vermiştir. Semâ usulünü tamamen terk etmemekle beraber dirâyetü'l-hadîsin daha önemli olduğu kanaatindedir.³⁷

Semâ ve icâzet yoluyla hadis öğrendiği hocaları hakkında bilgi verdiği *el-Mün cem fi'l mu'cem* isimli kitabında 195 âlimin adı geçmektedir. Bu eserinde hadis aldığı hocalarını dört tabakaya ayırmıştır. Hocalarının yer aldığı bu dört tabaka şu şekilde tasnif edilmiştir:³⁸

Birinci tabaka: Şeref Dimyâtî, Fahr b.Buhârî ve Süleyman b.Hamza.

İkinci tabaka: Hâfız Ebu'l-Fadl, el-İrâkî, Sirâc el-Bulkînî.

Üçüncü tabaka: Cemâl el-Hanbelî, Şeref b. Kuveyk.

Dördüncü tabaka: Ebû Zur'a b. İrâkî, İbn Cezerî.³⁹

Süyûtî, kendi dönemi içinde hadis ilmini temsil eden önemli isimlerden birisidir. Hadis hocalığı yanında bu alanda birçok eser neşretmiştir. Hadis alanında ansiklopedik eser yazma geleneğinin öncülerindedir. *el-Câmiu's-sagîr*, *el-Câmiu'l-kebîr* ve *Ziyâdetü'l-câmiî's-sagîr* eserlerini yazarken 642 kaynaktan ve 345 müelliften yararlanmışır.⁴⁰ Kendisinin iki yüz bin hadis ezberlediğini ve hadis ilminde müctehid olabilmenin hâfızlık makamı ile olacağını bu sebeple müctehid olduğunu söylemiştir.⁴¹ Açık hadis öğrenimi geleneğini canlı tutabilmek için imlâ meclisleri kurmuş ve halkı hadis ilmini öğrenme konusunda teşvik etmiştir.⁴²

Süyûtî, hadis rivayeti konusunda dikkatli olmanın önemi üzerinde durmuş, hadis kitaplarından her hadisin rivayetinin uygun olmadığını vurgulayıp bazı hadislerin de ehline danışılmadan rivayet edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Ama fezâil hakkında zayıf hadis kullanmayı sakıncalı görmemiştir. Hatta hadislerin durumlarını açıklamadan mevzu hadis kullanmıştır.⁴³

³⁷ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 225; Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 18.

³⁸ Özkan, "Süyûtî", 38/189.

³⁹ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 112.

⁴⁰ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 137.

⁴¹ Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb* (Beyrut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1406), 10/76.

⁴² Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 137.

⁴³ Özkan, "Süyûtî", 38/190.

Süyûtî, eserleri ve ünü birçok ülkeye yayılmış bir âlimdir. Beş yüze yakın kitap telif etmiştir. Yazdığı kitaplar Osmanlı medreselerinde okutulmuş eserleri İslâm aleminin her bölgesinde okunmuş ve şerh edilmiştir.⁴⁴

1.4.3. Hocaları

Yukarıda bahsedildiği gibi Süyûtî yaşadığı dönemdeki büyük âlimlerin birçoğundan eğitim görmüştür. Hadis öğrendiği hocaları hakkında bilgi verdiği *el-Müncem fi'l mu'cem* isimli kitabında 195 âlimin adı geçmektedir.⁴⁵ Kâfiyeci, Mahallî, Alemüddîn Bulkînî gibi önemli âlimlerden ders almıştır. Çalışmanın bu bölümünde Süyûtî'nin hayatında önemli yer edinen bazı hocaları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

1.4.3.1. İbn Hacer el-Askalânî

İbn Hacer, Mısır'da 773/1372 yılında dünyaya gelmiştir. Dedesinin ismine nisbetle İbn Hacer olarak bilinir. Ailesinin memleketi Filistin'deki Askalân şehridir. Bu bölgeye nisbetle de Askalânî olarak anılır. Altı yüz yirmi sekiz hocadan eğitim almıştır. Müderrislik, hatiplik ve müftülük gibi görevlerde bulunmuştur. Hadis, tefsir, fıkıh gibi ilimlerden dersler vermiştir. 852/1449 yılında hayatını kaybetmiştir. Yüz elli civarında eser neşretmiş olan İbn Hacer'in eserlerinden bazıları şunlardır; *Hedyü's-sârî*, *Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhârî*, *el-Mültekat mine't-telkih*.⁴⁶

1.4.3.2. Ebû Abdillâh Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Ensârî el-Mahallî

Celâlüddîn el-Mahallî, 791/1389 senesinde Kahire'de dünyaya gelmiştir. Fıkıh, kelâm, nahiv, mantık, usûl gibi ilimlerle meşgul olan Celâlüddîn el-Mahallî üstün zekâsı ile biliniyordu. Devlet işlerinden uzak durmuş geçimini kumaş ticaretinden sağlamıştır. Berkûkıyye Medresesi ile Müeyyediyye Medresesinde fıkıh derslerin okutmuştur. *Şerhu'l-Bürde*, *Şerhu'l-Varakât fi 'ilmi usûli'l-fikh*, *Kenzü'r-râğibîn fi şerhi Minhâci't-tâlibîn*, *el-Bedrü't-tâli ' fi halli cem 'i'l-cevâmi ' gibi eserler neşreden Celâlüddîn el-Mahallî'nin en meşhur eseri de Celâleyn Tefsiri'dir. 864/1459 yılında hayatını kaybetmiştir.⁴⁷*

1.4.3.3. eş-Şeyh Alemüddîn Sâlih b. Ömer b. Reslân el-Kinânî el-Bulkînî

791/1389 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. Fıkıh ilmini Şafîî âlimlerinden olan babası Ömer b. Reslân el-Bulkînî'den öğrenmiştir. el-Bulkînî, kendi döneminde Şafîî mezhebinin ileri gelen âlimlerindendir. On üç yıl başkadılık yapmıştır. Süyûtî, el-Bulkînî'den

⁴⁴ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 9.

⁴⁵ Özkan, "Süyûtî", 38/189.

⁴⁶ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 113.

⁴⁷ Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, 1/443.

fıkıh dersleri almıştır. Şafî mezhebi üzerine fetva vermek için hocasından icazet almıştır. el-Bulkînî 868/1464 yılında hayatını kaybetmiştir.⁴⁸

1.4.3.4.Ebû Zekerıyyâ Şerefüddîn Yahyâ b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Haddâdî el-Münâvî el-Kahirî

Yahya b. Muhammed el- Münâvî, Kahire’de 798/1396 yılında dünyaya geldi. On yaşında hâfız olan el-Münâvî; fıkıh, hadis, Arap edebiyatı, ferâiz, hesap, astronomi, felsefe, müzik ve mantık ilimlerini okumuştur. Muhammed b. Abdüddâim el- Birmâvî, Veliyyüddin İbnü’l-İrâkî, İbnü’l-Hümâm ve Şemseddin el-Garrâkî gibi âlimlerden ders almıştır. el-Münâvî bir dönem Mısır kadılığı yapmıştır. Süyûtî; Nevevî’nin *Minhâc* isimli eserini, Beyzâvî’nin *Envârü’l-tenzîl*’i gibi birçok önemli eseri hocası el-Münâvî’den okumuştur. 871/1467 yılında hayatını kaybeden el-Münâvî Şafî âlimlerinin sonuncularındandır.⁴⁹

1.4.3.5.Ebû’l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şümünnî el-İskenderî el-Hanefî

801/1399 yılında İskenderiye’de doğmuştur. Hanefî âlimlerinden olan eş-Şümünnî’nin babası da Mâlikî âlimlerindedir. Heysemî, Bulkinî, Demîrî, Cevherî, Zeyni Irakî gibi âlimlerden icazet almıştır. eş-Şümünnî; hadis, meânî, arapça gibi birçok dersi Süyûtî’ye öğretmiş ve bir çok kitap okutmuştur. *Hâşiyetü ale’s-Şifa*, *Şerhü Nazmü’l-Nûhbeti*, *Şerhü’l-Muğnî* gibi eserler neşreden eş-Şümünnî 872/1468 senesinde hayatını kaybetmiştir.⁵⁰

1.4.4. Talebeleri

Süyûtî, hayatının son senelerini kitap telifi ile meşgul olarak geçirdiği için öğrenci sayısı fazla değildir. İyâd Hâlid Tabbâ, Süyûtî’nin öğrencileri hakkında bir çalışma yapmış ve bu çalışmasında kırk sekiz talebesi hakkında bilgiye yer vermiştir.⁵¹ Bu bölümde Süyûtî’nin bazı öğrencilerine değinilecektir.

1.4.4.1.Ebü’l-Berekât Zeynüddîn (Şehâbüddîn) Muhammed b. Şehâbiddîn Ahmed b. İyâs (Ayâs) el-Hanefî

İbn İyâs Memlûkler döneminin önemli tarihçilerindedir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. 852/1448 yılında dünyaya gelmiştir. İslâmi ilimlerle beraber tarih ve coğrafya gibi dersleri de dönemin önemli hocalarından öğrenmiştir. Süyûtî ve Abdülbâsît b. Halîl el-Malatî bu hocaları arasında yer alır. *Bedâ’i’u’z-zühûr fî vekâ’i’i’d-dühûr*, *Bedâ’i’u’l-*

⁴⁸ Süyûtî, *Hüsnü’l-muhâdara*, 1/444.

⁴⁹ Süyûtî, *Hüsnü’l-muhâdara*, 1/445; Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 126.

⁵⁰ İbnü’l-İmâd, *Şezerâtü’z-zeheb*, 9/465-466; Süyûtî, *Hüsnü’l-muhâdara*, 1/475.

⁵¹ İyâd Hâlid et Tabbâ, *el-İmâmü’l-Hâfız Celâluddîn Süyûtî: Ma’lemetu’l-ulumi’l-İslâmiyye* (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 1996), 409-424.

umûr fi vekâ'i 'i 'd-dühûr, Mercü'z-zühûr fi vekâ'i 'i 'd-dühûr gibi eserler veren İbn İyâs 930/1524 senesinde hayatını kaybetmiştir.⁵²

1.4.4.2.Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed el-Mısırî ed-Dâvûdî

Dâvûdî, Süyûtî'nin tanınmış öğrencilerindendir. Süyûtî, Sahabeden itibaren müfessirlerin tamamının biyografilerini anlatan bir kitap yazmak istemiştir. Bu kitabı bitiremeden vefat etmiştir. Kitabın eksik kalan kısımlarını Dâvûdî tamamlamıştır. *Tabakâtü'l-müfessirîn* isimli bu eserde yedi yüz dört müfessirden bahsedilmiştir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Dâvûdî 945/1539 senesinde vefat etmiştir.⁵³

1.4.4.3.Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Tolun ed-Dımaşkî el-Hanefî

İbn Tolun, dini ilimler dışında edebiyat, tarih, müzik, matematik ve tıp gibi birçok alanda eğitim görmüştür. Hocası gibi birçok alanda eser yazan İbn Tolun İslâm tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Dımaşk şehrinin birçok cami ve medresesinde müderrislik yapmıştır. *Müfâkehetü'l-hillân fi havâdisi 'z-zamân, I'lâmü'l-verâ bi-men vüllîye nâ'iben mine'l-Etrâk bi-Dımaşki 'ş-Şâmi'l-kübrâ, el-Lema'âtü'l-berkiyye fi'n-nüketi't-târîhiyye* gibi birçok önemli eseri vardır. İbn Tolun 953/1546 yılında vefat etmiştir.⁵⁴

1.4.4.4.Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrahmân b. Alî el-Alkamî

15 Safer 897/1491-1492 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. el-Alkamî muhaddis ve Şâfiî fakihidir. Süyûtî'den icazet alan el-Alkamî, Ezher'de Hadis, usul, fıkıh ilimlerinde eğitim almıştır. Aklî ve naklî ilimlerde bilgilidir. *el-Kevkebü'l-münîr, Kabesü'n-neyyireyn 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn, Muhtasarü ithâfi'l-mehere bi-etrâfi'l-aşere* gibi eserleri neşreden el-Alkamî 969/1561 yılında hayatını kaybetmiştir.⁵⁵

1.4.5. Eserleri

Süyûtî'nin eserlerini değerli kılan hususlardan birisi; günümüze ulaşmayan birçok kitaptan alıntı yaparak eserlerinde yer vermesi sayesinde, asılları kaybolmuş kitapların günümüze ulaşmasını sağlamasıdır. İlk dönemlerinde kitap derlemesi şeklinde eserler neşreden Süyûtî, olgunluk döneminde yazdığı eserlerde kendi üslubu daha belirginleşmiştir. Süyûtî'nin eserlerinin meşhur olması; birçok bölgeye gönderdiği mektuplar ve talebelerinin eserlerini istinsah edip Anadolu'ya götürmeleri gibi birçok sebepten dolayıdır. Henüz genç yaşlarda eserleri; Afrika, Anadolu, Hindistan gibi birçok ülkeye ulaşmıştır.⁵⁶

⁵² Tabbâ', *Hâfiz Celâluddîn Süyûtî*, 418; Muhammed Rezûk, "İbn İyâs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/97-98.

⁵³ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 10/375; Tabbâ', *Hâfiz Celâluddîn Süyûtî*, 420- 421.

⁵⁴ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 10/428; Tabbâ', *Hâfiz Celâluddîn Süyûtî*, 421.

⁵⁵ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 10/491; Tabbâ', *Hâfiz Celâluddîn Süyûtî*, 419.

⁵⁶ Özkan, "Süyûtî", 38/191.

Süyûtî eserlerinin mukaddimesinde, ele aldığı konu üzerine yazılan eserlere ve kendi kitabının diğer kaynaklardan farkına değinir. Ayrıca kaynaklarını ve kullandığı yöntemi açıklar. Çalıştığı konu üzerine yazılmış görüşlere yer verir. Süyûtî, kitaplarında ve farklı zamanlarda yazdığı fihristlerde 295 ile 555 arasında eseri bulunduğunu ifade eder. Süyûtî'nin görüşüne göre fazla sayıda kitap kaleme almak, bu vesile ile görüşlerini insanlara ulaştırmak müctehidin özelliğidir.⁵⁷

Süyûtî'nin birçok alanda eseri bulunmaktadır. Hepsine burada değinmek konunun özünden uzaklaşmamıza sebep olacağı için önemli bazı eserlerine değinilecektir.

1.4.5.1.el-İtkân

Kur'ân ilimleriyle alakalı bütün bilgileri bir kitapta bulunmamasını bir eksiklik gören Süyûtî bu konuda bir eser yazmaya karar vermiştir. Eserini yazarken el-Bulkînî'nin *Mevâkı 'u'l-'ulûm min mevâki 'i'n-nücûm* adlı eseri ile Bedreddin ez-Zerkeşî'nin *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserlerini örnek alarak Kur'ân ilimlerine ait bütün ilimleri bu eserinde toplamaya çalışmıştır. Eser, yazıldığı dönemden günümüze kadar İslâm dünyasında okutulmuştur. el-İtkân 1951 yılında Mısır'da Mustafa el-Babî el-Halebî tarafından neşredilmiştir. Türkçeye Sâkıp Yıldız ve Hüseyin Avni Çelik tarafından tercüme edilmiştir.⁵⁸

1.4.5.2.Cem 'u'l-cevâmi'

Süyûtî, 200.000'e yakın hadisın mevcut olduğunu düşünmektedir. Söz konusu olan eserde bütün hadisleri toplamak istemiş ama vefatı sebebiyle tamamlayamamıştır. 10.000 civarı hadis ihtiva eden eser iki kısma ayrılmıştır. İlk kısmında alfabetik sırayla kavli hadislere yer verilmiştir. İkinci kısımda ise fiilî ya da kavli-fiilî hadisler yer almaktadır.⁵⁹

En eski el yazması 949 yılına aittir. Kitap, 1970 senesine kadar birçok kütüphanede kalmıştır. 1970 yılında Mecmau'l-Buhûsi'l-İslâmiyye tarafından oluşturulan 3 kişilik bir ekip ile eserin üzerinde çalışılmıştır. Kahire'de 1970 yılında basımı yapılmaya başlanmıştır.⁶⁰

1.4.5.3.el-Câmiu's-sagir

Cem 'u'l-cevâmi' adlı eserin özeti niteliğindedir. Alfabetik sıraya göre 10.010 veciz kavli hadisi eserinde sıralamıştır. Kısaltmalar ile kitabında yer verdiği hadislerin sıhhatini ve

⁵⁷ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 176-212-213.

⁵⁸ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî Süyûtî, *el-İtkân fi ulûmi'l Kur'ân*, çev. Sâkıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987), 1/10-12.

⁵⁹ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebü Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Cem 'u'l-cevâmi'* (Kahire: el-Ezherü's-Şerîf, 1426),1/1-9.

⁶⁰ İsmail Lütüfî Çakan, "Cem 'u'l-cevâmi'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993).

kaynaklarını belirtmiştir. *Cem 'u'l-cevâmi'*'nin üzerine ihtisar, nazım, şerh ve tercüme gibi birçok türden eserler oluşmuştur. Kahire'de 1867-1868 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca Marsilya, Riyad, Beyrut ve Mekke'de de farklı zamanlarda yayımlanmıştır.⁶¹

1.4.5.4. *Tedribü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî*

Ulûmü'l-hadîs'in ihtisârı olan *Takrîbü'n-Nevevî*'nin şerhidir. Adı geçen bu eser hadis usulü eseri gibi kabul edilmiştir. Kendinden önceki usul kitaplarının şerhi niteliğindedir.⁶² Eserde metin tenkidi konusunda çok fazla bilgiye değinilmemiştir. Çoğunlukla isnat boyutunu tanıtmaya yönelik çalışılmıştır. Eserde hadis usulü âlimlerinin ihtilafları hakkında bilgi verilmiştir. Hadis ıstılahları ya da hadis ilimleri üzerinde açıklama yaparken konuyla alakalı eserleri ve eser müelliflerini beraber zikretmiştir. İlk olarak Kahire'de 1959 yılında basılmıştır.⁶³

1.4.5.5. *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi 'i's-sahîh*

Bu eser Sahîh-i Buhârî'nin şerhidir. Eserin içerisinde; önemli görülen bazı hususların açıklamaları, ihtilaflı rivayetler hakkında bilgiler, i'râb ve kelime izahları gibi konulara yer verilmiştir.⁶⁴ Süyûtî'nin söz konusu eserin el yazmaları günümüze kadar ulaşmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenmektedir. Ali b. Süleymân ed-Dimnâtî el- Bücüm'avî yazmış olduğu muhtasar yayınlanmıştır.⁶⁵

1.4.5.6. *Tefsîrü'l-Celâleyn*

Celâleddin el-Mahallî'nin ömrü vefa etmediği için tamamlayamadığı tefsiri, öğrencisi Süyûtî kırk günde tamamlamıştır. Söz konusu eser iki yazarın adıyla *Celâleyn* olarak meşhur olmuştur. Mahallî, Kehf sûresinden Nâs sûresine kadar olan bölümü tefsir etmiş Fâtiha sûresini bitiremeden vefat etmiştir. Kalan kısımları ise Süyûtî tefsir etmiş tefsirin son bölümüne ise Fâtiha'nın tefsirini koymuştur.⁶⁶ İlk Delhi'de 1796 yılında Kur'ân'nın kenarlarında veya şerh ve haşiyelerle birlikte basımı yapılmıştır.⁶⁷

⁶¹ Özkan, "Süyûtî", 38/188-198.

⁶² Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Tedribü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî* (Dârü Tabya, 1431),1/24-25.

⁶³ Recep Aslan, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 77.

⁶⁴ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi 'i's-sahîh* (Riyâd:Mektebetü'r-Rüşd, 1419),1/41-42; Recep Aslan, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 67.

⁶⁵ Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-sahîh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/114-123.

⁶⁶ Muhammed Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn* (Kahire:Mektebetü'l-Vehbe, 1431),1/237-238

⁶⁷ M.Suat Mertoğlu, "Süyûtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/198-201.

1.4.5.7.Tenvîrû'l-havâlik 'alâ Muvatta'î Mâlik

İmam Mâlik'in eseri için kaleme alınan bir çalışmadır. Mukaddimesinde İmam Mâlik ve eseri üzerine bilgiler vermektedir. Eserin içeriği daha çok önceki Mâlikî âlimlerinin görüşlerine yöneliktir.⁶⁸

Hadis alanında yazdığı diğer eserleri; *Ziyâdetü'l-câmiî's-sagîr*, *Kütü'l-muğtezî 'alâ Câmi'î't-Tirmizî*, *Mirkâtü's-su'ûd ilâ Süneni Ebî Dâvûd*, *el-Ezhârü'l-mütenâssire fi'l-ahbâri'l-mütevâtire*.

Kur'an İlimleri üzerine yazdığı bazı eserleri; *Tercümânü'l-Kur'an*, *Mu'terekü'l-akrân fi i'câzi'l-Kur'an*.

Fıkıh üzerine yazdığı bazı eserler; *Edebü'l-fityâ*, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, *el-Hâvî li'l-fetâvî*

Arap Dili ve Edebiyatı üzerine neşrettiği bazı eserleri; *el-Müzhir fi 'ulûmi'l-luğa*, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'n-nahv*, *el-İktirâh fi usûli'n-nahv ve cedelih*.

Tarih üzerine yazdığı bazı eserleri; *Târîhu'l-hulefâ'*, *Hüsni'l-muhâdara*.

1.4.5.8.ed-Dürrü'l-mensûr fi tefsiri bi'l-me'sûr

Süyûtî'nin kıymetli eserlerinden biri olan *Tercümânü'l-Kur'an*'nın muhtasarıdır. Süyûtî, bu eserinde rivayetlerin isnatlarına yer vermemiştir. Eserini yazarken kullandığı metotlar hakkında bir bilgi vermeyen Süyûtî, çalışmasında Resûlullah ve sahabilerin, tefsir ile ilgili rivayetlerini bir araya toplamıştır. *Tercümânü'l-Kur'an*'da hadislerin, senetlerinden ziyade metinlerine rağbet gösterilmiştir. Bundan dolayı kitabını; hadislerin geçtiği önemli kaynaklara yer vererek, senetsiz bir şekilde derlemiştir. *ed-Dürrü'l-mensûr*'un en önemli özelliği Hz. Muhammed, sahabe ve tâbiînin hadis rivayetlerini toplaması ve günümüze ulaşmayan eserlerden rivayetlerde bulunmasıdır.⁶⁹

Eser içerisinde kullanılan metot şu şekildedir: Tefsirini yapacağı sûrenin ismini vererek başlar sonrasında ayet sayısını verir. Sûrenin Mekkî mi yoksa Medenî mi olduğunu açıklar. Ayet numaralarını vermeden ayetleri açıklamaya başlar. Açıkladığı ayetlerin tamamını vermez; ayetin bir kısmını verip ayetleri açıklamaya başlar. Bazı ayetleri ise açıklamadan geçer. Tefsirini yaptığı ayetleri açıklarken kullandığı hadisler hakkında; sahih, zayıf, İsrâiliyyât veya münker oluşuna bakmadan ve sıhhatine yönelik bir bilgi vermeden rivayetlerde bulunur.⁷⁰

⁶⁸ Recep Aslan, *Suyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, 68.

⁶⁹ Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi t-tefsîr bi'l-me'sûr*, çev. Zekeriya Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013), 1/51.

⁷⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 1/51-53.

Eserin ilk basımı Fîrûzâbâdî'nin *Tenvîrû'l-mikbâs min Tefsîri İbn 'Abbâs* isimli kitabı ile beraber altı cilt şeklinde Yemen Matbaası'nda yayınlanmıştır. Bu baskısı dışında Tahran'da Mektebetü'l-İslâmiyye tarafından ve Beyrut'ta Darû'l-Fikr yayınları tarafından basımı yapılmıştır. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî bu eserin tahkikini yapmıştır. Türkçeye et-Türkî'nin tahkikli neşri üzerinden çevrilmiştir.⁷¹ Bu eser üzerine bazı çalışmalar da yapılmıştır. Ömer b. Garâme el-Amrî tarafından *Fehresü ehâdissi'd-Dürri'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr* isimli eserinde *ed-Dürrü'l-mensûr*'un fihristini hazırlamıştır.⁷² Ülkemizde ise Arzu Öztürk tarafından "*Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr'unda Peygamberlerin İsmet Sıfatına İlişkin İsrâiliyat'ın Kritiği*" isimli yüksek lisans tezi,⁷³ Mustafa Yaman tarafından "*Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr Adlı Tefsirinde Kırâat Olgusu*" isimli yüksek lisans tezi,⁷⁴ Emine Sümeyye Taştekin tarafından "*Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr Adlı Tefsirinde Esbâb-ı Nüzul*" isimli yüksek lisans tezi⁷⁵ gibi çalışmalar yapılmıştır.

1.4.6. Süyûtî'ye Yöneltilen Eleştiriler

Süyûtî'ye yöneltilen eleştirilerin iki ana sebebi vardır. Birincisi, kendisinin dokuzuncu asrın müctehidi olduğu iddiasıdır. Müctehidlik mertebesine layık görmeyenler onun aleyhinde eleştirilerde bulunmuştur. İkincisi ise verilen fetvâlardaki fikir ayrılıklarıdır. Süyûtî, muasırlarıyla ilmî tartışmalara girmiş, kendi görüşünü savunmuş ve diğer alimleri cehaletle hatta küfürle suçlamıştır. *el-Hâvî li'l-Fetâvâ* isimli eserini bu tartışmalar üzerine yazmıştır.⁷⁶

Süyûtî, ilmiye sınıfına girdiği gün onun ilk dersini izlemeye Şeyhülislâm el-Bulkînî, kâdı vekilleri ve birçok âlimin yanı sıra onu kışkırtıcılar ve düşmanlarının da geldiğini söyler. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere Süyûtî, muasırlarıyla çok erken yaşlarda tartışmaya başlamıştır. Bu durum gittikçe ciddi bir hal kazanmıştır.⁷⁷

Süyûtî'ye yöneltilen eleştirilerden biri mantık ilminin haram olduğu görüşü ile ilgilidir. Sehâvî (öl.902), Süyûtî'nin bu görüşünü İbn Teymiyye'den (öl.728) aldığını ve onu taklit ettiğini söyler. Süyûtî bu eleştiriye İbn Teymiyye'nin *Nasihatü ehli'l-îmân fi'r-red 'alâ*

⁷¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 1/20.

⁷² Kaya, "ed-Dürrü'l-mensûr", 10/39.

⁷³ Arzu Öztürk, *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr'unda Peygamberlerin İsmet Sıfatına İlişkin İsrâiliyat'ın Kritiği* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

⁷⁴ Mustafa Yaman, *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr Adlı Tefsirinde Kırâat Olgusu* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁷⁵ Emine Sümeyye Taştekin, *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr Adlı Tefsirinde Esbâb-ı Nüzul* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁷⁶ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 39.

⁷⁷ Süyûtî, *et-Tahaddüs*, 221.

mantıkı'l-Yûnân isimli eserini kendi iddiasından önce okumadığını yirmi yıl sonra ihtisar ettiğini söyleyerek reddeder.⁷⁸

Mutasavvıf şair İbnü'l-Fâriz'in *Kaside et-Taiye*'sinin birkaç dizesinin ittihad ve hululu savunduğu iddiası ile dönemin âlimleri tarafından eleştirilmiştir. Süyûtî bu iddianın aksini savunur. İbnü'l-Fâriz'in Allah dostlarından olduğunu bazı kişilerin onun şiirindeki dizeleri yanlış anladığını ifade eder. Onun küfür ile itham edilmesinin yanlış olduğunu dile getirir. Aynı tartışma İbn Arabî hakkında da yapılır. Bu konuda da Süyûtî, İbn Arabî'nin Allah dostu bir kul olduğu ve sözlerinin yanlış anlaşıldığı kanaatindedir.⁷⁹

Süyûtî'yi eleştiren âlimler arasında en başta Sehâvî gelir. Sehâvî *ed-Dav'ü'l-lâmi'* isimli eserinde Süyûtî'ye yönelik eleştirilerinden bahsetmiştir. Süyûtî'ye karşı en büyük ithamı yazdığı eserlerin intihal oluşuyla alakalıdır. Süyûtî'nin, kendisinin kaleme aldığı kitaplarını çaldığını eski eserleri ve İbn Hacer'in eserlerini intihal ettiğini ileri sürmektedir. *Lübâbü'n-nukûl fî esbâbi'n-nüzûl*, *Aynü'l-İsâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, *en-Nüketü'l-bedî'ât 'ale'l-Mevzû'ât* gibi birçok eserinin İbn Hacer'e ait olduğunu intihal yaparken eserleri tahrif ettiğini söyler.⁸⁰ Süyûtî, Sehâvî'nin intihal ettiğini iddia ettiği eserlere benzer kitaplar neşretmiştir. Ama o dönemlerde daha önce yazılmış eserlerden alıntı yapmak, ihtisar etmek ya da şerh yapmak gibi usullerle kitaplar yazılırdı. Ayrıca Sehâvî'nin bahsettiği eserlerin birçoğu hadis ve fetvâ derlemeleridir. Bu eserler kaynak kitaplardır ve kullanılması intihal sayılmaz. Süyûtî eserlerini neşrederken çoğunlukla hangi kitaplardan faydalandığını belirtir. Bu durumlar Süyûtî'ye yöneltilen bu eleştirinin doğru olmadığını göstermektedir.⁸¹

Sehâvî'nin bir diğer ithamı ise Süyûtî'nin hadis imlâsını bilmediği halde İbn Tolun Camii'nde hadis okutmasıdır. Hadis alanında birçok eser yazan Süyûtî bu konudaki eleştirilerin yersiz olduğunu göstermektedir.⁸²

⁷⁸ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 40; Recep Aslan, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, 144.

⁷⁹ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 40-41.

⁸⁰ Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-Karni't-tâsi'* (Beyrut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, 1431), 4/68-69.

⁸¹ Sartain, *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*, 52-53; Recep Aslan, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, 149-150.

⁸² Recep Aslan, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, 153.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

ed-Dürrü'l-mensûr adlı eserin Beyrut' da basılan 8 ciltlik Arapça nüshası üzerinden inceleme yapılmıştır. Hadislerin sırası eserde geçtiği şekliyle verilmiştir. Bazı uzun hadisleri kısaltılarak alınmıştır. Türkçe tercümesine de yer verilmiştir.

Hadislerin geçtiği kaynaklar tespit edilmiştir. Bu kaynaklarda geçen ravi zincirlerine yer verilmiştir. Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde geçen hadisler sahih kabul edilip tahrîci yapılmamıştır. Bu kaynaklarda geçmeyen hadislerin ravileri rical kitaplarından ya da bu konuyla ilgili bilgi veren farklı kaynaklar üzerinden araştırılmıştır.

Hadis incelemeleri, öncelikle sahih hadis kaynakları üzerinden yapılmıştır. Bu kaynaklarda hadise rastlanmaması durumunda diğer kaynaklara başvurulmuştur. Hadislerin araştırması yapılırken öncelikli olarak, Süyûtî'nin verdiği kaynaklar üzerinden inceleme yapılmıştır. 88 hadis üzerinde yapılan incelemede 87 hadisin kaynağına ulaşılmıştır. 1 hadisin ise kaynağına ulaşamadığı için araştırması yapılamamıştır. Hadisleri araştırma aşamasında, Şamile ve Cevamiu'l kelim programlarından sıkça yararlanılmıştır.

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Üzerinde çalıştığımız bu konu için en iyi yöntem kaynak tarama yöntemidir. Süyûtî'nin tefsiri ve tefsirinde yer verdiği hadislerin incelemesi daha önce neşredilen eserler üzerinden yapılması gerekmektedir. Bu yöntem, elde edilen bilgileri bütün olarak görüp değerlendirme imkânı sunar. Bu da konunun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmamızda veri toplama amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır. Bunun için hadis kaynakları, tefsir kaynakları, siyer, İslam tarihi, rical çalışmaları gibi birçok türde eserden istifade edilmiştir.

2.3. VERİ ANALİZİ

Metin analizi yapılırken çalışmaya bütün olarak bakılmaya gayret edilmiştir. Elde edilen bilgilerle hadislerin geçtiği kaynaklar üzerine, hadislerin sıhhati üzerine ve sûnenin konuları üzerine analizler yapılmıştır. Daha iyi anlaşılması için tablolar sunulmuştur.

Sihhat bakımından, ağırlıklı olarak zayıf rivayetlere yer verildiği gözlemlenmiştir. Kaynak bakımından, ağırlıklı olarak hadis kaynakları ardından tefsir kaynaklarına rastlanır.

Konu bakımından ise nüzul sebepleri, enfâl ve esirler konusu ağırlıklı olarak değinilen konulardır.

2.4. GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK

Çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla hadisler ilk olarak Kütüb'ü Tis'a üzerinden araştırılmıştır. Ardından diğer hadis kaynakları üzerinden arama yapılmıştır. Yine hadise ulaşılamaması durumunda tefsir ve diğer kaynaklar üzerinde çalışılmıştır. Ayrıca hadisleri rivayet eden raviler de incelenmiştir. Bu çalışmalar da rical kitapları üzerinden yapılmıştır.

2.5. ED-DÜRRÜ'L-MENSÛR TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRÎCİ

Tahrîc kavramının kelime anlamı, göstermek ve ortaya çıkarmak demektir. (خرج) kelimesinin tef'îl babından mastarıdır. Terim olarak ise bir kitapta yer alan hadisleri, isnatları ile beraber çıkarmak ve her hadisin başka isnatlarını bulup sıhhat durumunu tespit etmek demektir. Yani bir eserde geçen hadislerin senetlerini, geçtiği yeri ve sıhhatine işaret etmektir.⁸³

Hadis Tahrîci yapılırken bir hadisin birçok senediyle karşılaşılabilmektedir. Böyle bir durumda hadis kendi içinde bir araştırmaya tabi tutulabileceği gibi söz konusu hadisin farklı tarîkleri de toplanabilmektedir. Bir hadisin bütün tarîklerini toplamak çalışmanın hacmini artıracığı gibi çok fazla zaman da gerektirmektedir. Bazı hadislerin senedine ulaşamayabilir ya da sahih hadis kaynaklarında yer almayabilir.

Araştırmanın bu bölümünde tahrîc yapılırken şu hususlara dikkat edilecektir. Tahrîci yapılan hadisin ilk önce sahih rivayetlerine yer verilecektir. Hadisin senedi zikredilip ihtilafı bir durum var ise belirtilecektir. Hadisin sıhhati ile ilgili bilgilendirme yapılacaktır. Araştırması yapılan hadis, hadis kaynaklarında yer almıyorsa Süyûtî'nin gösterdiği kaynaklar üzerinden incelemesi yapılacaktır. Bu tür durumlarda gerekli görülmesi halinde tefsir, tarih, siyer gibi kaynaklarda geçen hadisler incelemeye tabi tutulacaktır. Konu ile ilgili hadislerin sahih hadis kaynaklarda yer alan senetleri, bir kaynakta yer alan farklı senetleri ve anlam itibari ile araştırması yapılan hadisi destekleyen farklı hadislerin senetleri şekiller halinde sunulacaktır. Senetlerde geçen râviler “dedesi, babası” gibi isim belirtmeden verilmesi halinde senette geçen ravinin kim olduğu anlaşılmaması durumunda o râvilerin isimleri şekillerde gösterilecektir.

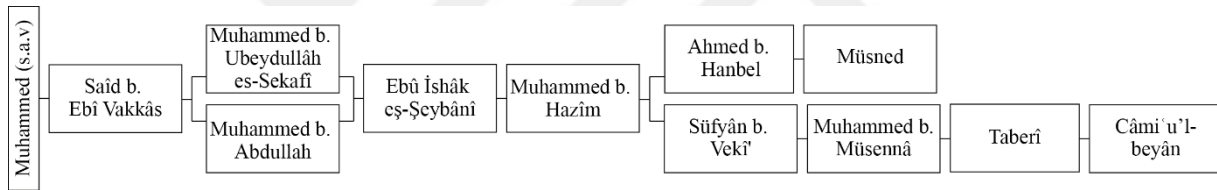
⁸³ Ali Budak, *Tahrîc Literatürü ve Hadis Tenkidindeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 13.

1. Hadis

لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ قَتَلَ أَخِي عُمَيْرٌ وَقَتَلْتُ سَعِيدَ بْنِ الْعَاصِيِ وَأَخَذْتُ سَيْفَهُ وَكَانَ يُسَمَّى ذَا الْكَتِفَةِ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ فَقَالَ أَذْهَبُ فَاطْرَحْهُ فِي الْقَبْضِ فَرَجَعْتُ وَبِي مَا لَا يُعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ مِنْ قَتْلِ أَخِي وَأَخَذْتُ سَلْبِي فَمَا جَاوَزْتُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى نَزَلَتْ سُورَةُ الْأَنْفَالِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ: أَذْهَبُ فَخُذْ سَيْفَكَ⁸⁴

“Kardeşim Umeyr Bedir savaşında öldürüldü. Saîd b. el-Âs’ı da ben öldürdüm. Sonra Zül-Kuteyfe isimli kılıcını ele geçirdim. Onu Nebi’ye götürdüğümde: ‘Kılıcı ele geçirilen eşyaların içerisine bırak.’ diye söyledi. Ele geçirilen malların içine kılıcı koyacağım sırada kardeşim Umeyr’in ölümü ve rehin aldığım ganimetin alınması sebebiyle içimde bir keder oluştu. Fakat üzerinden fazla vakit geçmeden Enfâl sûresi indi. Ardından Peygamber (s.a.v.) bana şöyle buyurdu: ‘Git ve o kılıcı al.’”

Yukarıdaki hadis Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde, Muâviye – Ebû İshâk eş-Şeybânî– Muhammed b. Ubeydullâh es-Sekafî – Saîd b. Ebî Vakkâs senediyle ve aynı lafızlarla yer almaktadır. *Müsned*’in tahkikini yapan Şuayb el-Arnaût bu hadisin “hasen li-gayrihi” olduğunu ifade eder.⁸⁵ Aynı hadis Taberî’nin tefsirinde de yer almaktadır.⁸⁶

Şekil 1: Birinci Hadisin Sened Ağı

2. Hadis

أَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ غَنِيمَةً عَظِيمَةً فَإِذَا فِيهَا سَيْفٌ فَأَخَذْتَهُ فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ فَقُلْتُ: نَفَلَنِي هَذَا السَّيْفُ فَأَنَا مِنْ عَمَلْتِ فَقَالَ رَدَهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ فَرَجَعْتُ بِهِ حَتَّى إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَلْقِيَهُ فِي الْقَبْضِ لِأَمْتِنِي نَفْسِي فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: اعْطِنِيهِ فَشَدَّ لِي صَوْتَهُ وَقَالَ: رَدَهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} ⁸⁷

“Peygamber (s.a.v.), savaş sonrası büyük miktarda ganimet ele geçirdi. Ganimetlerin içinde bir kılıç vardı. Onu alıp Hz. Peygamber’in yanına geldim ona: ‘Harp esnasında neler yaptığımı biliyorsun bu sebeple o kılıcı bana ver.’ dedim. Fakat Resûlullah (s.a.v.): ‘Onu aldığın yere geri koy.’ dedi. İsteği üzerine kılıcı yerine koymak üzere geri götürdüm. Fakat nefsim bunu yapmama izin vermedi ve tekrar: ‘O kılıcı bana bırak.’ dedim. Resûlullah yüksek

⁸⁴ Ebu’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *ed-Dürrü’l- mensûr fi’l-tefsîr bi’l-me’sûr* (Beirut: Dâru’l-Fikir, 1431), 4/4.

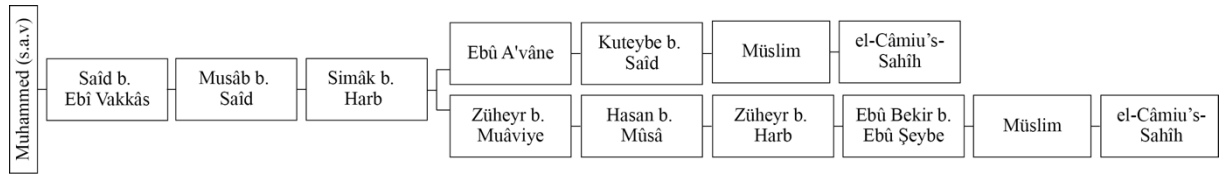
⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/259 (No.1556).

⁸⁶ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmi’u’l-beyân fi tefsîri’l-Kur’ân (Dâru’t-Terbiyeti ve’t-Türas, 1431)*, 11/16.

⁸⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/4.

bir sesle: ‘O kılıcı yerine geri bırak!’ dedi. Ardından: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’⁸⁸ ayeti indi.”

Yukarıdaki hadis, Kütüb-i Sitte’den *Sahîh-i Müslim*’de; Ebû Bekir b. Ebû Şeybe – Züheyr b. Harb – Hasan b. Mûsâ – Züheyr – Simâk b. Harb – Musâb b. Saîd – babası râvî zinciriyle rivayet edilir. Müslim’in hadisinde geçen “قَدْ، حَالَهُ، غَنِيمَةً” lafızları Süyûtî’nin rivayetinde yoktur. Ayrıca “فَرَجَعْتُ” kelimesi, Müslim’in hadisinde “فَانْطَلَقْتُ” kelimesi ile rivayet edilmiştir.⁸⁹ Müslim’in Sahîh’inde farklı bir senet ile bir rivayeti daha bulunmaktadır.⁹⁰ Senet ağı aşağıdaki gibidir.

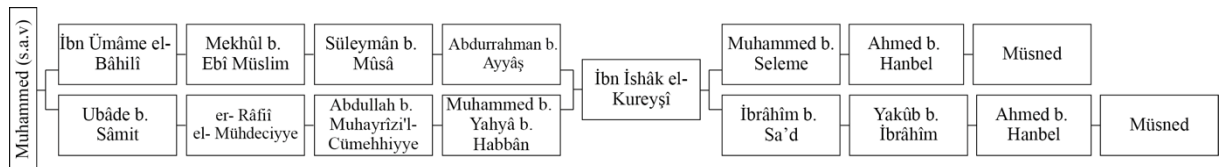
Şekil 2: İkinci Hadisin Sened Ağı

3. Hadis

سَأَلْتُ عِبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ عَنِ الْأُنْقَالِ فَقَالَ: فِينَا أَصْحَابُ بَدْرٍ نَزَلَتْ جِئِنِ اخْتَلَفْنَا فِي النَّفْلِ فَسَاءَتْ فِيهِ أَخْلَاقُنَا فَانْتَزَعَهُ اللَّهُ مِنْ أَيْدِينَا وَجَعَلَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فَقَسَمَهُ رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ عَنِ بَرَاءَةَ يَقُولُ: عَنْ سَوَاءٍ⁹¹

“*Enfâl sûresi*’ni Ubâde b. es-Sâmit’e sorduğumda şöyle cevap verdi: Savaşta sonra, ele geçirilen ganimetler hakkında anlaşmazlığa düşüp kötü tavırlar sergilediğimizden dolayı Bedir ashabı hakkında inzal olmuştur. Bundan dolayı Allah (c.c) onu elimizden alıp Nebi’ye verdi. Peygamber efendimiz de ganimeti eşit bir şekilde Müslümanlara pay etti.”

Yukarıdaki hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde aynı şekilde geçer. Farklı olarak “فِينَا مَعْشَرَ” ziyadesi vardır. Ayrıca “بَرَاءَةَ” lafzı yerine “بَوَاءٍ” kelimesi kullanılmıştır. Hadis senedi şu şekildedir: Muhammed b. Seleme – İbn İshâk – Abdurrahman – Süleymân b. Mûsâ – Mekhûl – İbn Ümâme el- Bâhilî. Şuayb el-Arnaût bu hadisin “hasen li-gayrihi” olduğunu ifade eder.⁹²

Şekil 3: Üçüncü Hadisin Sened Ağı

⁸⁸ el-Enfâl 8/1.

⁸⁹ Ebû Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Müslim* (Kahire: Matbaat’ü İsâ el-Bâbi'l-Halebiyye, 1374) “Fezâilü's-sahabe”1748.

⁹⁰ Müslim, “Cihad ve Seriyeye”,1748.

⁹¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/5.

⁹² Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned* (Müessasetü'r-Risale, 1421), 37/411-416 (No. 22747-22752).

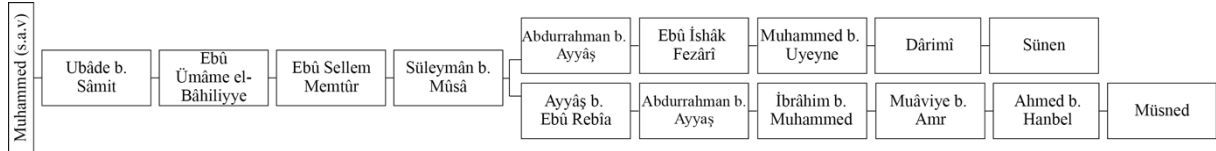
4. Hadis

قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فَشَهِدْتُ مَعَهُ بَدْرَ فَالْتَقَى النَّاسَ فَهَزَمَ اللَّهُ الْعَدُوَّ فَانْطَلَقَتْ طَائِفَةٌ فِي آثَارِهِمْ مِنْهُمْ يَقْتُلُونَ وَكَابِتَ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَسْكَرِ يَحْزُونُهُ وَيَجْمَعُونَهُ وَأَحْدَقْتُ طَائِفَةٌ بِرَسُولِ اللَّهِ لَا يُصِيبُ الْعَدُوَّ مِنْهُ غَرَّةٌ حَتَّى إِذَا كَانَ اللَّيْلُ وَقَاءَ النَّاسِ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ⁹³

“Bedir savaşına Nebi’yle (s.a.v.) beraber ben de iştirak ettim. Düşman ile karşı karşıya geldiğimizde Allah’ın (c.c.) da yardımıyla onları yendik. Savaştan sonra, Müminlerden bir bölük geri çekilen düşmanların ardından gitti ve yakaladıklarını öldürdü. Bir bölük asker, orada kalıp harp alanındaki ganimetleri toplamaya başladılar. Bir bölük de Nebi’yle (s.a.v.) kalıp ona zarar gelmesin diye korudular. Akşam olunca da hepsi bir araya geldi...”

Hadisin devamında ayrı gruplar halinde farklı cephelerde savaşan sahâbilerin ganimetler hususunda anlaşmazlık yaşadıkları anlatılır. Hadisin son kısmında ise Hz. Peygamber, savaş meydanında ganimetlerin önce dörtte birini pay eder. Sonra kalan malların üçte birini geri döndüklerinde eşit şekilde paylaşır.

Hadis metni, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde birebir aynı lafızlarla geçmektedir. “منهزمون” kelimesi yerine “المؤمنين”, “يَهْزُمُونَ” kelimesi yerine “المسلمين” kelimesi kullanılmıştır. Hadisin zinciri, Muâviye b. Amr – Ebû İshâk – Abdurrahman – Ayyâş b. Ebû Rebîa – Süleymân b. Mûsâ – Ebû Sellâm – Ebû Ümâme – Ubâde b. es-Sâmet şeklindedir. Şuayb el-Arnaût bu hadisin “hasen li-gayrihi” olduğunu ifade eder.⁹⁴ Hadisin son bölümü Dârimî’de geçmektedir.⁹⁵

Şekil 4: Dördüncü Hadisin Sened Ağ

5. Hadis

بعث رَسُولُ اللَّهِ سَرِيَّةَ فَنصرها الله وَفَتَحَ عَلَيْهَا فَكَانَ مِنْ أَتَاهُ بِشَيْءٍ نَفَلَ مِنْ الْخَمْسِ فَرَجَعَ رِجَالٌ كَانُوا يَسْتَقْدِمُونَ وَيَقْتُلُونَ وَيَأْسِرُونَ وَيُقْتَلُونَ وَتَرَكَوا الْعَنَائِمَ خَلْفَهُمْ فَلَمْ يَنَالُوا مِنَ الْعَنَائِمِ شَيْئًا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بَالُ رِجَالٍ مَنَا يَسْتَقْدِمُونَ وَيَأْسِرُونَ وَتَخَلَّفَ رِجَالٌ لَمْ يَصِلُوا بِالْقِتَالِ فَنَفَلْتَهُمْ مِنَ الْعَنِيمَةِ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ وَنَزَلَ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} الْآيَةِ فَدَعَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: رَدُوا مَا أَخَذْتُمْ وَاقْتَسِمُوهُ بِالْعَدْلِ وَالسُّوِيَّةِ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ بِذَلِكَ قَالُوا: قَدْ احْتَسَبْنَا وَأَكَلْنَا قَالَ: احْتَسَبُوا ذَلِكَ⁹⁶

“Allah’ın Resûl’ü (s.a.v.), bir bölük yollayıp da Yüce Allah’ın (c.c.) yardımıyla zafer elde edip düşmanları yendikleri zaman, ganimetten kim ne getirirse humustan onlara bir şeyler

⁹³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/5.

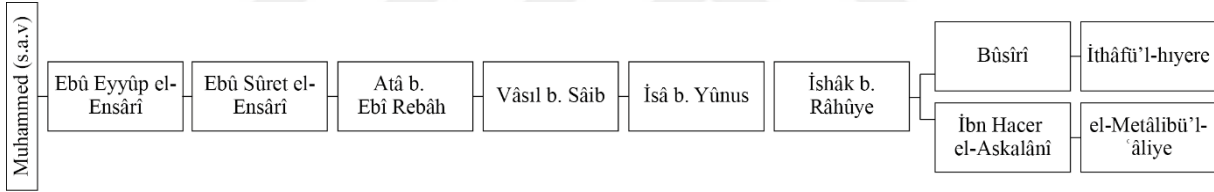
⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/422 (No. 22762).

⁹⁵ Dârimî, “Siyer”, 42 (No. 2525).

⁹⁶ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/5-6.

hediye ederdi. Bir bölümü aynı şekilde göndermişti. Ganimeti bırakıp, savaş meydanında düşmanla muharebe edip onları öldürerek, bazılarını da esir alarak geri döndüklerinde ganimetten hiçbir şey kalmamıştı. Dediler ki: ‘Ya Allah’ın Resûl’ü! Kimimiz düşman kuvvetiyle önlerden vuruşarak, onları öldürüp esir alırken niçin çatışmaya katılmayıp, geride kalanlara ganimeti dağıttın?’ Resûlullah sustu. Bunun üzerine: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’⁹⁷ ayeti nazil oldu. Ayetin inişinin ardından Nebi (s.a.v.), ganimetin dağıtıldığı kişileri yanına çağırdı ve onlara dedi ki: ‘Ele geçirilen mallardan aldıklarınızı bırakın ve kendi aranızda adaletle paylaşın. Çünkü Yüce Allah (c.c) size böyle emrediyor.’ Onlar da: ‘Biz aldıklarımızı harcayıp yedik.’ dediler. Hz. Peygamber (s.a.v) pay alamayanlara: ‘Allahtan karşılığını isteyin’ dedi.”

Yukarıdaki hadisi Kütüb-i tis’a da yer almamaktadır. Ancak İbn Hacer’in *el-Metâlibü’l-âliye* adlı eserinde, İshâk – İsâ b. Yûnus – Vâsıl b. Sâib – Atâi – Ebû Süret – Ebû Eyyûp el-Ensârî kanalıyla rivayet edilmiştir. Hadis, birkaç farklı kelime dışında aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.⁹⁸ Vâsıl b. Sâib, hadisleri terk edilmiş ayrıca zayıf olarak cerh edilmiştir.⁹⁹ Hadisin bir senedi de Bûsîrî’nin *İthâfî’l-hiyere* isimli eserinde yer almaktadır.¹⁰⁰ İbn Hacer’in senediyle aynıdır. Bunun dışında farklı bir senede ulaşılamamıştır.

Şekil 5: Beşinci Hadisin Sened Ağı

6. Hadis

أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا النَّبِيَّ الْعَنَائِمَ يَوْمَ بَدْرٍ فَنَزَلَتْ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} ¹⁰¹

“İnsanlar, Bedir savaşında ele geçirilen ganimetler hakkında Resûlullah’a (s.a.v) sorduklarında: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’¹⁰² ayeti indi.”

Hadis, Kütüb-i tis’a’da yer almamaktadır. Taberî, tefsirinde yukarıdaki hadisi; Ahmed b. İshâk – Ebû Ahmed – Abbâd b. Avvâm – Haccâc – Ömer b. Şuayb – Ömer b. Şihâb’ın

⁹⁷ el-Enfâl 8/1.

⁹⁸ Ebû’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Metâlibü’l-âliye bi zevâidi’l-mesânîdi’s-semâniye* (Suudi Arabistan: Dâru’l-Âsimeti li’n-Neşri, 1419), 14/672.

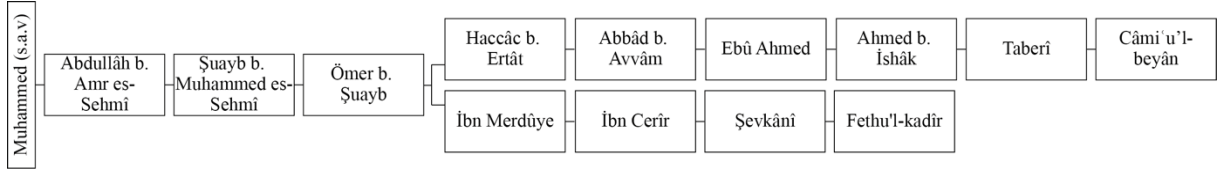
⁹⁹ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris b. el-Münzîr et-Temîmî İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl* (Beyrut: Tabaâtî Meclis Dairati’l-Mearifi’l-Osmaniyye, 1271), 9/30-31.

¹⁰⁰ Ahmed b. Ebû Bekir Bûsîrî, *İthâfî’l-hiyere bi-zevâ’idi’l-mesânîdi’l-aşere* (Riyâd: Dâru’l-Vatan li’n-Neşir, 1420/1999), 6/212.

¹⁰¹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/6.

¹⁰² el-Enfâl 8/1.

babası– dedesi zinciriyle rivayet etmiştir. Metin ise birebir aynıdır. Taberî, kendi senedindeki râvilerin sika olduğuna dair bilgi verir.¹⁰³ eş-Şevkânî, hadisi *Fethu'l-kadîr* isimli eserinde Taberî'den rivayet etmektedir.¹⁰⁴ Yukarıdaki hadis metninin iki senedi dışında farklı bir senedine ulaşılammıştır.

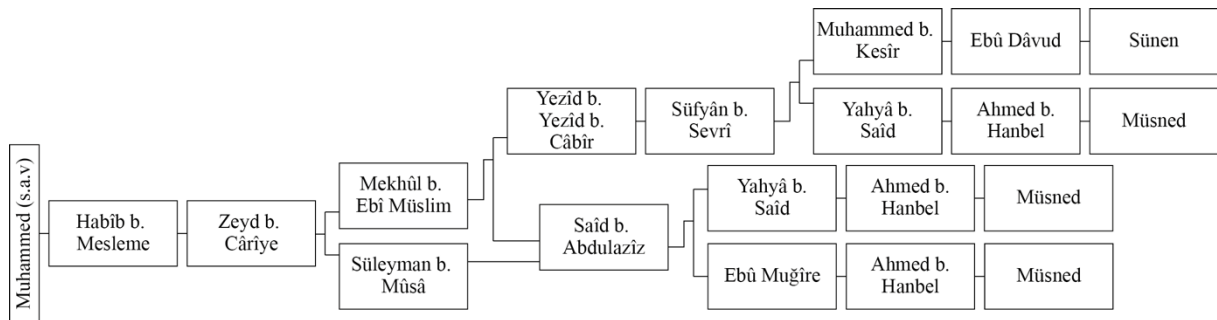
Şekil 6: Altıncı Hadisin Sened Ağı

7. Hadis

قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَنْفِلُ الثُّلُثَ بَعْدَ الْخَمْسِ¹⁰⁵

“Nebi (s.a.v.), ele geçirilen mallardan humusu ayırdıktan sonra geriye kalan ganimetin üçte birini nefi olarak dağıtırdı.”

Yukarıdaki hadis, Kütüb-i Sitte eserlerinden Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde aynı lafızlarla rivayet edilmiştir. Hadisin zinciri, Muhammed b. Kesîr – Süfyân – Yezîd b. Câbir eş-Şâmî – Mekhûl – Ziyâd b. Cârîye et-Temîmî – Habîb b. Müslime el- Fahrî şeklindedir. Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserinin tahkikini yapan Şuayb el-Arnaût hadisin “sahih” olduğunu bildirir. Ayrıca hadis zincirinde geçen râvilerin sika olduğunu belirtir.¹⁰⁶ Yukarıdaki hadise, Ahmed b. Hanbel de *Müsned*’inde yer vermiştir. Bu eserin de tahkikini de yapan Şuayb el-Arnaût, Ahmed b. Hanbel’in senedinin sahih olduğunu bildirir.¹⁰⁷ Bu Hadisin farklı senetleri de aşağıdaki şekilde verilmiştir.¹⁰⁸

Şekil 7: Yedinci Hadisin Sened Ağı

¹⁰³ İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi u'l-beyân*, 24/379.

¹⁰⁴ Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadîr* (Beirut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1414), 2/325.

¹⁰⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/6.

¹⁰⁶ Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd* (Dâru'r-Risâleti'l-Âlemîye, 1430)“Cihâd”,156 (2748).

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/7 (No. 17462).

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/10-11 (No. 17466,17467,17468).

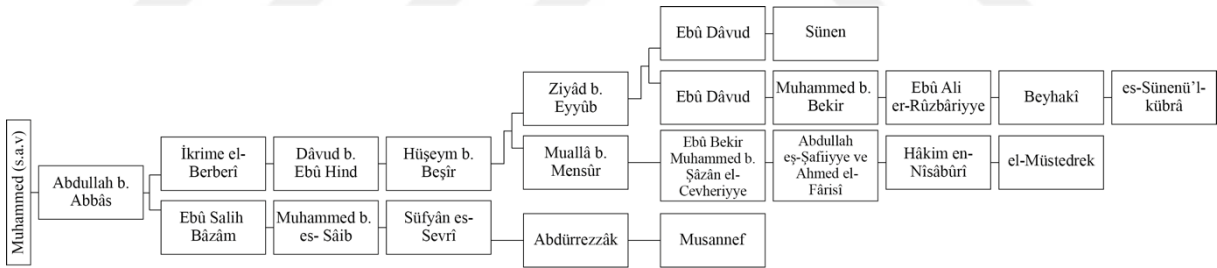
8. Hadis

قَالَ: لَمَا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قَتْلِ قَتِيلًا فَلَهُ كَذَا وَكَذَا وَمَنْ أَسْرَ أُسِيرًا فَلَهُ كَذَا وَكَذَا فَأَمَّا الْمَشِيخَةُ فَثَبَتُوا تَحْتَ الرِّايَاتِ وَأَمَّا الشَّبَابُ فَتَسَارَعُوا إِلَى الْقَتْلِ وَالْغَنَائِمِ فَقَالَتِ الْمَشِيخَةُ لِلشَّبَابِ: أَشْرَكْنَا مَعَكُمْ فَأَنَا كُنَّا لَكُمْ رَدًّا وَلَوْ كَانَ مِنْكُمْ شَيْءٌ لَلْجَأْتُمْ إِلَيْنَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ فَنَزَلَتْ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ} فَحَسَمَ الْغَنَائِمَ بَيْنَهُمْ بِالسَّوِيَّةِ

109

“Nebi (s.a.v.) Bedir savaşı sırasında şu şekilde konuştu: ‘Bir kişiyi öldürene (mallardan) şu şu vardır. Bir kişiyi esir alana da şu şu vardır.’ Bu vaatleri işiten gençler, düşmanları öldürmeye ve ganimet elde etmeye çalışırken yaşlılar ise sancağın yanında durdular. Yaşlılar, gençlere dediler ki: ‘Ganimetleri bizimle ortak olarak paylaşın. Çünkü sizin arkanızı kolladık ve yenilmeniz halinde bize sığınacaktınız.’ Bu konu üzerinde tartışıp Hz. Nebî’ye (s.a.v.) geldiklerinde: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’¹¹⁰ ayeti indirildi. Resûllullah (s.a.v.), malları onların aralarında eşit bir şekilde paylaştırdı”

Hadis, Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde rivayet edilmektedir. Hadisin tamamı rivayet edilmemiştir. Rivayet, Hz. Peygamber’in vaatleri bölümüne kadardır. Hadisin senedi, Ziyâd b. Eyyûb – Huşeym – Dâvûd b. Ebû Hind – İkrime – İbn Abbâs şeklindedir. Şuayb el-Arnaût rivayetin isnadının sahih olduğu belirtir.¹¹¹ Yukarıdaki hadis, hadis kaynaklarından *Müstedrek*¹¹² ve *es-Sünenü’l-kübrâ*¹¹³ gibi başka kaynaklarda da yer almaktadır.

Şekil 8: Sekizinci Hadisin Sened Ağı

9. Hadis

لَمَا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قَتْلِ قَتِيلًا فَلَهُ كَذَا وَكَذَا وَمَنْ جَاءَ بِأَسِيرٍ فَلَهُ كَذَا فَجَاءَ أَبُو الْيُسْرِ بْنِ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيُّ بِأَسِيرَيْنِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قَدْ وَعَدْتَنَا فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عِبَادَةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ إِذَا أَعْطَيْتَ هَؤُلَاءِ لَمْ يَبْقِ لِأَصْحَابِكَ شَيْءٌ وَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنَا مِنْ هَذَا زُهَادَةً فِي الْأَجْرِ وَلَا جِبْنَ عَنِ الْعَدُوِّ وَإِنَّمَا قَمْنَا هَذَا الْمَقَامَ مُحَافِظَةً عَلَيْكَ أَنْ يَأْتُوكَ مِنْ ورائِكَ فَتَسَاجِرُوا فَنَزَلَ الْقُرْآنُ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} ¹¹⁴

¹⁰⁹ Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr*, 4/6.

¹¹⁰ el-Enfâl 8/1.

¹¹¹ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 154 (2738).

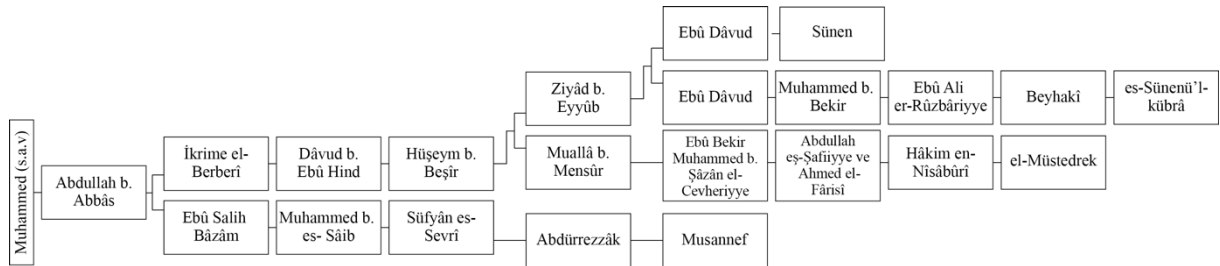
¹¹² Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale’s-sahihayn* (Beyrut: Dâru’l-Kütübü İlmiyye, 1411), 2/241.

¹¹³ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 6/514; Abdürrezzâk es-San‘ânî, *el-Musannef*, 5/487 (No.10315).

¹¹⁴ Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr*, 4/6.

“Bedir savaşı esnasında Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Bir kişiyi öldürene (mallardan) şu şu vardır. Bir kişiyi esir alana da şu şu vardır.’ İki esirle birlikte Ebû'l-Yüsr b. Amr el-Ensârî, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanına geldi ve: ‘Ey Peygamber! bizlere bir söz vermiştin.’ diye söyledi. Ardından Sa'd b. Ubâde kalkıp dedi ki: ‘Ey Peygamber! Eğer malları bu usul ile onlara dağıtırsan öbür sahabilere hiçbir şey kalmayacak. Esir almaktan bizi engelleyen ne düşman korkusu ne de ganimetlerden yüz çevirmemizdir. Fakat düşmanların arkadan gelip de sana herhangi bir bela vermesin diye onlara karşı seni sakınmak niyetiyle yanında durduk.’ Sahabiler bu konu hakkında tartışınca: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’¹¹⁵ ayeti indi...”

Metnin devamında bu olaydan sonra humus ile ilgili ayetin de indiği bildirirler. Hadis, Abdurrezzâk'ın *el-Musannef*'inde rivayet edilir. İki hadis karşılaştırıldığında aynı manaya gelen farklı lafızlar bulunur ve *el-Musannef*'de savaş sonunda 70 ölü ve 70 esir alındığı ile ilgili ziyade vardır. Hadisin senedi, Abdurrezzâk – es-Sevrî – Muhammed b. es- Sâib – Ebû Sâlih – İbn Abbâs şeklindedir.¹¹⁶ Alevî b. Abdulkadir Sekkâf, *el-Musannef*'deki isnadın zayıf olduğunu bildirir.¹¹⁷ Süleyman et-Teymiyye, Kûfe'de iki yalancı bulunduğunu birinin de Muhammed b. es- Sâib el-Kelbi olduğunu belirtir.¹¹⁸ Muhammed b. es- Sâib'in yalancılıkla cerh edilmesi sebebiyle hadis sahih değildir. Söz konusu hadise mana itibari ile yakın rivayetler bulunmaktadır. Bu hadislerin senetleri de aşağıdaki şekildedir.¹¹⁹

Şekil 9: Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

¹¹⁵ el-Enfâl 8/1.

¹¹⁶ Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'es-San'ânî, *el-Musannef* (Mısır: Dâru et-Te'sîl, 1437) 5/487 (No.10315).

¹¹⁷ Alevî b. Abdulkadir Sekkâf, *Tahrîcu ehâdis ve âsâri Kitâbi fî Zilâli'l-Kur'ân* (Riyad: Dâru'l-Hicre li'n-Neşri ve't-Tevzi, 1416), 229.

¹¹⁸ Ebû Muhammed Takıyyüddîn Abdülganî b. Abdilvâhid b. Alî el-Makdisî el-Cemmâilî, *el-Kemâl fî esmâ'i er-ricâl* (Kuveyt: Heyetü'l-Âmmetü li'l-ânnâyyetü bi Tabaat, 1438/2016), 2/225-226.

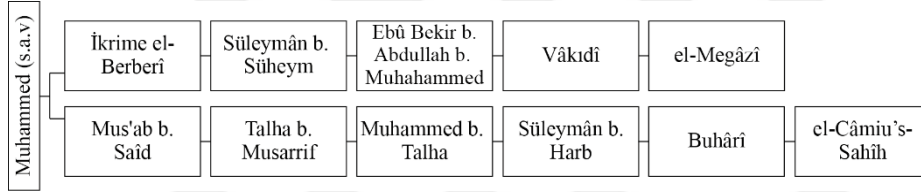
¹¹⁹ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 154 (2738); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/514; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 2/241.

10. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ سَرِيَّةً فَمَكَتْ ضِعْفَاءَ النَّاسِ فِي الْعَسْكَرِ فَأَصَابَ أَهْلَ السَّرِيَّةِ غَنَائِمٌ فَقَسَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَهُمْ كُلَّهُمْ فَقَالَ أَهْلُ السَّرِيَّةِ: يِقَاسِمُنَا هَؤُلَاءِ الضُّعْفَاءُ وَكَانُوا فِي الْعَسْكَرِ لَمْ يَشْخَصُوا مَعَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَلْ تَنْصُرُونَ إِلَّا بضعفانكم فَأَنْزَلَ اللَّهُ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} ¹²⁰

“Nebi (s.a.v.) bir birlik yolladı. Zayıf askerler karargâhta kalırken diğer askerler çarpıştılar ve ganimetleri topladılar. Nebi (s.a.v.), toplanan malları herkese pay edince bire bir çarpışanlar: ‘Bizimle beraber çarpışmayan zayıf askerlerle mi ganimeti paylaşacağız?’ dediler. Nebi (s.a.v.): ‘Aranızdaki zayıflardan dolayı size yardım edilmiyor mu?’ dedi. Ardından: ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’¹²¹ ayeti indi.”

Yukarıdaki hadis İbn Merdûye – İbn Abbas tarîkiyle rivayet edilmiştir. Söz konusu hadisin asıl metnine ulaşamamıştır. “Aranızdaki zayıflardan dolayı size yardım edilmiyor mu?” bölümü Buhârî’nin *Sahih*’inde¹²² ve Vâkıdî’nin *Megâzi*’sinde¹²³ yer alır.

Şekil 10: Onuncu Hadisin Sened Ağı

11. Hadis

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا انْصَرَفَ مِنْ بَدْرٍ وَقَدِمَ الْمَدِينَةَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ سُورَةَ الْأَنْفَالِ فَعَاتَبَهُ فِي إِحْلَالِ غَنِيمَةِ بَدْرٍ وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَسَمَهَا بَيْنَ أَصْحَابِهِ لَمَّا كَانَ بَيْنَهُمْ مِنَ الْحَاجَةِ إِلَيْهَا وَاخْتِلَافِهِمْ فِي النَّقْلِ يَقُولُ اللَّهُ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} فَرَدَّهَا اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ فَقَسَمَهَا بَيْنَهُمْ عَلَى السَّوَاءِ فَكَانَ فِي ذَلِكَ تَقْوَى اللَّهِ وَطَاعَتَهُ وَطَاعَةَ رَسُولِهِ وَصَلَاحَ ذَاتِ الْبَيْنِ ¹²⁴

“Nebi (s.a.v.), Bedir’den ayrılıp Medine-i Münevvere’ ye döndüğünde Enfâl sûresi indi. Allah, Bedir ganimetlerini paylaşırma hususunda Nebi’yi (s.a.v.) kınadı. Çünkü Nebi (s.a.v.), malları sahâbîlerin ihtiyaçlarına göre bölüştürmüştü. Müminler bu sebeple ganimetler konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Allah (c.c): ‘Sana ganimetler hakkında soruyorlar...’¹²⁵ buyurup ganimet mallarını Nebi’ye (s.a.v.) verince Hz. Peygamber de malları Müminlere eşit

¹²⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/6-7.

¹²¹ el-Enfâl 8/1.

¹²² Buhârî, “Cihad ve Seriyeye”, 72, (No.2896).

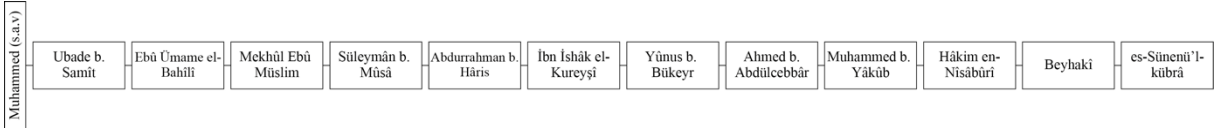
¹²³ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Vâkıdî, *Megâzi* (Beyrut: Dâru’l A’lemî, 1409), 1/99.

¹²⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/7.

¹²⁵ el-Enfâl 8/1.

olarak bölüştürdü. Böylelikle Müminler, Yüce Allah'tan (c.c.) korkup Allah (c.c.) ve Peygamberine itaat edip boyun eğdiler. Müslümanların arasında uzlaşma sağlandı.

Yukarıdaki hadis İbn Merdûye – Hz. Hz. Âişe tarîkiyle rivayet edilmiştir. İbn Merdûye (öl.410/1020) sika bir râvidir. Hadis ve tefsir konularında âlimdir.¹²⁶ Süyûtî'nin, tefsirinde İbn Merdûye'den sık sık hadis rivayetinde bulunduğu gözlenmektedir. Yapılan araştırmada İbn Merdûye'den rivayet ettiği hadislerin kaynağına ulaşılammıştır. Yukarıdaki hadisin de ilk kaynağına ulaşılammıştır. Ancak Beyhakî farklı bir senet ile hadisi rivayet etmiştir. Hadisin baş kısmı bu rivayette yer almamaktadır. Hadisin senedi, Ebû Abdullah – Ebû Abbâs – Ahmed b. Abdülcebâr – Yûnus b. Bukeyr – İbn İshâk – Abdurrahman b. Hâris – Süleymân b. Mûsâ – Mekhûl– Ebû Ümame el- Bahîlî – Ubade b. es-Sâmit şeklindedir.¹²⁷ Hadiste adı geçen Ahmed b. Abdülcebâr zayıflık ile cerh edilmiştir.¹²⁸ Hadisin farklı bir senedine ulaşılammıştır.

Şekil 11: On Birinci Hadisin Sened Ağı

12. Hadis

قلت يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ شَفَانِي اللَّهُ الْيَوْمَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَهَبْ لِي هَذَا السَّيْفَ قَالَ: إِنَّ هَذَا السَّيْفَ لَا لَكَ وَلَا لِي ضَعُهُ فَوَضَعْتَهُ ثُمَّ رَجَعْتُ قُلْتُ: عَسَى يَعْطَى هَذَا السَّيْفَ الْيَوْمَ مِنْ لَا يَبْلَى بِلَانِي إِذَا رَجُلٌ يَدْعُونِي مِنْ وَرَائِي قُلْتُ: قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِي شَيْءٍ قَالَ: كُنْتُ سَأَلْتَنِي هَذَا السَّيْفَ وَلَيْسَ هُوَ لِي وَإِنِّي قَدْ وَهَبْتُ لِي فَهُوَ لَكَ وَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ} ¹²⁹

“Resûlallah’a: ‘Ey peygamber! Allah (c.c.) müşriklerden yana içimi bugün rahatlattı. Müşriklerden kazandığım bu kılıcı bana ver’ diye söyledim. Fakat Hz. Peygamber de: ‘Bu kılıç ne sana ait ne de bana aittir. Kılıcı diğer malların içine bırak’ dedi. Sonra kılıcı ganimetin içine bıraktım ve döndüm. Kendi kendime: ‘İhtimal ki bu kılıç bugün savaşta benim kadar zorlanmamış bir adamın olacak.’ dedim. Bu şekilde yürürken ardımdan birisi (Hz. Peygamber) çağırırdı. ‘Benimle ilgili Allah bir şeyler mi indirdi?’ diye söyledim. Hz. Peygamber: ‘Bu kılıcı istediğin zaman bana ait olmadığından dolayı sana vermedim. Fakat şimdi sana verildi. Artık sana aittir. Onu alabilirsin.’ dedi. Sonrasında Allah (c.c.): ‘Ganimetler hususunda sana soruyorlar...’¹³⁰ ayetini nazil etti.”

¹²⁶ Abdülkadir Şenel, “İbn Merdûye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/185-186.

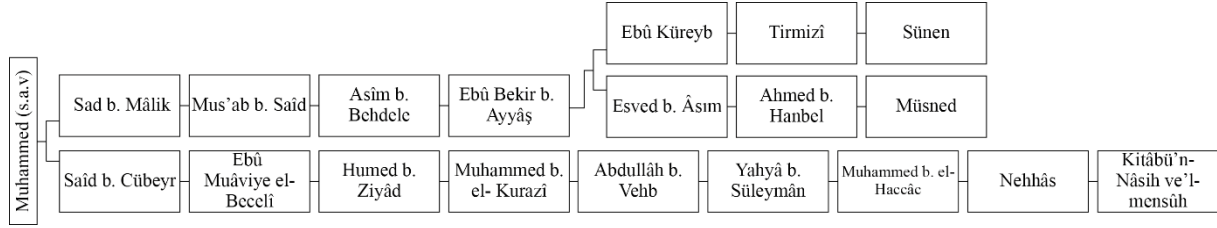
¹²⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/98.

¹²⁸ Ebû Ya‘lâ Muhammed b. el-Hüseyn b. Halef el-Ferrâ’ *el-Mesâ‘ilü'l-fikhiyye min Kitâbi’r-Rivâyeteyn ve’l-vecheyn* (Riyad: Mektebetü'l-Muâ‘rif, 1405), 95.

¹²⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/3-4.

¹³⁰ el-Enfâl 8/1.

Yukarıdaki hadis, temel hadis kaynaklarından Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde¹³¹ ve Tirmizî'nin *Sünen*'inde¹³² "hasen sahih" olarak geçer. Tirmizî hadisi, Ebû Küreyb – Ebû Bekir b. Ayyâş – Asîm b. Behdele – Mus'ab b. Saîd – babası senediyle rivayet etmiştir. 13. Hadis de mana itibari ile söz konusu hadisi desteklemektedir.¹³³

Şekil 12: On İkinci Hadisin Sened Ağı

13. Hadis

أَنْ سَعَدًا وَرَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَرَجَا يَتَنَفَّلَانِ فَوَجَدَا سَيْفًا مَلَقَى فَخَزَا عَلَيْهِ جَمِيعًا فَقَالَ سَعْدٌ: هُوَ لِي وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: هُوَ لِي قَالَ: لَا أَسْلَمُهُ حَتَّى آتِي رَسُولَ اللَّهِ فَأَتِيَاهُ فَقَصَا عَلَيْهِ الْقِصَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَيْسَ لَكَ يَا سَعْدُ وَلَا لِلْأَنْصَارِيِّ وَلَكِنَّهُ لِي فَنَزَلَتْ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} يَقُولُ: سَلِمَا السَّيْفِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ نَسَخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فَقَالَ (وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ) (الْأَنْفَالِ الْآيَةُ 41)¹³⁴

“*Ensâr*’dan bir adamla birlikte Sa’d ganimet toplamak için dolanırken terk edilmiş bir kılıç ele geçirdiler. İkisi de birden kılıcı kapmaya yeltendiler. Hem Sa’d hem Ensarlı: ‘O bana ait!’ diyordu. Sa’d: ‘Nebi’nin (s.a.v.) yanına varıncaya kadar onu sana teslim etmem!’ deyince beraber Nebi’ye gelip olayı anlattılar. Nebi (s.a.v.): ‘Ey Sa’d, bu kılıç senin ya da Ensarlının değil! Bu kılıç bana aittir!’ dedi. Sonra: ‘Ganimetler hususunda sana soruyorlar...’ ayeti indi. Kılıcı Nebi’ye (s.a.v.) teslim ettiler. Bu ayet: ‘...Bilin ki, ganimetlerin...’¹³⁵ ayetiyle neshedildi.”

Kütüb-i Sitte de yer almayan yukarıdaki hadis Nehhâs’ın *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-mensûh* adlı eserinden alınmıştır. Hadisin senedi, Muhammed b. el-Haccâc – Yahyâ b. Süleymân – Abdullâh b. Vehb – Ebû Sahr – el-Kurazî – Ebû Sahr – Ebû Muâviye el-Becelî – Saîd b. Cübeyr şeklinde rivayet edilmiştir.¹³⁶ *el-İstîâb fî beyâni'l-esbâb* adlı eserde hadisin zayıf olduğu

¹³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/117 (No. 1538).

¹³² Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî* (Beirut: Dâru'l Gâribi'l-İslam, 1417, “Tefsir”, 44 (No. 3079).

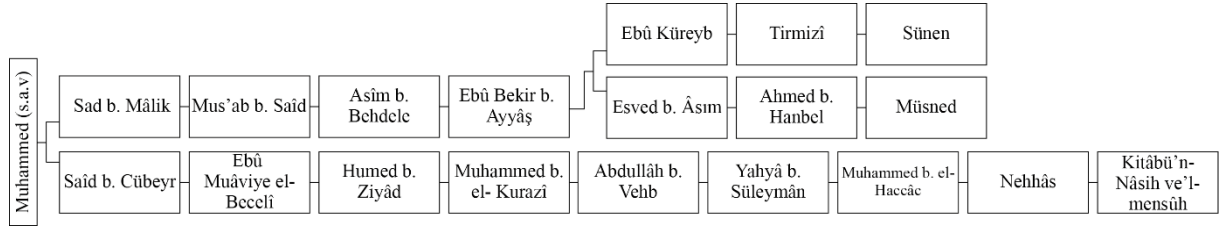
¹³³ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil el-Murâdî el-Mısırî Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-mensûh* (Kuveyt: Mektebetü'l-Fellah, 1308), 455.

¹³⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/7.

¹³⁵ el-Enfâl 8/41.

¹³⁶ Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-mensûh*, 455.

bildirilmektedir.¹³⁷ Ensar ve Sa'd arasındaki tartışma kısmı haricinde bir önceki hadis mana itibari ile söz konusu hadisi desteklemektedir.¹³⁸

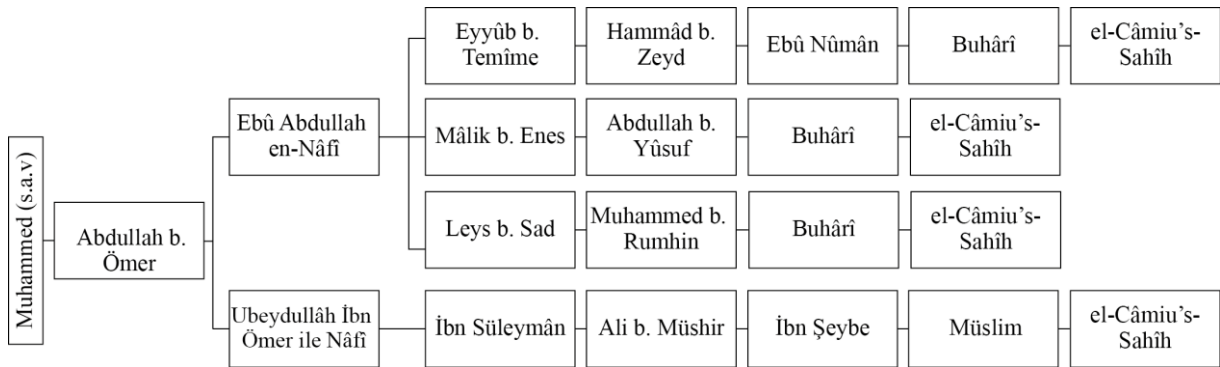
Şekil 13: On Üçüncü Hadisin Sened Ağı

14. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ سَرِيَّةً قَبْلَ نَجْدٍ فَغَنِمُوا إِبِلًا كَثِيرًا فَصَارَتْ سُهُمَانَهُمْ اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا وَنَفَلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا
139

“Hz. Peygamber (s.a.v.) Necd taraflarına bir müfreze yolladı. Bu müfreze ganimet malı olarak birçok deve ele geçirdi. Ganimet mallarından develer dağıtılınca her birinin hissesine on iki deve düştü. Bunun dışında Herkese bir deve daha hediye edildi.”

Buhârî râvî zincirini; Ebû Nûmân – Hammâd – Eyyûb – Nâfi – İbn Ömer senediyle rivayet etmiştir. Buhârî’de “فرجعنا بثلاثة عشر بعيرا” ziyadesi vardır.¹⁴⁰ Müslim ise râvî zincirini; İbn Şeybe – Ali b. Müshir – İbn Süleymân – Ubeydullâh İbn Ömer ile Nâfi – İbn Ömer senediyle rivayet etmiştir.¹⁴¹ Müttefekun aleyh olan hadisin Müslim ve Buhârî şartlarına göre sahih olduğu söylenebilir. Bu iki rivayet dışında farklı senetleri de bulunmaktadır.¹⁴²

Şekil 14: On Dördüncü Hadisin Sened Ağı

¹³⁷ Muhammed b. Mûsâ Al-i Nasr- Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstîâb fî beyâni'l-esbâb* (Suudi Arabistan: Dâru'l-İbn'l-Cezvî, 1425), 2/190.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Mûsned*, 3/117 (No. 1538); Tirmizî, “*Tefsir*”, 44 (No. 3079).

¹³⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/7.

¹⁴⁰ Buhârî, “*Megazi*”, 57 (4338).

¹⁴¹ Müslim, “*Cihad ve Seriyeye*”, 1749.

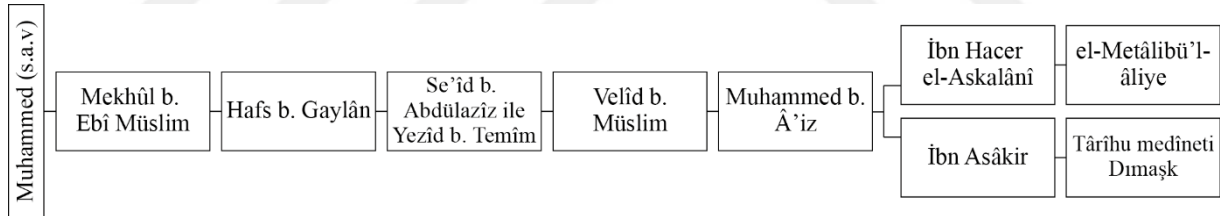
¹⁴² Buhârî, “*Farzu'l-Hamse*”, 15 (3134); “*Cihad ve Seriyeye*”, 16 (1749).

15. Hadis

لما كان يوم بدر قاتلت طائفة من المسلمين وثبتت طائفة عند رسول الله فجاءت الطائفة التي قاتلت بالاسلاب وأشياء أصابوها فقسمت الغنيمة بينهم ولم يقسم للطائفة التي لم تقاتل فقالت الطائفة التي لم تقاتل: اقسوا لنا فأبت وكان بينهم في ذلك كلام فأنزل الله {يسألونك عن الأنفال قل الأنفال} فكان صلاح دان بينهم إن ردوا الذي كانوا أعطوا ما كانوا أخذوا¹⁴³

“Bedir savaşında Müminlerden bir grup, bire bir çarpışırken diğer grup ise Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yanında kaldılar.Çarpışan grup, öldürdükleri kişilerin silah ve eşyalarıyla geri geldiklerinde mallar çarpışan grup arasında pay edildi. Diğer gruba pay verilmedi. Birebir çarpışmayan ve ganimetten mal verilmeyenler diğerlerine: ‘Mallardan bize de pay edin.’ diye söylediklerinde, birebir savaşıp ganimeti bölüşenler diğerlerine bir şey vermek istemedi. Kendi aralarında bu konuda tartışınca Allah (c.c.): ‘Ganimetler hususunda sana soruyorlar...’¹⁴⁴ ayetini inzal etti. Barış, ganimetlerin Nebi’ye (s.a.v) iade edilmesi ile sağlandı.”

Târîhu medîneti Dimaşk isimli eserde yukarıdaki hadis rivayet edilir.¹⁴⁵ İbn Hacer’in, el-Metâlibü’l-âliye adlı eserinde ise hadisin kısa hali İbn Asâkir’in senediyle rivayet eder.¹⁴⁶ İbn Â’iz – Velîd – Se’îd b. Abdülazîz ile Abdurrahman b. Yezîd b. Temîm– Hafis b. Gaylân – Mekhûl senediyle rivayet edilmiştir. Abdurrahman b. Yezîd b. Temîm hadislerinin zayıf olmasıyla cerh edilmiştir.¹⁴⁷

Şekil 15: On Beşinci Hadisin Sened Ağı

16. Hadis

ابن عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالْمَغَانِمُ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِصَةً لَيْسَ لِأَحَدٍ مِنْهَا شَيْءٌ مَا أَصَابَ سَرَايَا الْمُسْلِمِينَ مِنْ شَيْءٍ أَنْتَوُهُ بِهِ فَمَنْ حَبَسَ مِنْهُ إِبْرَةً أَوْ سَلَكًا فَهُوَ غُلُولٌ فَسَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعْطِيَهُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ} لِي جَعَلْتَهَا لِرَسُولِي لَيْسَ لَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ¹⁴⁸

¹⁴³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/8.

¹⁴⁴ el-Enfâl 8/1.

¹⁴⁵ Ebu’l-Kâsım Alî b. el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah eş-Şâfî İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk* (Dâru’l-Fikir, 1415), 12/98.

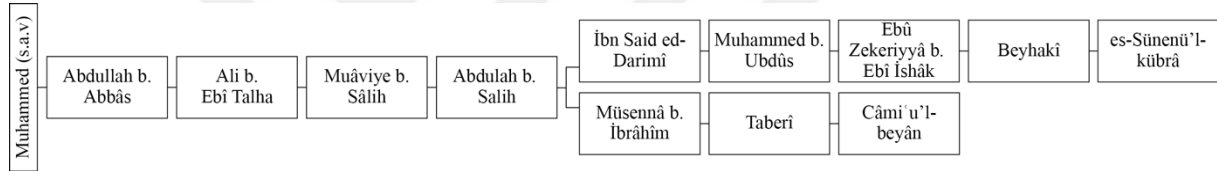
¹⁴⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü’l-âliye bi zevâid*, 9/534.

¹⁴⁷ İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/300-301.

¹⁴⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/8.

“İbn Abbâs: ‘Ganimetler hususunda sana soruyorlar...’ ayeti hakkında dedi ki: Ayet-i kerimede geçen ‘Enfâl’ kelimesi ganimet anlamındadır. Daha önce ele geçirilen malların hepsi Hz. Peygamber’e (s.a.v.) aitti. Ganimetten ele geçirdikleri mallardan bir iğne ya da iplik bile olsa hiçbirini bir şeye el uzatmazdı. El uzatan kişi ise hırsız addedilirdi. Müminler, Hz. Peygamber’den (s.a.v.) pay talep ettiklerinde Allah (c.c.): ‘Ganimetler hususunda sana soruyorlar...’¹⁴⁹ ayetini nazil etti. Bu ayette Allah (c.c.), ganimet mallarının Peygamber’e ait olduğunu ve başkalarının onun üzerinde bir hakkı bulunmadığını belirtti...”

Metnin devamında savaşta elde edilen malların beş kısma taksim edilmesi gerektiği ve süvarinin hakkının iki diğer askerlerin ise bir payı olduğu bildirilir. İncelemesini yaptığımız hadise birçok tefsir kaynağında rastlanmaktadır. Hadis kaynaklarında ise Beyhakî’nin *Sünen*’inde rivayet edilmiştir. *Sünen*’de, el- Müzekkî – Muhammed b. Ubdûs – İbn Said ed-Darimî – Abdullah b. Salih – Muâviye – Ali b. Ebî Talha – İbn Abbâs senediyle rivayet edilmiştir.¹⁵⁰ Hadisin farklı bir senedi de Taberî’de geçmektedir. Ali b. Ebî Talha hadisi İbn Abbâs’tan duymadığı için hadis munkatı’dır.¹⁵¹

Şekil 16: On Altıncı Hadisin Sened Ağı

17. Hadis

عَطَاءٌ فِي قَوْلِهِ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ} هُوَ مَا شَدَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ بَعِيرٌ قَتَلَ مِنْ عَبْدٍ أَوْ دَابَّةً أَوْ مَتَاعَ فَذَلِكَ لِلنَّبِيِّ
يَصْنَعُ بِهِ مَا شَاءَ¹⁵²

Atâ, “Ganimetler hususunda sana soruyorlar...” ayeti hakkında dedi ki: “Ayette bahsedilen ‘enfâl’ kelimesi; Müslümanların köle, binek hayvanı veya servet gibi malları müşriklerle savaşmadan kazanmasıdır. Bu servet Resûlullah’ındır ve bu ganimetlerle istediğini yapar.”

Hadis kitapları içerisinde İbn Zencûye’nin *Kitâbü’l-Emvâl* adlı eserinde, Yalâ – Abdülmelik b. Ebû Süleymân – Atâ senedi ile yer almıştır.¹⁵³ Taberî’nin tefsirinde ise, Ebû

¹⁴⁹ el-Enfâl 8/1.

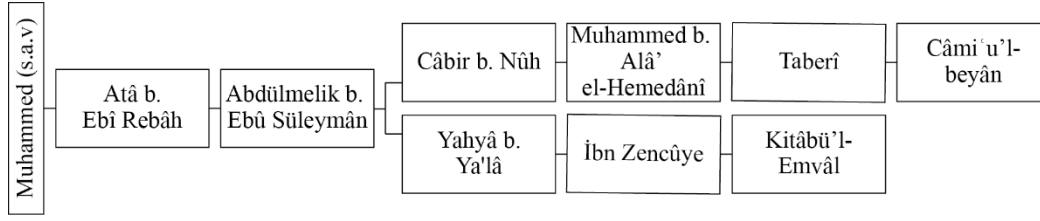
¹⁵⁰ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 6/479; 13/106.

¹⁵¹ Taberî, *Câmi’ u’l-beyân*, 13/378.

¹⁵² Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr*, 4/9.

¹⁵³ Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî İbn Zencûye, *Kitâbü’l-Emvâl* (Suudi Arabistan: Merkezi’l-Melikî Faysal li’l-Buhûs, 1406), 2/676.

Küreyb – Câbir b. Nûh – Abdülmelik – Atâ senediyle rivayet edilmiştir.¹⁵⁴ Câbir b. Nûh sika değildir ve zayıflık ile cerh edilmiştir.¹⁵⁵

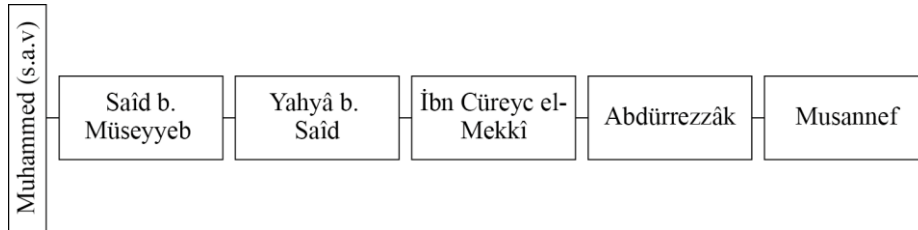
Şekil 17: On Yedinci Hadisin Sened Ağı

18. Hadis

أَنَّ النَّبِيَّ لَمْ يَكُنْ يَنْفِلُ إِلَّا مِنَ الْخُمْسِ¹⁵⁶

“Resûlullah (s.a.v), yalnızca ganimet mallarının beşte birlik kısmından nefl (hadiye) verirdi.”

Yukarıdaki hadis; İbn Cüreyc – Yahyâ b. Saîd – İbnü'l-Müseyyeb isnadı ile Abdurrezzâk'ın *el-Musannef*'inde rivayet edilmiştir. *el-Musannef*'de, Yahyâ b. Saîd'in adının Hâlid b. Yahyâ b. Saîd olduğu ve sika olduğu bildirilir.¹⁵⁷ İbn Ebû Hâtim, Saîd b. Müseyyeb'in sika bir râvî olduğunu bildirir.¹⁵⁸ İbn Hibbân da İbn Cüreyc Mekki'nin sika bir râvî olduğunu belirtir. Senette kopukluk yoktur. Bu sebeple hadis sahih olarak nitelendirilebilir.¹⁵⁹ Hadisin farklı bir senedine ulaşılammıştır.

Şekil 18: On Sekizinci Hadisin Sened Ağı

19. Hadis

قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا إِذْ رَأَيْنَاهُ ضَحَكَ حَتَّى بَدَتْ ثَنَائِيَاهُ فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: رَجُلًا جَثِيًّا مِنْ أُمَّتِي بَيْنَ يَدَيِ رَبِّ الْعِزَّةِ فَقَالَ أَحَدُهُمَا: يَا رَبُّ خُذْ لِي مَظْلَمَتِي مِنْ أَخِي¹⁶⁰

¹⁵⁴ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/363.

¹⁵⁵ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/500.

¹⁵⁶ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/9.

¹⁵⁷ Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/192-453.

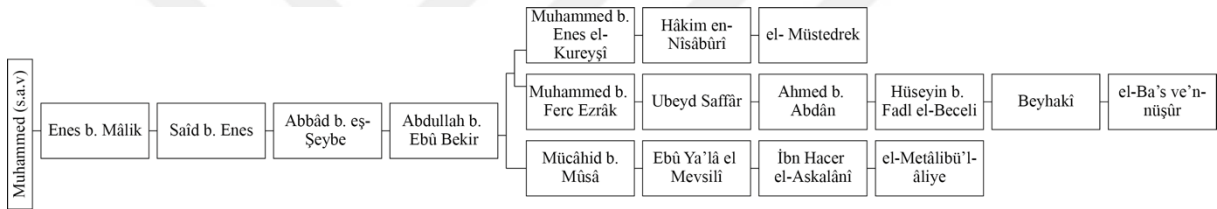
¹⁵⁸ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/59-61.

¹⁵⁹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târihü'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhir ve'l-a'lâm* (el-Mektebetü't-Tevkifiyye, 1431), 7/91.

¹⁶⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/10.

“Hz. Peygamberle (s.a.v.) birlikte otururken bir an ön dişlerini görece kadar tebessüm ettiğini gördük. Hz. Ömer: ‘Ey Peygamber! Niçin tebessüm ettin?’ dedi. Nebi de dedi ki: Yüce Allah’ın huzurunda ümmetinden iki kişi diz çöktüler. Ardından birisi: ‘Rabbim! Bana haksızlık eden bu kardeşimden hakkımı sor!’ dedi...”

Metnin devamında hakkını arayan kişinin arkadaşını bağışlaması karşılığında cennet ile müjdelendiği bunun üzerine de “...Aranızı düzeltin.” ayetinin indiği bildirilir. Yukarıdaki hadis Hâkim en-Nisâbü’rî’nin *Müstedrek*’inde, el-Kureyşî, es- Sehmî – Abbâd b. eş- Şeybe – Saîd b. Enes – Enes b. Mâlik senediyle rivayet etmiştir.¹⁶¹ İbn Hacer’in *el-Metâlibü’l-âliye* adlı eserinde, Ebû Ya’lâ– Mücâhid b. Mûsâ – Abdullah b. Ebû Bekir – Abbâd b. eş- Şeybe – Saîd b. Enes – Enes (r.a) senediyle rivayet edilir.¹⁶² Beyhakî, *el-Ba’s ve’n-nüşûr* kitabında, Hüseyin b. Fadl el-Beceli– Ahmed b. Abdân – Ubeyd Saffâr – Muhammed b. Ferc Ezrâk – Abdullah b. Bekir el-Sehmî –Abbâd b. eş- Şeybe – Saîd b. Enes – Enes (r.a) senediyle rivayet etmiştir. Üç senette de adı geçen râvî Abbâd el-Habatî zayıf bir râvîdir.¹⁶³

Şekil 19: On Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

20. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبِرْكَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَتَقْدَسُ يَجْمَعُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَمَنْ يَدْرِي أَيَّ الطَّرْفَيْنِ فَقَّالَتْ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ يَا أَهْلَ التَّوْحِيدِ فَيَسْرِيُونَ ثُمَّ يُنَادِي: يَا أَهْلَ التَّوْحِيدِ ثُمَّ يُنَادِي النَّائِلَةَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ عَفَا عَنْكُمْ¹⁶⁴

“Resûlullah (s.a.v): ‘Büyük ve Yüce Allah kıyamet gününde gelmiş geçmiş bütün insanları bir yerde toparlar. Bu kalabalığın başlama ve bitiş yerini kim bilir!’ deyince: ‘Allah (c.c) ve Peygamberi bilir.’ diye cevap verdim. Nebi ardından dedi ki: “Sonrasında ‘Ey tevhid halkı!’ diye Arş’in altında birisi seslenir. Bu sesi işiten bütün insanlar başlarını kaldırıp bakacaklar. Sonra tekrar: ‘Ey tevhid halkı!’ diye seslenecek. Üçüncüsünde de: ‘Sizleri Allah (c.c) bağışladı’ diye söyleyecek.’...”

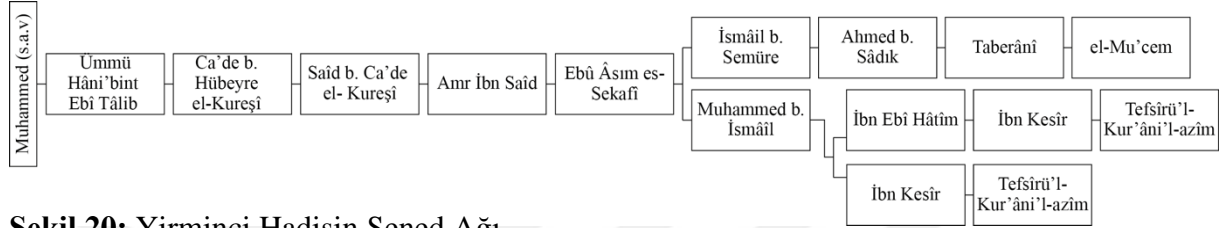
¹⁶¹ Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, 4/620.

¹⁶² İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü’l-âliye bi zevâid*, 18/622.

¹⁶³ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el- Beyhakî, *el-Ba’s ve’n-nüşûr* (Riyad: Mektebetü Dâru’l-Hicaz, 1436), 298.

¹⁶⁴ Süyûtî, *ed-Dürü’l-mensûr*, 4/11.

Metnin devamında insanların birbirlerini affetmesi karşılığında Allah'ın kullarını mükafatlandıracağı anlatılır. Hadis Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-evsat* eserinde, Ahmed – İsmâil b. Semüre – Ebû Âsım es-Sekâfi Rabi' b. İsmâil – Amr b. Sâid – babası – dedesi – Ali b. Ebî Tâlib'in kız kardeşi Ümmü Hâni' senediyle yer almaktadır. Hadis metninin baş kısmı verilmemiştir.¹⁶⁵ Tefsir kitaplarında da rivayet edilir. İbn Kesîr tefsirinde, Ebû Âsım Sekâfi Rabi' b. İsmâil'in münker olarak cerh edildiğini bildirir.¹⁶⁶ Süyûtî'nin kaynak olarak gösterdiği İbn Ebû Hâtim' de Ebû Âsım Sekâfi Rabi' b. İsmâil'den rivayette bulunmuştur.¹⁶⁷ Âsım Sekâfi münkerlik ile cerh edildiği için bu iki rivayet de sahih değildir.

Şekil 20: Yirminci Hadisin Sened Ağı

21. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٌ: يَا أَهْلَ التَّوْحِيدِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ عَفَا عَنْكُمْ فليعف بعضكم عن بعض و علي الثواب¹⁶⁸

“Nebi (s.a.v.) şöyle söyledi: ‘Kıyamet vakti geldiğinde bir ses duyulur: ‘Ey tevhid halkı! Allah sizi bağışladı. Birbirinize haklarınızı bağışlayın, ben de sizi ödüllendireyim’ diyerek seslenir.”

Yukarıdaki hadis Kütüb-i tis’a eserlerinde yer almaz. *el-Kâmil fî du‘afâ’i’r-ricâl* adlı eserde; Hüseyin b. Abdurrahman – Ali b. Seleme Leyfâ – Haysem b. Abdüssamed – Ebû Hürmüz – Enes b. Mâlik senedi ile rivayet edilmiştir.¹⁶⁹ İbn Adî’nin bu eseri zayıf râviler konusunda yazılan bir eserdir. Aynı rivayet Hürmüz – Enes b. Mâlik tarîkiyle *el-Mevsûa’tü’l-hadîsiyye*’ de rivayet edilir. Hürmüz’ün zayıflık ile cerh edildiğini bu sebeple isnadın “zayıf” olduğu bildirir.¹⁷⁰ İbn Ebû Hâtim onun hadislerinin terk edildiğini, Nesâî de onun güvenilir

¹⁶⁵ Ebu’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* (Kahire: Dâru’l-Harameyn, 1415), 2/87.

¹⁶⁶ İbn Kesîr, *Tefsîrî’l-Kur’âni’l-azîm*, 6/272.

¹⁶⁷ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris b. el-Münzîr et-Temîmî İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrî’l-Kur’âni’l-azîm li-İbn Ebû Hâtim* (Suudi Arabistan: Mektebetü’n-Nizâri Mustafa el-Bâzi, 1419), 9/3049.

¹⁶⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/11.

¹⁶⁹ Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du‘afâ’i’r-ricâl* (Beyrut: Kitabü’l-İlmiyye, 1418), 8/308.

¹⁷⁰ Abdullatîf Humîm, *el-Mevsûa’tü’l-hadîsiyye* (Irak: Dîvânü’l-Vakfi es-Sünnî, 1434), 25/75.

olmadığını bildirir.¹⁷¹ Hadisin farklı bir rivayeti de Taberânî’de yer almaktadır. Senedi aşağıdaki şekilde verilmiştir.¹⁷²

Şekil 21: Yirmi Birinci Hadisin Sened Ağı

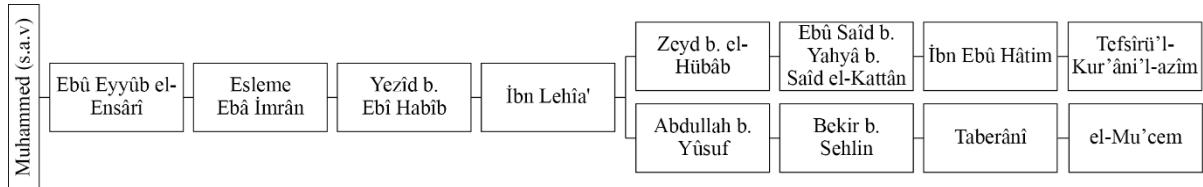
22. Hadis

قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ وَبَلَّغَهُ أَنْ عِيرَ أَبِي سُفْيَانَ قَدْ أَقْبَلْتَ فَقَالَ مَا تَرَوْنَ فِيهَا لَعَلَّ اللَّهَ يَغْنَمُهَا وَيَسْلَمُنَا فخرجنا فلما سرنا يومًا أو يومين أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم أن نتعاد ففعلنا فإذا نحن ثلاثمائة وثلاثة عشر رجلاً¹⁷³

“Medine’deyken Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Süfyân’ın kafilesinin gelmesiyle ilgili havadisi duyunca bize şöyle dedi: ‘Bu kafilere çıkmayı düşünür müsünüz? Umulur ki Allah (c.c), bu kervanı bize ganimet diye nasip eder ve selamet verir.’ Biz de yola düştük. Bir yahut iki gün yürüyüşün ardından Nebi (s.a.v.) hazırlık yapmamızı istedi. Hazırlık bittikten sonra 313 kişiydik...”

Metnin devamında sahabilerden bazılarının savaşmak istemediği, bu durumun Hz. Mûsâ’nın örneğine benzetilmesi ve Allah’ın (c.c.) zafer vaadi üzerine insanların savaşmaya karar vermesi anlatılır. Hadisin devamında, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) attığı toprağın düşmanlara verdiği zarar ve esirler mevzusunda Hz. Ömer’in haklı çıkması da yer almaktadır.

Yukarıdaki hadisi Taberânî kitabında, Bekir b. Sehlin – Abdullah b. Yûsuf – İbn Lehîa’ – Yezîd b. Ebû Habîb – Esleme b. İmrân – Ebû Eyyûb el-Ensârî senediyle rivayet edilmiştir. Metin mana itibari ile aynıdır.¹⁷⁴ Nüreddin el-Heysemî, *Mecma’u’z-zevâ’id* isimli eserinde yukarıdaki senedin “hasen” olduğu bildirilir.¹⁷⁵ İbn Ebû Hâtim tefsirinde de hadis rivayet edilmektedir.¹⁷⁶

Şekil 22: Yirmi İkinci Hadisin Sened Ağı

¹⁷¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Mîzânü’l-i’tidâl fi nakdi’r-ricâl* (Beyrut: Dâru’l-Muarrife li’t-Tabaat ve’n-Neşîr, 1382/1963), 4/243.

¹⁷² Taberânî, *el-Mu’cemü’l-avsât*, 2/87.

¹⁷³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/14-15.

¹⁷⁴ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 3/174.

¹⁷⁵ Nüreddin el-Heysemî, *Mecma’u’z-zevâ’id ve menba’u’l-fevâ’id* (Kahire: Mektebetü’l-Kutsî, 1414), 6/74.

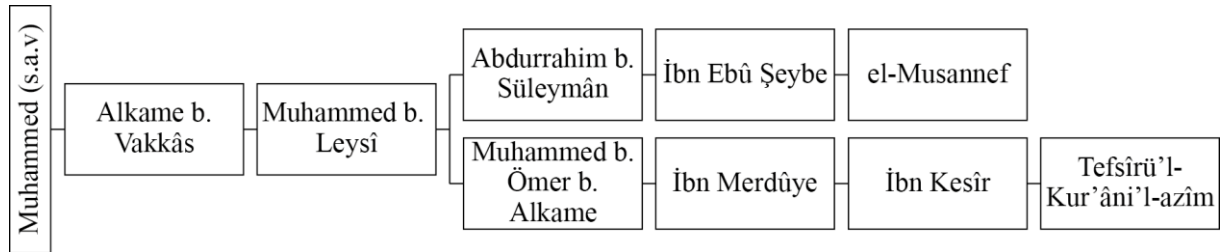
¹⁷⁶ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-azîm*, 5/1661.

23. Hadis

خرج رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَدْرٍ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالرَّوْحَاءِ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: كَيْفَ تَرَوْنَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلَعْنَا انْهَم كَذَا وَكَذَا ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: كَيْفَ تَرَوْنَ فَقَالَ عُمَرُ مِثْلَ قَوْلِ أَبِي بَكْرٍ ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: كَيْفَ تَرَوْنَ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ مَعَاذٍ¹⁷⁷

“Bedir’e doğru Hz. Peygamber (s.a.v.) yola düştü. Ravhâ’ya geldiği vakit insanlara hitap ederek: ‘Sizin görüşünüz nedir?’ dedi. Hz. Ebû Bekir de: ‘Ya Nebi! Şu şu yerde oldukları bilgisi bize ulaştı.’ diye cevap verdi. Sonra tekrar insanlara hitap ederek: ‘Sizin görüşünüz nedir?’ dedi. Hz. Ömer de yine Hz. Ebû Bekir’in söylediklerinin aynısını dedi. Sonra tekrar insanlara hitap etti tekrar: ‘Sizin görüşünüz nedir?’ dedi. Bu sefer Sa’d b. Muâz şöyle cevap verdi...”

Metnin devamında Hz. Muâz’ın, Peygamber’in (s.a.v.) savaşmak istemesi halinde destek vereceği onu yarı yolda bırakmayacağı ile ilgili sözleri yer alır. Kütüb-i tis’a da yer almayan hadis İbn Ebû Şeybe’nin *el-Musannef*’inde, Abdurrahim b. Süleymân – Muhammed b. Leysî– dedesi senediyle rivayet edilmiştir. Metin birkaç kelime farklılıkla yukarıdaki metin ile uyuşmaktadır.¹⁷⁸ *el-İstiab fi beyâni’l-esbâb* adlı eserinde Hilâlî, bu senedin zayıf olduğunu bildirir.¹⁷⁹ Hadis râvîlerinden Muhammed b. Leysî hafızasının zayıflığı ve müdellis olması sebebiyle cerh edilmiştir.¹⁸⁰ İbn Kesîr de hadisi benzer bir senet ile rivayet etmiştir. Muhammed b. Leysî söz konusu senedin râvîlerindedir.¹⁸¹

Şekil 23: Yirmi Üçüncü Hadisin Sened Ağı

24. Hadis

لَمَّا شَاوَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لِقَاءِ الْعَدُوِّ وَقَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَاةٍ مَا قَالَ وَذَلِكَ يَوْمَ بَدْرٍ أَمَرَ النَّاسَ فَتَعَبُوا لِلْقِتَالِ وَأَمَرَهُمْ بِالشُّوْكَةِ فَكَرَهُ ذَلِكَ أَهْلَ الْإِيمَانِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ} إِلَى قَوْلِهِ {وَهُمْ يَنْظُرُونَ} أَي كَرَاهِيَّةِ لِقَاءِ الْمُشْرِكِينَ¹⁸²

¹⁷⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/15.

¹⁷⁸ Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* (Riyad: Dâru't-Tâc, 1409), 7/353.

¹⁷⁹ Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstiâb*, 2/196.

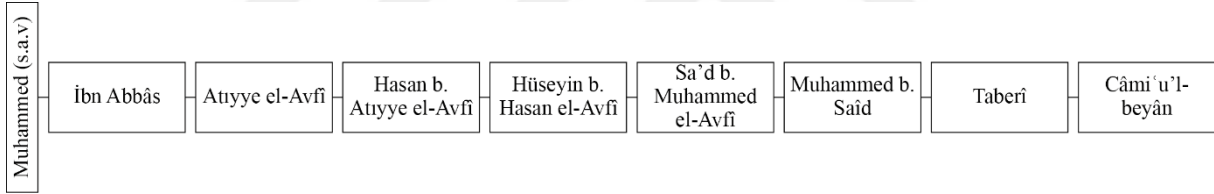
¹⁸⁰ Cemmâilî, *el-Kemâl fi esmâ'i er-ricâl*, 2/352-353.

¹⁸¹ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-azîm*, 4/15.

¹⁸² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/16.

“Bedir savaşı öncesinde Resûlullah (s.a.v.), düşman ile karşılaşma hususunda sahabilerle istişare edip Sa’d b. Ubâde malum şeyleri deyince Hz. Peygamber insanlara savaş için silahlarını hazırlamalarını emretti. Fakat bu durumdan iman ehli hoşlanmadı. Bundan dolayı Allah (c.c): ‘Nitekim, Rabbin hak uğruna seni evinden çıkardığı vakit...’¹⁸³ ve ‘Onlar sanki göz göre göre (ölüme gidiyormuş gibi) ...’ ayeti kerimelerini indirdi. Onların tartışmaları da müşriklerle karşılaşmayı istememeleri sebebiyleydi.”

Yukarıdaki hadis temel hadis kaynaklarında ve diğer hadis kitaplarında rastlanmamıştır. Tefsir kaynaklarında ise Taberî’nin *Camî’u’l-beyân*’ında, Muhammed b. Saîd – onun babası – onun amcası – onun babası – onun babası – İbn Abbas senedi ile verilmiştir.¹⁸⁴ Diğer kaynaklarda hadis kısaltılarak verilmiştir. Bu sebeple hadisin incelemesi söz konusu senet üzerinden yapılacaktır. *el-İstîâb fi beyâni’l-esbâb* adlı kitapta bu senedin ve râvîlerin zayıf olduğu bildirilmiştir.¹⁸⁵ Hadiste geçen râvîlerden biri olan Hasan b. Atiyye İbn Saîd b. Cünâd hadis konusunda zayıflık ile cerh edilmiştir.¹⁸⁶ Yine *Neslü’n-nebâl bi mu’cem er-ricâl* adlı tabakât kitabında, Taberî’nin bu zinciri çok kullandığını ama bu aile zincirinin zayıf olduğunu hadis râvîlerinden olan Saîd b. Muhammed el-Avfî’in da zayıf bulunduğunu bildirir.¹⁸⁷ Hadis bazı tefsirlerde senetsiz bir şekilde verilmiştir.¹⁸⁸

Şekil 24: Yirmi Dördüncü Hadisin Sened Ağı

25. Hadis

مَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ قَتْلِ ابْنِ الْحَضْرَمِيِّ شَهْرَيْنِ ثُمَّ أَقْبَلَ أَبُو سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ فِي عِيرٍ لِقْرِيشَ مِنَ الشَّامِ وَمَعَهَا سَبْعُونَ رَاكِبًا مِنْ بَطْنِ قُرَيْشٍ كُلِّهَا وَفِيهِمْ مَخْرَمَةُ بْنُ نُؤْفَلٍ وَعَمْرُو بْنُ الْعَاصِ وَكَانُوا تَجَارًا بِالشَّامِ وَمَعَهُمْ خَزَائِنُ أَهْلِ مَكَّةَ¹⁸⁹

“İbnu’l-Hadramî’nin Nahle vadisinde öldürülmesinden sonra Resûlullah iki ay orada kaldı. Kureyş’in kervanı ile Ebû Süfyân b. Harb Şam’dan Mekke’ye dönüyordu. Kervanda,

¹⁸³ el-Enfâl 8/5-6.

¹⁸⁴ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 13/395.

¹⁸⁵ Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstîâb*, 2/195.

¹⁸⁶ Ebû Abdullah Muhammed İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr* (Kahire: Mektebetü’l-Kanicî, 1421) 9/333.

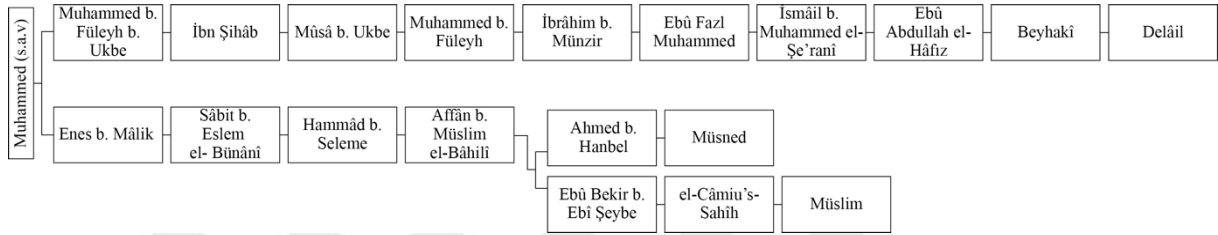
¹⁸⁷ eş-Şeyh Ebî İshâk el-Hüveynî, *Neslü’n-nebâl bi mu’cem er-ricâl* (Mısır: Dârü İbn Abbâs, 1433), 2/50.

¹⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-azîm*, 4/13.

¹⁸⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/16-17.

Kureyş'in bütün ailelerinden aralarında Mahreme b. Nevfel ile Amr b. el-Âs'in da iştirak ettiği yetmiş binekli vardı ve onlar Mekke'nin bütün hazineleri ile Şam'a ticaret için gidiyorlardı..."

Metnin devamında Ebû Süfyân'nın; Müslümanların planından haberdar olup destek istemesi, kervanın kurtuluşu ve savaşın devamı ayrıntılarıyla anlatılır. Yukarıdaki hadis Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve*'sinde, Ebû Abdullah el-Hâfız – İsmâil b. Muhammed el-Şe'ranî – onun dedesi – İbrâhim b. Münzir – Muhammed b. Fülejh – Mûsâ b. Ukbe – İbn Şihâb (İsmâil'in lafzı ile) – Muhammed b. Fülejh b. Ukbe senediyle rivayet edilmiştir.¹⁹⁰ Söz konusu hadis siyer kaynaklarında geçmektedir. Hadisin bir bölümü Müslim'in *Sahih*'inde¹⁹¹ ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde sahih olarak geçmektedir.¹⁹²

Şekil 25: Yirmi Beşinci Hadisin Sened Ağı

26. Hadis

لما سمع رسول الله بأبي سفيان مقبلا من الشام ندب المسلمين إليهم وقال هذه غير فرئيس فيها أموالهم فأخرجوا إليها لعل الله يتقلموها فانتدب الناس فانتدب الناس فحف بعضهم وثقل بعضهم¹⁹³

“Şam’dan Ebû Süfyân’ın gelişini Nebi duyunca Müslümanları çağırdı: ‘Gelmekte olan Kureyş kabilesinin mallarını taşıyan kervandır. Ona doğru yola çıkın. Umulur ki Allah(c.c.) size ganimet nasip eder.’ diyerek hazırlık yapmalarını istedi. İnsanların bazıısı hızlı bazıısı ise yavaş hazırlandı...”

Metnin devamında, kervana karşı hazırlık yapıldığı ve bu hazırlıkların haberini alan Kureyş kabilesinin Mekke’den yardım istemesi ile alakalı kısım rivayet edilir. Ayrıca Hz. Muâz’ın sözleriyle Resûlullah’ın teselli bulduğu anlatılır. Hadisin “Eğer şu denize yönelip atını sürsen peşinden biz de denize dalarız, içimizden hiç kimse bundan geri kalmaz.” bölümü farklı kaynaklarda geçmektedir.

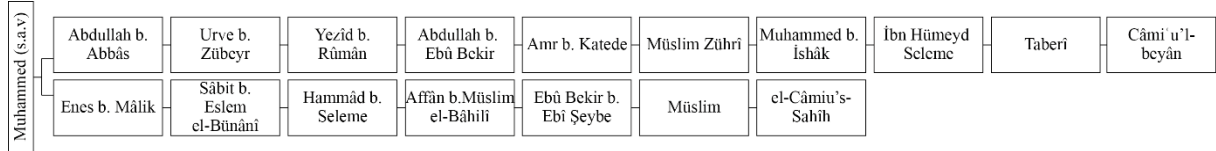
¹⁹⁰ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el- Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* (Riyad: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408), 3/102-119.

¹⁹¹ Müslim, “Cihad ve Seriyeye”, 83 (No.1779).

¹⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 21/264 (No. 13703).

¹⁹³ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/26.

el-Camiü'l-kâmil adlı eserde mana itibari ile benzer olan bir hadis rivayet edilmiştir. Müslim'den¹⁹⁴ rivayette bulunarak hadisin sahih olduğunu bildirir.¹⁹⁵ Taberî tefsirinde, İbn Hümejd Seleme – Muhammed b. İshâk – Müslim Zührî – Amr b. Katede – Abdullah b. Ebû Bekir – Yezîd b. Rûmân, Urve b. Zübeyr (ve başka hocaları) – Abdullah b. Abbâs senediyle rivayet etmiştir.¹⁹⁶ Muhammed b. Hümejd'den birçok kişi hadis almaktan çekinmişlerdir. Hadisleri güvenilir bulunmamıştır.¹⁹⁷ Bu sebeple hadis sahih değildir.

Şekil 26: Yirmi Altıncı Hadisin Sened Ağı

27. Hadis

ابن عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ {وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ} قَالَ أَقْبَلْتُ عِيرَ أَهْلِ مَكَّةَ مِنَ الشَّامِ فَبَلَغَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ذَلِكَ فَخَرَجُوا وَمَعَهُمْ رَسُولُ اللهِ يُرِيدُ الْعِيرَ فَبَلَغَ أَهْلَ مَكَّةَ ذَلِكَ فَخَرَجُوا فَاسْتَرْعَوْا السَّبِيلَ إِلَيْهَا لَكِي لَا يَغْلِبَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ¹⁹⁸

“İbn Abbâs ‘Allah size iki zümreden birini vaat ettiği zaman...’¹⁹⁹ ayet-i kerimeyi şu şekilde açıklamıştır: Mekke halkının sahip olduğu kafile, Şam şehrinde geri dönünce bunun haberi Medine halkına ulaştı. Nebi yanındakilerle beraber yola çıkarak kervanı ele geçirmek istedi. Mekke halkına, bu haber ulaşınca Nebi ve arkadaşları kervana el koymadan önce kurtarmak amacıyla hızlıca yola çıktılar...”

Metnin devamında; kervanın Müslümanların elinden kurtuluşu, savaş kararı alınışı ve bazı müminlerin bu durumdan hoşnutsuzluğu yer alır. Savaş başlamadan önce Müslümanların su bulamayışı, şeytanın kalplerine cünüp olmaları sebebiyle vesvese vermesi ardından o gece yağın yağmurun Müslüman ordusunu rahatlattığı da anlatılır. Son kısımda ise savaş esnasında Cibril, Mikail ve meleklerin yardıma gelişi rivayet edilir.

Kütüb-i tis’a’da yer almayan hadis Taberî tefsirinde; Abdullah – Muâvîye – Ali – İbn Abbas senedi ile rivayet edilmiştir.²⁰⁰ Hadisin uzun olması sebebiyle tamamına yer verilmedi. Ancak bahsedilen kaynakta hadis Cebrâil’in bin melek ile yardıma geldiği bölüme kadardır.

¹⁹⁴ Müslim, “Cihad ve Seriyeye”, 83 (No.1779).

¹⁹⁵ Ebû Ahmed Muhammed Abdullah el-A’zami, *el-Câmiü'l-kâmil fi'l-hadisi's-sahihi's-şâmil* (Riyad: Dâru's-Selam li'n-Neşir, 1437), 8/183.

¹⁹⁶ Taberî, *Câmi u'l-beyân*, 11/40.

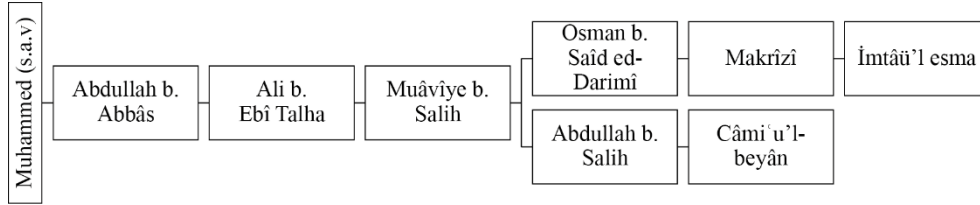
¹⁹⁷ Ebû Ahmed Muhammed b. Muhammed b. Ahmed en-Nisâbü'rî Hâkim el-Kebîr, *el-Esâmî ve'l-künâ* (Kahire: Dâru'l-Fârûk, 1436), 5/154.

¹⁹⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/26-27.

¹⁹⁹ el-Enfâl 8/7.

²⁰⁰ Taberî, *Câmi u'l-beyân*, 13/423-424.

Hadisin tamamı *İmtâü'l-esma* adlı eserde; Osman b. Saîd ed-Darimî – Muâvîye b. Salih – Ali b. Ebî Talha – İbn Abbâs senedi ile rivayet edilmiştir.²⁰¹ Ali b. Ebî Talha hadisi İbn Abbâs'tan duymadığı için hadis munkatı' dır.²⁰² Ayrıca hadis metninin Buhârî'de geçen “Sizden herhangi biriniz abdestini bozduğunda abdest alacağı zamana kadar Allah o kişinin kıldığı namazı kabul etmez.”²⁰³ hadisine aykırı olması sebebiyle de sahih kabul edilemez.

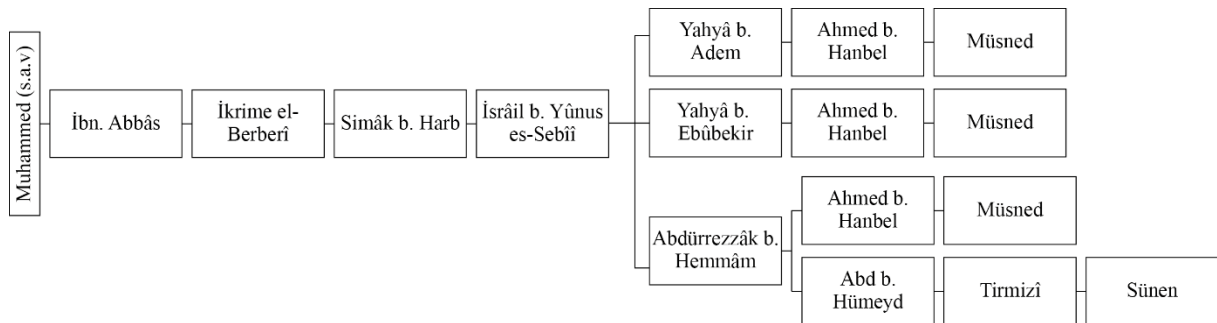
Şekil 27: Yirmi Yedinci Hadisin Sened Ağı

28. Hadis

قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ جِينٌ فَرَّغَ مِنْ بَدْرٍ: عَلَيْكَ الْعَبْرُ لَيْسَ دُونَهَا شَيْءٌ فَنَادَاهُ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ فِي وَثَاقِهِ أُسِيرٌ: أَنَّهُ لَا يَصْلِحُ أَكَّ قَالَ: وَلَمْ قَالَ: لِأَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا وَعَدَكَ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ وَقَدْ أَعْطَاكَ مَا وَعَدَكَ قَالَ: صدق²⁰⁴

“Bedir Savaşı bitince Hz. Peygamber’e (s.a.v.): ‘Kervanın ardından gidelim, çünkü korumaları kalmadı.’ diye söylenince, esirlerle birlikte bağlı olan Abbâs: ‘Böyle yapmak sana yakışmaz.’ diye konuştu. Resûlullah (s.a.v.): ‘Niçin?’ diye sordu. Hz. Abbâs: ‘Zira Allah (c.c.) sana iki gruptan birisi için söz verdi. Söz verdiğini de verdi.’ diye söyledi. Hz. Peygamber de: ‘Doğru’ dedi.”

Hadis, Kütüb-i tis’a’dan Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde²⁰⁵ ve *Sünen-i Tirmizî*’de²⁰⁶ geçmektedir. Hadisin senedi, Abd İbn Humejd – Abdurrezzâk – İsrâîl – Simâk – İkrime – İbn Abbâs şeklindedir. Hadisin sıhhati hakkında Tirmizî “hasen” ifadesini kullanmıştır.

Şekil 28: Yirmi Sekizinci Hadisin Sened Ağı

²⁰¹ Ebu'l-Abbâs Takiyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir el-Makrizî, *İmtâü'l esma bima li'n-nebi mine'l-ahvâl ve'l-embâl ve'l-hafede ve'l-meta* (Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1420), 3/319-320.

²⁰² Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/378.

²⁰³ Buhârî, “Hiyel”, 2 (No. 6954).

²⁰⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/28.

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/466 (No. 2022); 5/60 (No.2871); 5/142 (No.3002).

²⁰⁶ Tirmizî, “Tefsir”,44 (No. 3080).

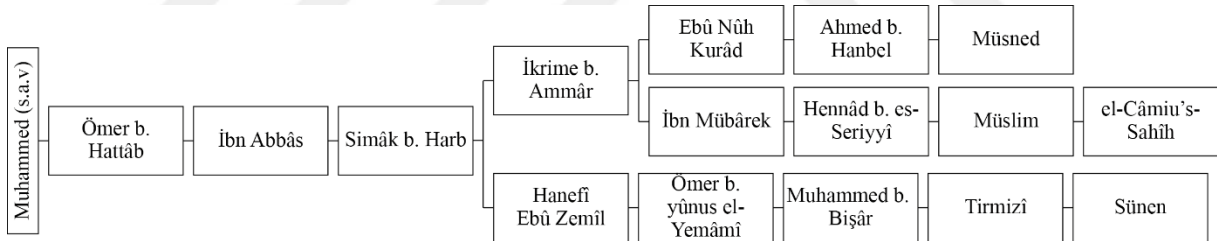
29. Hadis

لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ نَظَرَ النَّبِيُّ إِلَى أَصْحَابِهِ وَهُمْ ثَلَاثُمِائَةِ رَجُلٍ وَبِضْعَةَ عَشَرَ رَجُلًا وَنَظَرَ إِلَى الْمُشْرِكِينَ فَإِذَا هُمْ أَلْفٌ وَزِيَادَةٌ فَاسْتَقْبَلَ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ مَدَّ يَدَهُ وَجَعَلَ يَهْتَفُ بِرَبِّهِ: اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ إِنْ تَهَلَّكَ هَذِهِ الْعِصَابَةُ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تَعْبُدْ فِي الْأَرْضِ²⁰⁷

“Bedir günü Nebi sahabilere baktı. Onlar, üç yüz ve birkaç düzüne adam kadardılar. Ardından müşriklere baktı. Onların sayıları ise binden daha fazlaydı. Sonra kibleye yöneldi, ellerini yukarı kaldırıp Allah’a: ‘Ey Allah’ım! Bana verdiğin sözü tut! Eğer bu topluluğu yok edersen bundan sonra sana yeryüzünde kulluk edecek hiç kimse kalmayacak!’ diye yalvardı...”

Metnin devamında meleklerin desteği gelir. Yetmiş esir alınır ve onların akıbeti hakkında fikir ayrılığı yaşanır. Peygamber (s.a.v.) aldığı karardan dolayı kınanır. Uhud Savaşı esnasında yetmiş şehit verilir. Bu durumun esirlerden fidye alınması sebebiyle olduğu bildirilir.

Yukarıdaki hadis; temel hadis kaynaklarından Ahmed b. Hanbel²⁰⁸, Müslim²⁰⁹ ve Tirmizî’nin²¹⁰ eserlerinde geçmektedir. Tirmizî’nin *Sünen*’inde meleklerin yardımı bölümüne kadar rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Müslim’de ise esirlerin konusu da rivayet edilmiştir. Tirmizî bu hadis için “hasen, sahih ve garip” ifadesini kullanmıştır. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inin tahkikini yapan Şuayb el Arnaût bu hadisin senedinin “hasen” olduğunu bildirir.

Şekil 29: Yirmi Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

30. Hadis

بَيْنَمَا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَشْتَدُّ فِي أَثَرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمَامَهُ إِذْ سَمِعَ ضَرْبَةَ بِالصَّوْتِ فَوْقَهُ وَصَوْتُ الْفَارِسِ يَقُولُ: أَقْدَمَ حَيْزُومٍ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْمُشْرِكِ أَمَامَهُ فَخَرَّ مُسْتَلْقِيًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خَطَمَ وَشَقَّ وَجْهَهُ كَضَرْبَةِ السَّوْطِ فَاحْضُرْ ذَلِكَ أَجْمَعُ فَجَاءَ الْأَنْصَارِيُّ فَحَدَّثَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: صَدَقْتَ ذَلِكَ مِنْ مَدَدِ السَّمَاءِ الثَّلَاثَةَ فَقَتَلُوا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ وَأَسْرُوا سَبْعِينَ²¹¹

²⁰⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/28-29.

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/253 (No. 208).

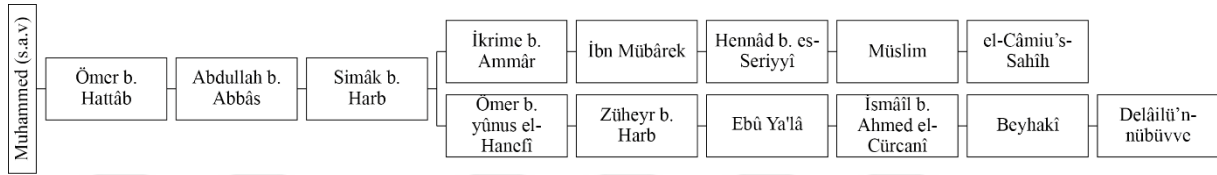
²⁰⁹ Müslim, “Cihad ve Siyer”, 83 (No.1763).

²¹⁰ Tirmizî, “Tefsir”, 44 (No. 3081).

²¹¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/29.

“Müslümanlardan birisi önündeki müşriklerden birisini kovalarken bir süvarinin kırbaç vurma sesini işitti. Dedi ki: ‘Hayzûm ilerle!’ Önündeki müşrike bakınca birden yere kapandığına şahit oldu. Ona baktığı zaman bir kırbaç darbesiyle burnunun ve yüzünün yarılmış olduğunu gördü. Ensârlı birisi gidip bu olaydan Hz. Peygamber’e (s.a.v.) bahsettiğinde: ‘Doğru diyorsun! Çünkü bu üçüncü semanın himmetidir.’ diye söyledi. O gün yetmiş adamı öldürdüler ve yetmiş adamı da esir ettiler.”

Yukarıdaki hadis, bir önceki hadisin devamı olarak Müslim’in *Sahih*’inde geçer.²¹² Farklı kaynaklarda da yer alan hadis, Beyhakî’nin *Delâil*’inde de geçmektedir.²¹³ Hadis, Müslim’in *Sahih*’inde geçmesi sebebiyle sahih kabul edilmiştir.

Şekil 30: Otuzuncu Hadisin Sened Ağı

31. Hadis

عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي أَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ عَنْ مَيْمَنَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِيهَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَنَزَلَ مِيكَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي أَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ عَنْ مَيْسَرَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا فِي الْمَيْسَرَةِ²¹⁴

“Hz. Ali dedi ki: Cibrîl (a.s) bin melekle birlikte Nebi’nin (s.a.v.) sağ tarafına indi. O tarafta Hz. Ebû Bekir duruyordu. Mikâil de (a.s) bin melekle birlikte Nebi’nin (s.a.v.) sol tarafına indi. O tarafta ise ben duruyordum.”

İncelemesi yapılan hadis, bazı hadis kaynaklarında farklı metinlerle tespit edilmiştir. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde, üç büyük meleğin Bedir savaşında Hz. Peygamber’e yardım için geldiği rivayet edilir ama bin melek ile ilgili kısmı yoktur. Şuayb el Arnaût *Müsned*’deki rivayetin “hasen li-gayri” olduğunu ifade eder. Bu durum ise *Müsned*’de geçen hadisin râvîlerinden olan Târik b. Zîyâd’ın zayıf bulunmasından dolayıdır.²¹⁵ Hâkim en-Nîsâbü’rî’nin *Müstedrek*’inde, inen meleklerin rüzgâr ile indiği ziyadesi vardır ve hadisin sahih olduğu ibaresi yer alır.²¹⁶ Taberî’nin tefsirinde ise aynı metinle; İshâk – Yakûb b. Muhammed ez-Zührî – Abdulazîz b. Umrân – Zemî – Ebû Hüveyris – Muhammed b. Cebir – Hz. Ali senediyle rivayet

²¹² Müslim, “Cihad ve Siyer”, 58 (No.1763).

²¹³ Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1408, 3/52.

²¹⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/30.

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/253 (No. 1256).

²¹⁶ Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek*, 3/72.

edilir. Buhârî ve İbn Ebû Hâtim, Yakûb b. Muhammed ez-Zühri'den hadis almayı reddetmiş hadislerine münker demişlerdir.²¹⁷

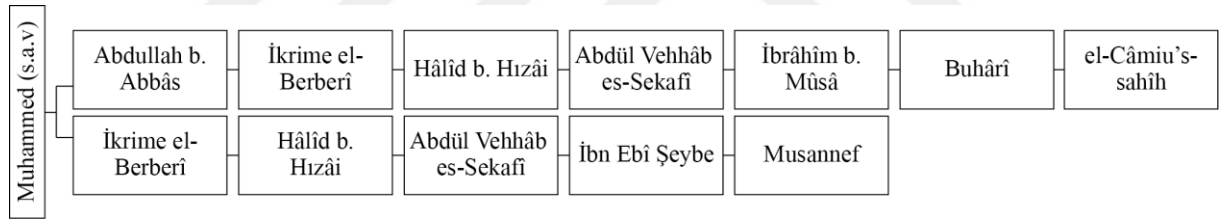
Şekil 31: Otuz Birinci Hadisin Sened Ağı

32. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: هَذَا جِبْرِيلُ أَخَذَ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أَدَاةَ الْحَرْبِ²¹⁸

“Bedir günü Hz. Peygamber (s.a.v.): ‘Atının dizginlerini kavramış, üstünde savaş silahlarıyla gelen Cibril’dir.’ diye söyledi.”²¹⁹

Hadis, Kütüb-i Sitte içinde Buhârî'nin *Sahih* 'inde yer almaktadır.²²⁰ Buhârî'nin *Sahih* 'inde hadisin bir senedi bulunmaktadır. Hadis kaynaklarından İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* 'inde de hadis rivayet edilmiştir.²²¹ Buhârî'nin eserinde geçmesi sebebiyle rivayet sahih kabul edilmiştir.

Şekil 32: Otuz İkinci Hadisin Sened Ağı

33. Hadis

رَفَاعَةُ بْنُ رَافِعِ الزَّرْقِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ قَالَ: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا تَعْدُونَ أَهْلَ بَدْرٍ فَيُكَمِّمُ قَالَ مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قَالَ: وَكَذَلِكَ مِنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ²²²

“Bedir halkından biri olan Rifâa b. Râfi' ez-Zürakî şöyle dedi: Cibril, Hz. Peygamber'e geldi ve şöyle söyledi: ‘Bedir ehlini nasıl görüyorsunuz?’ Resûlallah: ‘Müslümanların en seçkini olarak görüyoruz. (Ya da buna benzer bir şey dedi)’ deyince Cibril: ‘Bedir’e katılan melekleri biz de öyle seçkin görüyoruz.’ diye karşılık verdi.”

²¹⁷ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/417.

²¹⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/30.

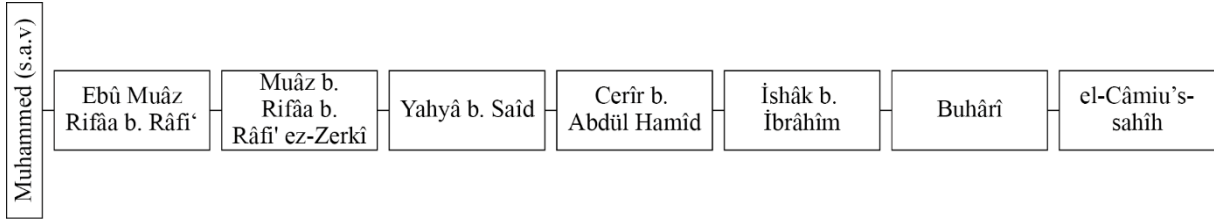
²¹⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 7/62.

²²⁰ Buhârî, “Megazi”, 11 (No. 3995).

²²¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/354.

²²² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/30.

Hadis, birçok hadis kaynağında geçmektedir. Temel hadis kaynaklarından olan Kütüb-i Sitte içinde Buhârî'nin *Sahih*'inde²²³ aynı metin ile rivayet edilmiştir. Buhârî'nin eserinde geçmesi sebebiyle rivayet sahih kabul edilmiştir. Buhârî'nin *Sahih*'inde bir senet dışında farklı tarîklerine ulaşılamamıştır. İbn Kesîr tefsirinde hadisin yalnızca bir senedi olduğunu bildirir.²²⁴

Şekil 33: Otuz Üçüncü Hadisin Sened Ağı

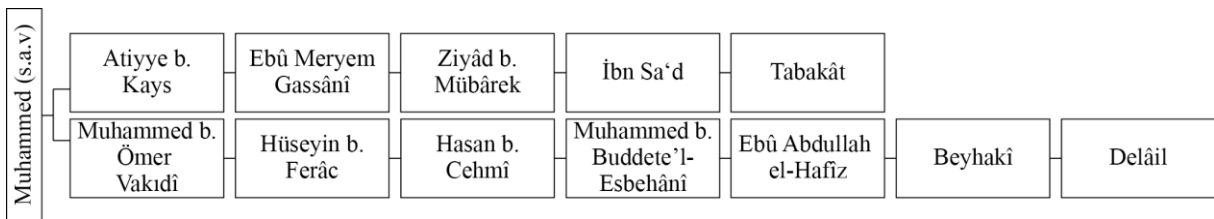
34. Hadis

وقف جبْريل عَلَيْهِ السَّلَام على فرس أُخْضِرَ أَنْتَى قد علاه العُبار وبيد جبْريل عَلَيْهِ السَّلَام رمح وعلية درع فقال: يَا مُحَمَّدُ إنَّ اللهَ بَعَثَنِي إِلَيْكَ فَأَمْرِي أَنْ لَا أَفَارِقَكَ حَتَّى تَرْضَى فَبَلَ رَضِيْتِ فَقَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نعم²²⁵

“Cibrîl; tozla kaplı, yeşil ve dişi bir at üstünde duruyordu. Elinde mızrak ve üstünde zırhıyla varıp: ‘Ya Muhammed! Allah beni sana yolladı. Yanından sen razı olana dek ayrılmamamı istedi. Benden razı oldun mu?’ diye söyledi. Nebi de: ‘Evet!’ diye konuştu.”

Yukarıdaki hadis Kütüb-i tis’a da yer almamaktadır. İbn Sa’d’ın kaleme aldığı *Tabakât* adlı eserinde, Ziyâd b. Mübârek – Ebû Meryem Gassânî – Atiyye b. Kays senediyle nakledilmiştir.²²⁶ Hadis metninde geçen yeşil rengi, *Tabakât*’ta kırmızı olarak geçer.

Delâil’de de hadis el-Hâfız – Muhammed b. Buddete’l- Esbehânî – Hasan b. Cehmî – Hüseyin b. Ferâc – Vakıdî senediyle rivayet edilmiştir. *Delâil*’de geçen metinde ziyadeler vardır. Ancak mana itibariyle aynıdır.²²⁷ Birinci senette geçen Ebû Bekir b. Ebû Meryem Gassânî zayıflıkla cerh edilmiştir. İkinci senette geçen Hüseyin b. Ferâc el-Hayâti yalancılık ile cerh edilmiştir.²²⁸ Dolayısıyla iki rivayetin de sahih olmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 34: Otuz Dördüncü Hadisin Sened Ağı

²²³ Buhârî, “Megazî”, 11 (No. 3992).

²²⁴ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur’âni'l-azîm*, 4/21.

²²⁵ Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr*, 4/30.

²²⁶ İbn Sa’d, *Tabakâtü'l-kebîr*, 2/24.

²²⁷ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 3/131.

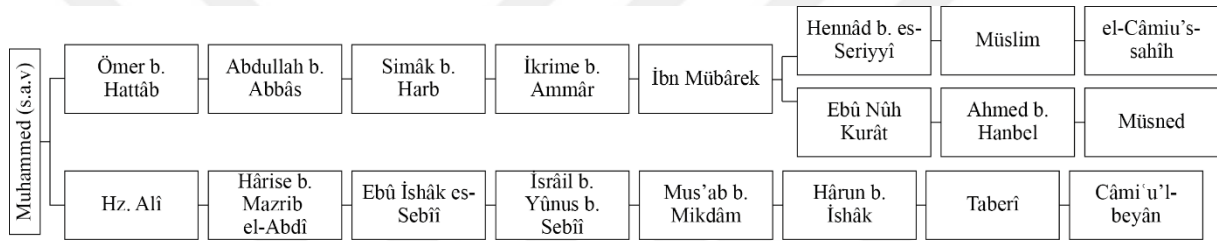
²²⁸ İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/62,2/404-405.

35. Hadis

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يُصَلِّي تِلْكَ اللَّيْلَةَ لَيْلَةَ بَدْرٍ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ تَهْلِكْ هَذِهِ الْعَصَابَةَ لَا تُعْبَدُ وَأَصَابِهِمْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَطَرٌ شَدِيدٌ فَذَلِكَ قَوْلُهُ {وَيَثْبُتُ بِهِ الْأَقْدَامُ} ²²⁹

“Hz. Peygamber (s.a.v.) o gece yani Bedir gecesi namaz kılıyordu ve ‘Allahım! Bu kavim helak olursa sana kulluk edecek kimse kalmayacak.’ diyordu. O gece şiddetli bir yağmur yağdı. ‘...Ayaklarınızı sağlam bastırmak için...’²³⁰ ayeti bu manadadır.”

Hz. Peygamber’in yukarıda geçen hadisteki dua bölümü Müslim ve Ahmed b. Hanbel gibi birçok hadis kaynağında yer almaktadır.²³¹ Ancak hadisin mana itibari ile en yakın rivayeti Taberî’nin tefsirinde yer alır. Hârûn b. İshâk – Mus’ab b. Mikdâm – İsrâîl – Ebû İshâk – Hâris – Hz. Ali senediyle hadis rivayet edilmiştir. Taberî, adı geçen râvilerin sika olduğunu belirtmiştir.²³²

Şekil 35: Otuz Beşinci Hadisin Sened Ağı

36. Hadis

إِنَّ الْمُشْرِكِينَ مَنْ فُرِشَ لِمَا خَرَجُوا لِيَنْصُرُوا الْعَيْرَ وَيَقَاتِلُوا عَلَيْهَا نَزَلُوا عَلَى الْمَاءِ يَوْمَ بَدْرٍ فَغَلَبُوا الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ فَاصَابَ الْمُؤْمِنِينَ الظَّمَا فَجَعَلُوا يَصْلُونَ مَجْنِبِينَ وَمُحَدِّثِينَ فَأَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ الْحُزْنَ ²³³

“Kureyş Müşrikleri kervana yardım etmek ve müminlerle savaşmak için Bedir’e vardıklarında su kaynaklarına Müslümanlardan önce gittiler ve oraya yerleştiler. Müminler, bu sebeple susuz kalınca namazlarını pis ve cünüp olarak kıldılar. Müminlerin kalplerine Şeytan üzüntü saldı...”

Hadisin devamında şeytanın vesvesesinden sonra yağın yağmur sayesinde Müminler temizlenir. Kumlar sertleşir bu da ordunun hareketini kolaylaştırır. Metnin devamında orduların asker sayıları, müşriklerin kendi aralarındaki konuşmaları ayrıca mübareze olayı detaylı bir şekilde anlatılır. Son kısmında ise meleklerin yardımı, Müşriklerin ölü ve esir sayısı bildirilir.

²²⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/32.

²³⁰ el-Enfâl 8/11.

²³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/345 (No. 221); Müslim, “Cihad ve Siyer”, 58 (No.1763).

²³² Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/422.

²³³ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/33-34.

Hadisin parça halinde rivayeti daha fazladır. Bütün olarak *el-Müstahrec* adlı eserde, Mûsâ b. Merdûye – Saîd Avf – babası – amcası – babası – babası – İbn Abbâs senediyle yer almaktadır.²³⁴ “Saîd Avf – babası – amcası – babası – babası – İbn Abbâs” senedi zayıf bir senettir.²³⁵ Savaşın başlangıcı olan mübareze kısmı İbn Mâce’de²³⁶ ve Abdürrezzâk’ın *Musannef*’inde²³⁷ geçmektedir. 27. hadiste değinildiği üzere yukarıdaki hadis metni Buhârî’de yer alan abdestsiz namaz kılınamayacağı ile ilgili hadise aykırıdır.²³⁸

Şekil 36: Otuz Altıncı Hadisin Sened Ağı

37. Hadis

سَمِعْتُ أَبَا أُسَيْدٍ مَالِكَ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَمَا أُصِيبَ بَصَرَهُ يَقُولُ: لَوْ كُنْتُ مَعَكُمْ بَدْرَ الْآنَ وَمَعِيَ بَصْرِي لَأَخْبَرْتُكُمْ بِالشَّعْبِ الَّذِي خَرَجَتْ مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ لَا أَشْكُ وَلَا أُنَمَارِي فَلَمَّا نَزَلَتِ الْمَلَائِكَةُ وَرَأَاهَا إِبْلِيسُ وَأَوْحَى اللَّهُ: إِلَيْهِمْ إِنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا وَتَثَبَّتْهُمْ²³⁹

“Kör olduktan sonra Ebû Esîd Mâlik b. Rabîa’nın şöyle söylediğini duydum: Eğer ki bu vakit Bedir’de sizinle birlikte olsaydım ayrıca gözlerim kör olmasaydı, meleklerin geçtiği o yolları şüpheye düşmeden birer birer size haber verirdim. Melekler indirilip şeytan onları görünce Allah meleklerle: ‘...Sizinle birlikteyim. Müminlere güç verin...’²⁴⁰ diye söylüyordu.”

Metnin devamında Mâlik b. Rabîa o gün yaşadıklarını anlatır. Meleklerin sevdiği insanların suretiyle şeytanın ise Sürâka kılığında geldiğini, Müslümanların zaferinin ardından kaçtığını bildirir. Ebû Cehil de Sürâka’nın kaçıışı üzerine Hz. Peygamber ile anlaştığını söyleyerek ordusunu toplamaya çalışmıştır.

Temel hadis kaynaklarında yer almayan söz konusu hadis, Beyhakî’nin *Delâil*’inde geçmektedir.²⁴¹ Ebû Abdullah el-Hâfız ile Ebû Saîd b. Ebû Amr – Abdülcebâr – Yunûs b. Bükeyr – İbn İshâk – Abdullah b. Ebû Bekir b. Amr b. Hezm – İbn Sâ’ide – Ebû Üseyd Mâlik

²³⁴ İbni Mende, *el-Müstahrec*, 1/324-325.

²³⁵ Hüveynî, *Neslü’n-nebâl*, 2/50.

²³⁶ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, “Mübareze”, 69 (No. 2835).

²³⁷ Abdürrezzâk es-San’ânî, *el-Musannef*, 5/348.

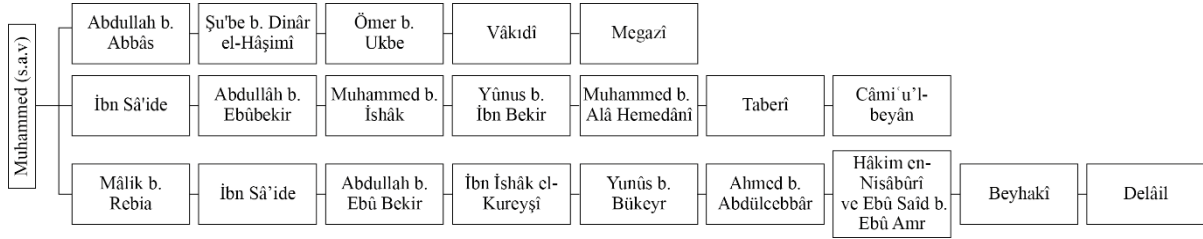
²³⁸ Buhârî, “Hiyel”, 2 (No. 6954).

²³⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/34.

²⁴⁰ el-Enfâl 8/12.

²⁴¹ Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1408, 3/53.

b. Rebia senediyle rivayet edilmiştir. Ahmed b. Abdülcebbâr'ın rivayetleri zayıf bulunmuştur.²⁴² Hadis tefsir ve megâzî türü eserlerde geçmektedir.²⁴³

Şekil 37: Otuz Yedinci Hadisin Sened Ağı

38. Hadis

لما حضر القتال وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَافِعٌ يَدِيهِ يَسْأَلُ اللَّهَ النَّصْرَ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَهَرْتُ عَلَى هَذِهِ الْعِصَابَةِ ظَهَرَ الشَّرِكِ وَلَا يَقُومُ لَكَ دِينَ وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَيَنْصُرَنَّكَ اللَّهُ وَيَبِيضُنَّ وَجْهَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَلْفًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّفِينَ عِنْدَ أَكْتَافِ الْعَدُوِّ²⁴⁴

“Savaş vakti geldiğinde Nebi ellerini kaldırıp Allah’tan yardım dileyerek şöyle dua ediyordu: ‘Allahım! Eğer bu topluluk yenilirse şirk kazanacak ve İslâm adına bir şey kalmayacak.’ Hz. Ebû Bekir de şöyle söyledi: ‘Vallahi, sana Allah yardım edip yüzünü aydınlatacak.’ Peşinden Cenâb-ı Hak art arda iki bin meleği düşmanın arkasına indirdi...”

Hadisin devamında Cibrîl’in iki bin melek ile yardıma geldiği bildirilir. Bu hadis Beyhakî’nin eserinde üç ayrı senet ile rivayet edilmiştir. Birinci hadisin senedi; Ebû Abdullah el- Hâfız – Ahmed b. Büddat – Hasan b. el- Cehm – Hüseyin b. Ferâc – Muhammed b. Ömer– İbn Ebû Habîb – Dâvûd b. el- Husayn – İkrime – İbn Abbâs şeklindedir. Hadisin ikinci senedi, Mûsâ b. Muhammed b. İbrâhim et-Teymiye – babasından şeklindedir. Hadisin Üçüncü senedi ise, A’iz b. Yahyâ – Ebû Huveyrîs – Amara b. Ukeyme el-Leysi – Hâkim b. Hizâm şeklindedir.²⁴⁵ Birinci senette geçen râvî Hüseyin b. Ferâc yalancılık ile cerh edilmiştir.²⁴⁶ İkinci senette geçen râvî Mûsâ b. Muhammed b. İbrâhim et-Teymiye’de yalancılık ile cerh edilmiştir.²⁴⁷ Üçüncü senetteki râvî Abdurrahman bin Muâviye Ebû Huveyrîs ise zayıflık ile cerh edilmiştir.²⁴⁸

²⁴² İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1271, 2/62.

²⁴³ Vâkîdî, *Megâzî*, 1/71; Taberî, *Câmî u'l-beyân*, 7/174.

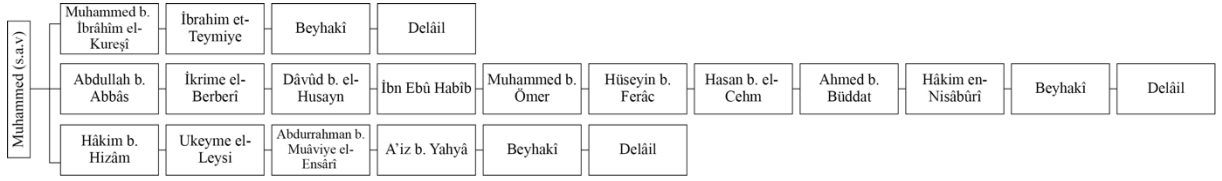
²⁴⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/34-35.

²⁴⁵ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 1408, 3/54.

²⁴⁶ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1271, 3/62.

²⁴⁷ Zührî, *Tabakâtü'l-kebîr*, 7/550.

²⁴⁸ Hüveynî, *Neslü'n-nebâl*, 4/139.

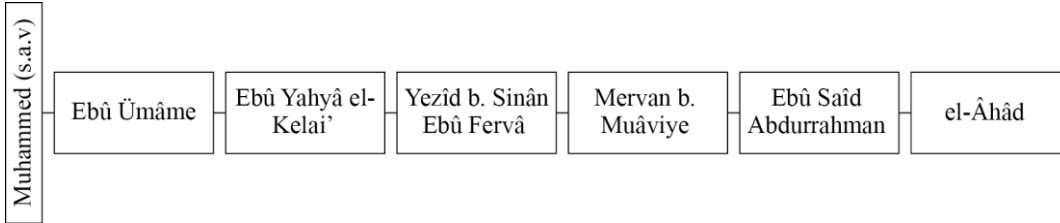
Şekil 38: Otuz Sekizinci Hadisin Sened Ağı

39. Hadis

أَمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَوْلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كُنْتُ أَوْضَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أفرغ على يَدَيْهِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُرِيدُ اللَّحُوقَ بِأَهْلِي فَأَوْصِنِي بِوَصِيَّةٍ أَحْفَظُهَا عَنْكَ قَالَ لَا تَقْرِ يَوْمَ الرَّحْفِ فَإِنَّهُ مِنْ فَرِّ يَوْمِ الرَّحْفِ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبِ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبئسَ المصير²⁴⁹

“Resûlullah’ın (s.a.v.) azatlısı Umâme şöyle dedi: Nebi’nin (s.a.v.) abdest almasına yardım ediyordum. Eline su döktüğüm sırada birisi içeri girdi ve: ‘Ey Peygamber! Ailemin yanına gitmek istiyorum. Bana hatırlayacağım bir öğüt ver.’ dedi. Hz. Peygamber: ‘Savaş meydanını terk etme! Çünkü savaş meydanından firar eden biri, Allah’ın (c.c.) azabına uğrar ve onun sığınağı cehennemdir ve orası ne kötü bir yerdir.’ dedi.”

İbn Merdüye’den rivayet edilen hadisin ilk geçtiği yer tespit edilemedi. Ebû Saîd Abdurrahman b. İbrâhim – Mervan b. Muâviye – Yezîd b. Sinân Ebû Fervâ – Ebû Yahyâ el-Kelai’ Cübeyr b. Nüfeyr – Ebû Ümâme senediyle *el-Âhâd ve’l-mesânî* adlı eserde yukarıdaki hadisten farklı olarak ziyadeli haliyle rivayet edilmiştir.²⁵⁰ Senette adı geçen Yezîd b. Sinân Ebû Fervâ zayıflık ile cerh edilmiştir.²⁵¹ Hadisin farklı bir senedine ulaşamamıştır.

Şekil 39: Otuz Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

40. Hadis

لما نزلت هذه الآية {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ} الآية قال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم قَاتِلُوا كَمَا قَالَ اللَّهُ²⁵²

“Ey İman edenler! onlarla karşılaştığınızda...²⁵³ ayeti indiğinde, Nebi bize şöyle dedi: Allah’ın dediği gibi söyleyin.”

²⁴⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/38.

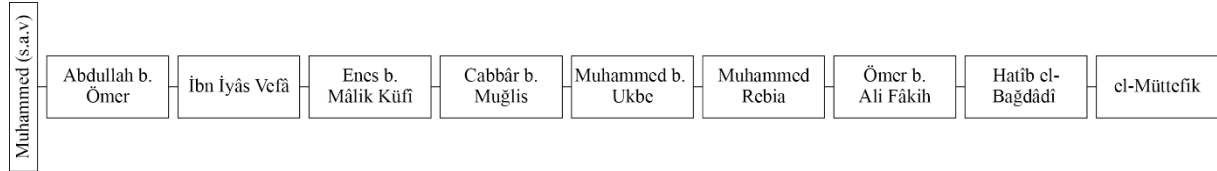
²⁵⁰ Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd ve’l-mesânî*. (Riyad: Dâru’r-Râye, 1411), 6/215.

²⁵¹ Zehebî, *Târîhü’l-İslâm*, 15/230.

²⁵² Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/38-39.

²⁵³ el-Enfâl 8/15.

Savaş meydanında düşman ile yüz yüze gelindiğinde geri dönmeyip mücadele etme konusuyla alakalı olan hadisi Hâtib el-Bağdâdî eserinde, Ebû Kâsım Abdullah b. Ömer b. Ali Fâkih – İbrâhim b. Muhammed Rebia – Muhammed b. Ukbe – Cabbâr b. Muğlis – Enes b. Mâlik Küfî – Vefâ İbn İyâs – İbn Ömer zinciri ile rivayet etmiştir.²⁵⁴ *Kenzü 'l- ummâl* adlı eserde hadis İbn Ömer'den rivayet edilir. Hadisin sonunda Cabbâr b. Muğlis zayıflık ile cerh edildiği bildirir.²⁵⁵ Hadisin yer aldığı diğer kaynaklarda da *Kenzü 'l- ummâl*'dan rivayet etmektedir.²⁵⁶ Hadisin farklı bir senedine ulaşamamıştır.

Şekil 40: Kırkıncı Hadisin Sened Ağı

41. Hadis

عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ اسْتَعَاذَ مِنْ سَبْعِ مَوْتَاتٍ مَوْتِ الْفَجَاءَةِ وَمِنْ لَدَغِ الْحَيَّةِ وَمِنْ السَّبْعِ وَمِنْ الْغَرَقِ وَمِنْ الْحَرَقِ وَمَنْ أَنْ يَخْرَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَمِنْ الْقَتْلِ عِنْدَ فِرَارِ الرَّحْفِ²⁵⁷

“Amr b. el-Âs şöyle söyledi: Nebi (s.a.v.) ani ölümden, yılan ısırığı ve vahşi hayvan sebebi ile ölümden, boğularak, yanarak, üzerine bir şey düşerek ve savaş meydanından firar ederken ölmek suretiyle yedi tür ölümden Allah’a (c.c) sığınır.”

Ahmed b. Hanbel yukarıdaki hadisin râvî zincirini kitabında; İbn Mûsâ – İbn Lehîa’ – Ebû Kâbil (Hayy b. Hâni’)- Mâlik b. Abdullah – Amr b. el-Âs senediyle rivayet etmiştir. Şuayb el- Arnaût; Mâlik b. Abdullah’ın meçhul râvî olduğunu, Ebû Kâbil’den başka kimsenin onda rivayette bulunmadığını bildirir. İbn Lehîa’yı ise hâfıza zayıflığı ile cerh eder. Bu sebeple hadisin isnadını “zayıf” bulmuştur.²⁵⁸ Hadis Ahmed b. Hanbel’de aynı senetle iki kere geçmektedir.²⁵⁹ Farklı bir senedi de Taberânî’nin *el-Mu’cemü ’l- evsat*’ında yer alır.²⁶⁰

²⁵⁴ Ebû Bekir Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatib el-Bağdâdî, *el-Müttefik ve ’l-müfterik* (Dimâşk: Dâru’l-Kadirî, 1417), 1/149.

²⁵⁵ Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttakî el-Hindî, *Kenzü ’l- ummâl* (Müessasetü’r-Risale, 1401), 416.

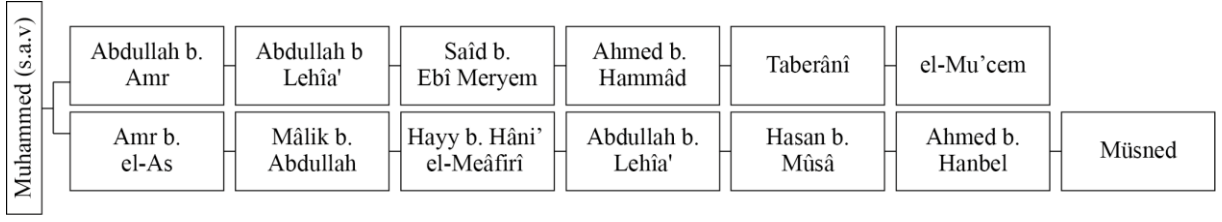
²⁵⁶ Süyûtî, *Câmiu ’l-ehâdis*, 36/476.

²⁵⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü ’l-mensûr*, 4/39.

²⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/169 (No. 6594).

²⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/353 (No. 17819).

²⁶⁰ Taberânî, *el-Mu’cemü ’l- evsat*, 1/62.

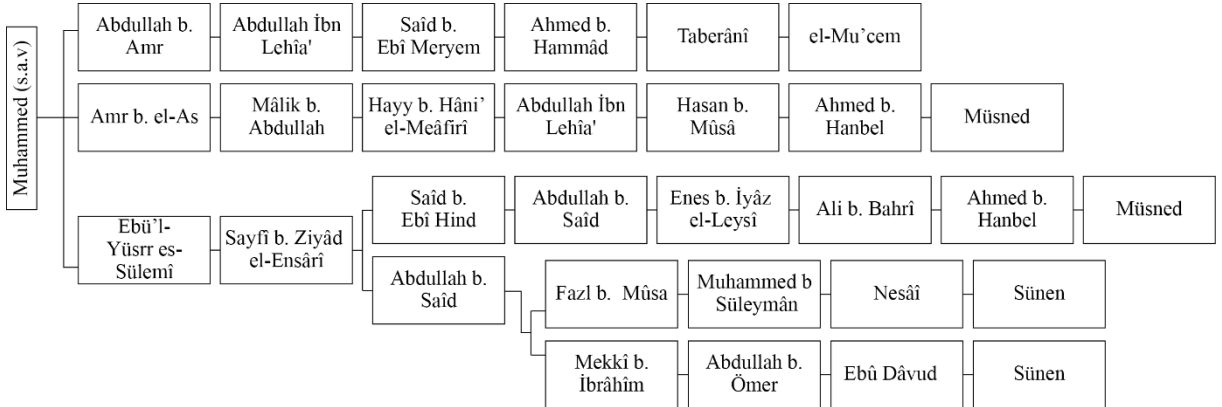
Şekil 41: Kırk Birinci Hadisin Sened Ağı

42. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ السَّبْعِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَمِّ وَالْعَرَقِ وَالْحَرَقِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ يَتَخَبطني الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ فِي سَبِيلِكَ مُدْبِرًا وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ لَدِيغًا²⁶¹

“Nebi (s.a.v.), şu yedi kelam ile niyaz da bulunuyordu: Allah'ım! Sana sığınırım; İhtiyarlıktan, gamdan, boğularak ve yanarak ölmekten. Yine sana sığınırım, ölmek üzereyken şeytanın şaşırmasından ve senin yolundan kaçarken ölmekten. Bir hayvanın sokması sebebiyle ölmekten de sana sığınırım.”

Yukarıdaki hadis Ahmed b. Hanbel'in *Mûsned*'inde; Ali b. Bahrî – Ebû Damrâ (Enes b. İyâz) – Abdullah b. Saïd – dedesi Ebû Hind – Sayfiyye – Ebû Yeser senediyle rivayet edilmiştir. Hadis mana itibariyle yukarıdaki hadisle aynıdır. Hadis Nesâî²⁶² ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde²⁶³ geçmektedir. Şuayb el- Arnaût, Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel'in senedinin “zayıf” olduğunu bildirmiştir.²⁶⁴ Ayrıca 41. hadis ve 42. hadis mana itibari ile Buhârî'de yer alan boğularak ölen kişinin şehit sayılacağı²⁶⁵ hadisiyle de ters düşmektedir. Bu sebeple hadis sahih değildir.

Şekil 42: Kırk İkinci Hadisin Sened Ağı

²⁶¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/39.

²⁶² Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Müessasetü'r-Risale, 1421) “İstiâze”, 65 (No. 7917).

²⁶³ Ebû Dâvûd, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 19 (1552).

²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Mûsned*, 24/283 (No. 15524).

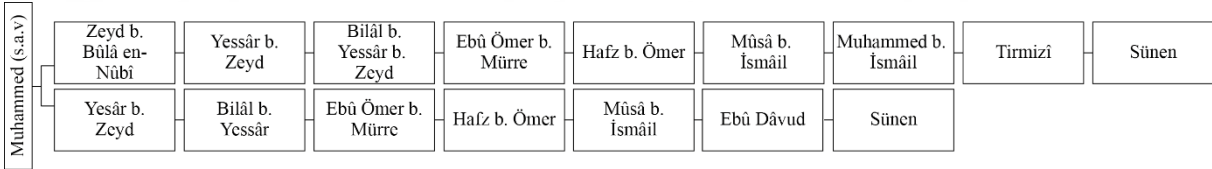
²⁶⁵ Buhârî, “Cihad ve Seriyeye”, 29 (No. 2829).

43. Hadis

رَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ: مَنْ قَالَ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ غُفِرَ لَهُ وَإِنْ كَانَ فَرَّ مِنَ الرَّحْفِ²⁶⁶

“Nebi; ‘Kim ‘Allah dışında ilah yoktur. O, her zaman hayat sahibi Hayy ve tüm varlıkları idare eden Kayyum’dur. Ona tövbe edip affedilmeyi talep ederim.’ diye dua ederse savaş meydanından firar etmiş olsa bile affedilir.’ diye söyledi.”

Yukarıda hadis Kütüb-i Sitte’den Ebû Dâvûd²⁶⁷ ve Tirmizî²⁶⁸ de geçmektedir. Tirmizî, bu hadisi “garip” olarak ifade etmiştir. Ebû Dâvûd rivayetini Şuayb el-Arnaût “sahih li’gayrî” olarak ifade eder. Savaştan kaçmak büyük günahlardan biri kabul edilmektedir. Bu durum Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’inde bildirilmektedir.²⁶⁹ Yukarıdaki hadis bu sebeple mana itibari ile zayıf kabul edilmektedir.

Şekil 43: Kırk Üçüncü Hadisin Sened Ağı

44. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ثَلَاثًا غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَ فَرَّ مِنَ الرَّحْفِ²⁷⁰

“Nebi dedi ki; Üç kere ‘Allahtan af dilerim. Ondan başka ilah yok. O, Hayy ve Kayyum’ dur.’ diye dua eden biri savaş meydanından firar etmiş olsa bile günahları bağışlanır.”

Hâkim en-Nisâbûrî’nin *Sahih*’inde Meymûne er-Rakkî – Yusûf Firyâbî – İsrâil – İbn Sinân (Dırâr b. Mürre) – Ebû Ahvâs (Avf. Mâlik) – İbn Mesûd senediyle rivayet edilmiştir.²⁷¹ Mana itibariyle bir önceki hadis ile aynıdır.²⁷² Bir önceki hadiste belirtildiği üzere Buhârî ve Müslim’deki²⁷³ rivayete zıt düşmektedir. Bu sebeple zayıf olarak nitelendirilecektir.

²⁶⁶ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/39.

²⁶⁷ Ebû Dâvûd, “İstiğfâr”, 359 (1517).

²⁶⁸ Tirmizî, “Dualar”, 45 (No. 3577).

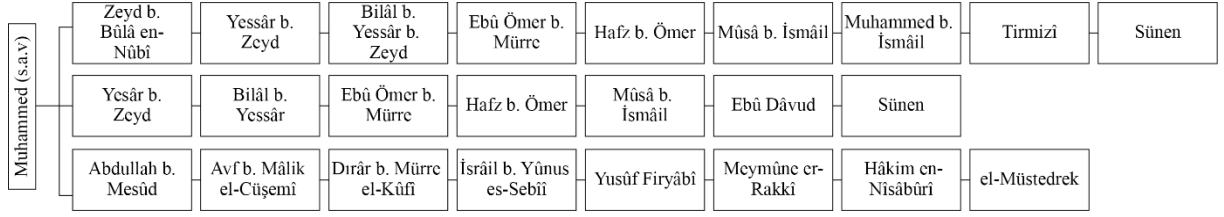
²⁶⁹ Buhârî, “Vesâyê”, 24 (No. 2766); Müslim, “İmân”, 38 (No.145).

²⁷⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/39.

²⁷¹ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, 2/128.

²⁷² Ebû Dâvûd, “İstiğfâr”, 359 (1517); Tirmizî, “Dualar”, 45 (No. 3577).

²⁷³ Buhârî, “Vesâyê”, 24 (No. 2766); Müslim, “İmân”, 38 (No.145).

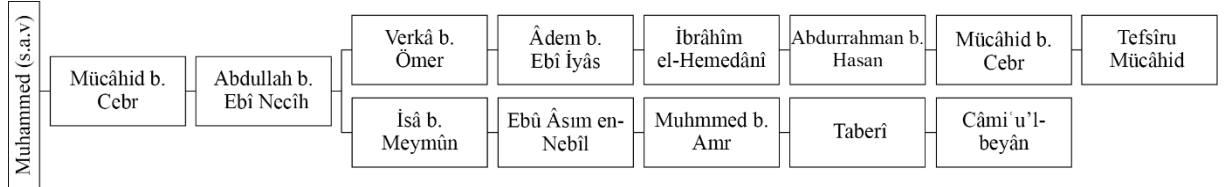
Şekil 44: Kırk Dördüncü Hadisin Sened Ağı

45. Hadis

مُجَاهِد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ {فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ} قَالَ: لِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئِن قَالَ هَذَا قَتَلْتِ وَهَذَا قَتَلْتِ وَمَا رَمَيْتِ إِذْ رَمَيْتِ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى} قَالَ: مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئِن حَصَبِ الْكُفَّارِ²⁷⁴

“Mücâhid: ‘Onları siz öldürmediniz. Fakat Allah öldürdü...’²⁷⁵ ayeti hakkında şöyle söylemişti: Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ashabı; ‘Ben şunu öldürdüm, ben bunu öldürdüm’ dediği zaman Allah (c.c.): ‘...Attığında da sen atmadın, Allah attı...’ diye buyurdu. Aynı ayet yine Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kafirlerin yüzüne toprak attığı zaman için de geçerlidir.”

Kütüb-ü Tis’a da yer almayan hadis Tâberî tefsirinde, Muhammed b. Amr – Ebû Âsım – İsa – İbn Ebû Necih – Mücâhid senedi ile verilmiştir.²⁷⁶ Mücâhid’in tefsirinde de hadis yer almaktadır. Senedi aşağıdaki şekilde verilmiştir.²⁷⁷ İbn Ebû Necih, İsa b. Meymun Mekkî,²⁷⁸ Mücâhid b. Cebr, Ebû Âsım en-Nebîl,²⁷⁹ Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebel²⁸⁰ sika râvilerdir.

Şekil 45: Kırk Beşinci Hadisin Sened Ağı

46. Hadis

قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ {وَمَا رَمَيْتِ إِذْ رَمَيْتِ} قَالَ: رَمَاهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ بِالْحَصْبَاءِ²⁸¹

“Katâde: ‘...Attığın zaman da sen atmamıştın...’²⁸² ayetini: ‘Bedir günü Hz. Peygamber’in düşmana attığı topraktır.’ diye açıklamıştır.”

²⁷⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/39.

²⁷⁵ el-Enfâl 8/17.

²⁷⁶ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 13/442.

²⁷⁷ Ebû’l-Haccâc Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid* (Mısır:Dâru’l- Fikir, 1410/1989),352.

²⁷⁸ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/203- 6/287.

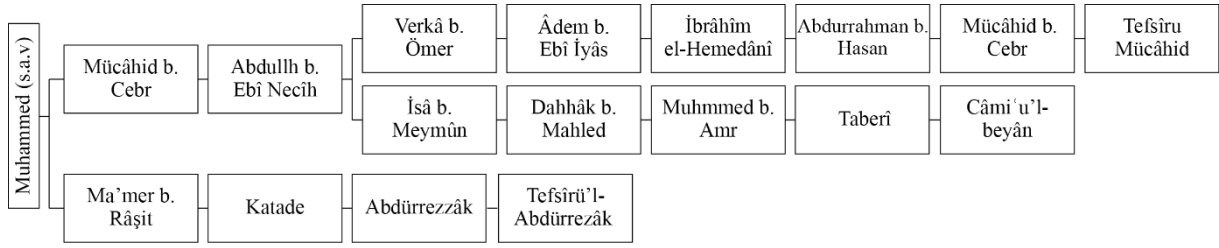
²⁷⁹ Zührî, *Tabakâtü’l-kebîr*, 8/28-9/296.

²⁸⁰ Zehebî, *Târîhü’l-İslâm*, 17/165.

²⁸¹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/40.

²⁸² el-Enfâl 8/17.

Abdurrezzâk'ın tefsirinde hadis Ma'mer – Katade'den rivayet edilmiştir.²⁸³ Katade Di'âme es-Sudûsî sika bir râvîdir.²⁸⁴ Ma'mer b. Râşid Hâfız, ilim sahibi ve güvenilir bir râvîdir.²⁸⁵ Senette kopukluk bulunmamaktadır. 45. hadis bu hadisi desteklemektedir.²⁸⁶

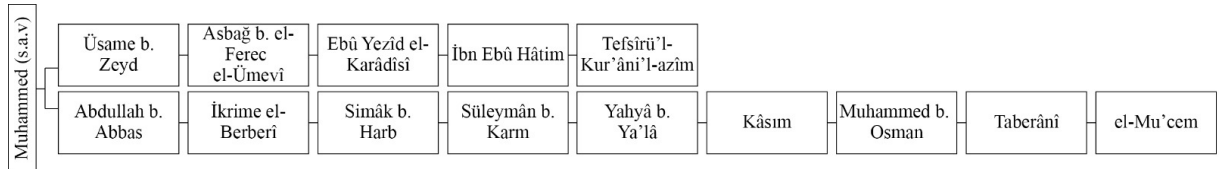
Şekil 46: Kırk Altıncı Hadisin Sened Ağı

47. Hadis

هَذَا يَوْمَ بَدْرٍ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ حَصِيَّاتٍ فَرَمَى بِحِصَاةٍ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ فَقَالَ: شَاهَتِ الْوُجُوهُ فَأَنْهَزَ مُو²⁸⁷

“Bedir günü Nebi; yerden üç çakıl taş aldı, düşmanın aralarına fırlattı. Ardından ‘Yüzleri Mahvolsun!’ dedi. Sonrasında yenilgiye uğradılar.²⁸⁸”

Kütüb-i tis'a'da yer almayan hadis İbn Ebû Hâtim'in tefsirinde; Ebû Yezîd el-Karâdisî–Esbe' b. Ferâc – İbn Zeyd senediyle rivayet edilmiştir.²⁸⁹ Taberânî'nin eserinde hadisin mana bakımından yukarıdaki hadisi destekleyen bir rivayeti yer almaktadır.²⁹⁰ Hadis senesinde de adı geçen Üsâme b. Zeyd b. Eslem zayıf bir râvi olarak cerh edilmiştir.²⁹¹

Şekil 47: Kırk Yedinci Hadisin Sened Ağı

²⁸³ Ebû Bekir Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'es-San'ânî, *Tefsîrî'l-Abdurrezzâk* (Beyrut: Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, 1319), 2/116.

²⁸⁴ Zührî, *Tabakâtü'l-kebir*, 1421, 9/228.

²⁸⁵ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ* (Müessasetü'r-Risale, 1405), 7/5-6.

²⁸⁶ Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid*, 352; Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/442.

²⁸⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/40.

²⁸⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 7/77-78.

²⁸⁹ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrî'l-Kur'ânî'l-azîm*, 5/1673.

²⁹⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 3/285.

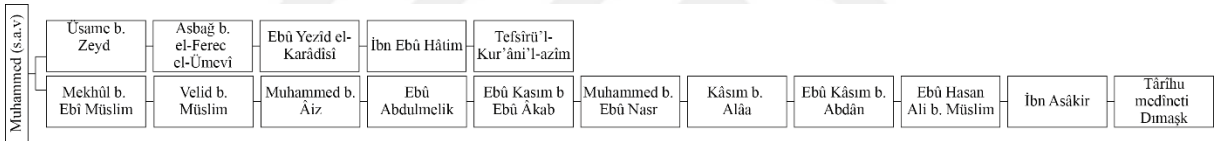
²⁹¹ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/285.

48. Hadis

لَمَّا كَرَّ عَلَيَّ وَحَمَزَةَ عَلَى شَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ غَضِبَ الْمُشْرِكُونَ وَقَالُوا: ائْتَانِ بَوَاجِدٍ فَاشْتَعَلَ الْقِتَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَمَرْتَنِي بِالْقِتَالِ وَوَعَدْتَنِي النَّصْرَ وَلَا خَلْفَ لَوْ عَدَكَ وَأَخَذَ قَبْضَةً مِنْ حَصَى فَرَمَى بِهَا فِي وُجُوهِهِمْ فَأَنْهَزُوا بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى فَذَلِكَ قَوْلُهُ {وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ} 292

“Hz. Ali, Hz. Hamza’yla beraber Şeybe b. Rabîa’ya hücum edince müşrikler öfkeleni ve: ‘İki adam bir adama karşı!’ diye söylendiler. Daha sonra savaş başladı. Nebi: ‘Allah’ım! Bana savaşmayı emrettin ve kazanmayı vaat ettin. Muhakkak ki sen vaadinden dönmezsün.’ şeklinde niyazda bulundu. Ardından bir avuç dolusu çakıl taşı düşmanın yüzüne fırlattı. Allah’ın izniyle yenildiler. Bu ayet ‘...Attığın vakit atan sen değildin...’²⁹³ bu durumu ifade eder.”

Yukarıdaki hadisi İbn Asâkir eserinde, Ebû Hasan Ali b. Müslim – Ebû Kâsım b. Abdân– Kâsım b. Alâa – Muhammed b. Ebû Nasr – Ebû Kasım b. Ebû Âkâb – Ebû Abdülmelik – Muhammed b. Âiz – Velid – Mekhûl senediyle vermiştir.²⁹⁴ 47. hadis mana itibari ile bu hadisi desteklemektedir. Fakat birinci hadiste Üsâme b. Zeyd b. Eslem zayıf bir râvi olarak cerh edilmişti.²⁹⁵ Bu hadiste ise râvi Mekhûl zayıf kabul edilmiştir.²⁹⁶

Şekil 48: Kırk Sekizinci Hadisin Sened Ağı

49. Hadis

حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ سَمِعْنَا صَوْتًا وَقَعَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ كَأَنَّهُ صَوْتُ حَصَاةٍ وَقَعَتْ فِي طَسْتٍ وَرَمَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتِلْكَ الْحَصْبَاءِ وَقَالَ: شَاهَتِ الْوُجُوهُ فَأَنْهَزْنَا فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى {وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ} 297

“Hakîm bin Hizam şöyle dedi: Bir kazana çakıl taşı düşmesine benzer bir sesin Bedir gününde semadan yere doğru indiğini işittik. Nebi bu taşları ‘Yüzleri mahvolsun!’ diye söyleyerek bize attı. Ardından yenildik. Bu ayet: ‘...Attığın vakit atan sen değildin...’²⁹⁸ bu durumu ifade eder.”

²⁹² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/40.

²⁹³ el-Enfâl 8/17.

²⁹⁴ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dîmaşk*, 41/4894.

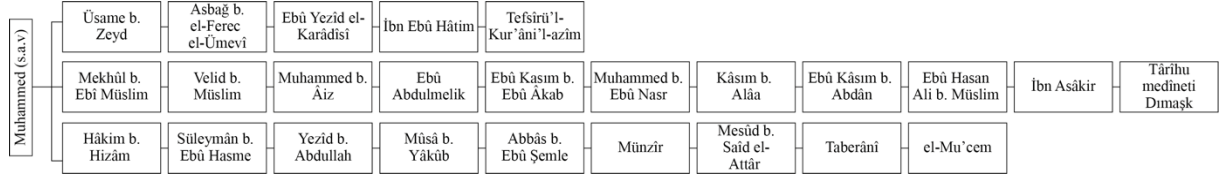
²⁹⁵ İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/285.

²⁹⁶ Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstîâb*, 2/219.

²⁹⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/40.

²⁹⁸ el-Enfâl 8/17.

Yukarıdaki hadis, Kütüb-i tis'a dışında farklı birçok kaynakta geçmektedir.²⁹⁹ Taberânî'nin *Mu'cemü'l-kebîr*'inde Mesûd b. Saîd el-Attâr – Münzîr – Abbâs b. Ebû Şemle – Mûsâ b. Yâkûb – Yezîd b. Abdullah – Süleymân b. Ebû Hasme – Hâkim b. Hizâm senediyle rivayet edilmiştir.³⁰⁰ *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id* isimli eserinde Heysemî, bu senedin “hasen” olduğunu bildirilir.³⁰¹

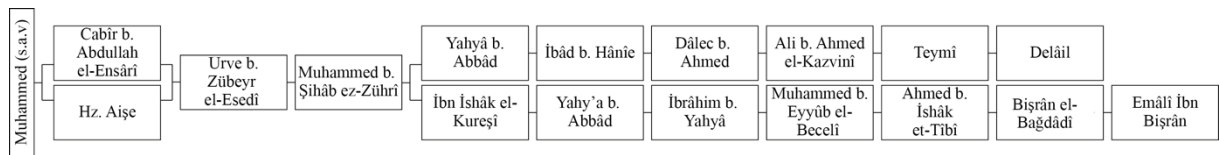
Şekil 49: Kırk Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

50. Hadis

جَابِر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ صَوْتِ حَصِيَّاتٍ وَقَعْنَ مِنَ السَّمَاءِ يَوْمَ بَدْرٍ كَأَنَّهُنَّ وَقَعْنَ فِي طَسْتٍ فَلَمَّا اصْطَفَى النَّاسُ أَخَذَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَمَى بِهِنَّ فِي وُجُوهِ الْمُشْرِكِينَ فَأَنْهَزُوا فَذَلِكِ قَوْلُهُ { وَمَا رَمَيْتُ إِذْ رَمَيْتُ }³⁰²

“Câbir’den bildirir: Bedir günü semadan yere doğru düşen çakıl taşlarının seslerini duydum. Sanki bir kazanın içine düşüyorlardı. İnsanlar sıraya girince Hz. Peygamber (s.a.v.) müşriklerin yüzüne çakıl taşlarını savurdu. Ardından yenildiler. Bu ayet: ‘...Attığın zaman da sen atmamıştın...’³⁰³ bu durumu ifade eder.”

Yukarıdaki hadis, daha çok siyer kaynaklarında geçmektedir. İsbahânî’nin *Delâili en-nübüvve*’ sinde hadisin râvilerinin zinciri; el-Kazvinî – Dâlec b. Ahmed – İbâd b. Hânî – babasından – Muhammed b. İshâk Zührî – Urve – Câbir senediyle rivayet edilmiştir.³⁰⁴ Câbir senediyle gelen hadis Müslim’in şartlarına göre sahihtir.³⁰⁵ Benzer bir hadis de Bağdâdî’nin eserinde yer almaktadır. Senedi de aşağıdaki gibidir.³⁰⁶

Şekil 50: Ellinci Hadisin Sened Ağı

²⁹⁹ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 41/4894; İbn Ebû Hâtîm, *Tefsîrî'l-Kur'ânî'l-azîm*, 5/1673.

³⁰⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 3/203.

³⁰¹ Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, 6/84.

³⁰² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/40.

³⁰³ el-Enfâl 8/17.

³⁰⁴ İsmail b. Muhammed b. el-Fazl b. Ali el-Kureyşî et-Tüleyhî et-Teymî el-İsbahânî, *Kitabü'l-Delâili en-nübüvve* (Riyad: Dâru't-Tayba, 1409), 227.

³⁰⁵ Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstîâb*, 2/220.

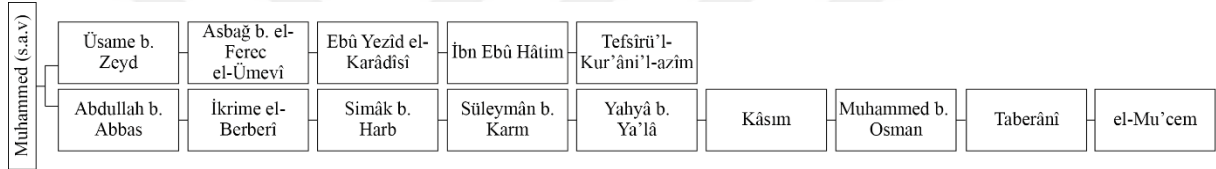
³⁰⁶ Ebu'l-Kâsım Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah b. Bişrân el-Bağdâdî, *Emâlî İbn Bişrân* (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418), 187.

51. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَاولني قَبِيضَةَ من حَصْبَاءَ فَنَاولَهُ فَرَمَى بِهَا في وُجُوهِ القَوْمِ فَمَا بَقِيَ أحدٌ من القَوْمِ إلا اَمْتَأَلَتْ عَيْنَاهُ من الحَصْبَاءِ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الأَيَةُ { وَمَا رَمَيْتُ إِذْ رَمَيْتُ } الأَيَةُ³⁰⁷

“Hz. Ali’ye Nebi: ‘Bana bir avuç kum ver’ dedi. O da Nebi’ye kumu verince onu düşmanın yüzüne savurdu. Düşman ordusunda gözleri kumla dolmayan kimse kalmamıştı. Bundan dolayı ‘...Attığın vakit atan sen değildin...’ ayeti indirildi.”

Kütüb-i tis’a gibi temel hadis kaynaklarında yer almayan hadis, genellikle tefsir kaynaklarda geçmektedir. Tefsir kaynakları da genellikle Taberânî’nin rivayetine yer vermiştir. Benzer bir hadisi İbn Ebû Hâtim’de tefsirinde rivayet etmiştir.³⁰⁸ Taberânî yukarıdaki hadisi, Muhammed b. Osman – Amcası Kâsım – Yahyâ b. Ya’lâ – Süleymân b. Karm – Simâk b. Harb – İkrime – İbn Abbâs senediyle rivayet edilmiştir.³⁰⁹ Hadiste geçen râvîler güvenilirdir.³¹⁰ Bu sebeple hadis “sahih” olarak değerlendirilecektir.

Şekil 51: Elli Birinci Hadisin Sened Ağı

52. Hadis

لما دنا القَوْمُ بعضهم من بعض أخذ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبِيضَةَ من تُرابِ فَرَمَى بِهَا في وُجُوهِ القَوْمِ وَقَالَ: سَأَهَتِ الأُجُوهُ فَدَخَلَتْ في أَعْيُنِهِم كَلْهَمٌ وَأَقْبَلِ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّقِلُونَهُمْ وَكَانَتْ هَزِيمَتُهُمْ في رَمِيَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ { وَمَا رَمَيْتُ إِذْ رَمَيْتُ } إِلى قَوْلِهِ { سَمِيعٌ عَلِيمٌ }³¹¹

“İki ordu birbirine yaklaştığı zaman Nebi bir avuç toprağı düşmanın yüzüne serpti ve: ‘Yüzleri mahvolsun!’ dedi. Hepsinin gözlerine atılan toprak girdi. Ardından Resûlullah’ın ashabı düşmanı öldürüp esir almaya başladı. Düşmanın yenilgisi Nebi’nin savurduğu toprak sebebiyleydi. Bundan dolayı Allah (c.c.): ‘...Attığın vakit atan sen değildin...’ ve ‘...Allah İştendir, bilendir.’³¹² ayetini nazil etti.”

Temel hadis kaynaklarında geçmeyen hadis Taberî’nin tefsirinde, Hâris – Abdülaziz – Ebû Ma’ser – Muhammed b. Kays – Muhammed b. Ka’b el-Kurazî senediyle rivayet

³⁰⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/40.

³⁰⁸ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü’l-Kur’ânî’l-azîm*, 5/1673.

³⁰⁹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 3/285.

³¹⁰ İbrahim b. Muhammed b. Hüseyin el-Ali eş-Şebî el-Cenîn, *Sahîhi’s-sîreti’l-nebevî* (Ürdün: Dâru’n-Nefâis li’n-Neşir ve’t-Tevzîr, 1415), 175.

³¹¹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/40.

³¹² el-Enfâl 8/17.

edilmiştir.³¹³ Tirmizî ve Beyhakî gibi birçok âlim Ebû Ma'ser Necîh b. Abdurrahman es-Sindî'yi zayıflıkla cerh eder.³¹⁴ İbn Kesîr'in tefsirinde hadis senedi daha kısa haliyle rivayet edilmiştir.³¹⁵ Peygamber'in düşman üzerine taş attığı ile ilgili hadisler önceki hadislerde de geçmektedir. Bu hadisi destekler niteliktedir.³¹⁶

Şekil 52: Elli İkinci Hadisin Sened Ağı

53. Hadis

قتل النبي صلى الله عليه وسلم يوم بدر صبرا عقبة بن أبي معيط والنضر بن الحارث وكان المقداد أسر النضر فلما أمر بقتله قال المقداد: يا رسول الله أسيري فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إنه كان يقول في كتاب الله ما يقول: وفيه أنزلت هذه الآية {وَإِذَا تَلَى عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا} ³¹⁷

“Bedir gününde Nebi, Ukbe b. Ebî Muayt ve Nadr b. el- Hâris'i bağılyken öldürttü. Mikdâd, Nadr'ı esir etmişti. Onun öldürülmesi emredildiğinde Mikdâd dedi ki: ‘Ey Nebi! Benim esirim o!’ Nebi: ‘Allah’ın Kitabına dair yanlış laflar ediyordu.’ diye cevap verdi. Bundan dolayı ‘Ayetlerimiz onlara okunduğu zaman...’³¹⁸ ayeti indi.”

Yukarıda “eskilerin hikayeleri” sözlerini kınayan ayetin iniş sebebiyle ile ilgili savaş sırasında yaşanan olaylardan bahseden hadis temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Taberî'nin Tefsirinde, Muhammed b. Beşâr Muhammed b. Ca'fer – Şu'be – Ebû Bişr (Câfer b. İyâs) – Saîd b. Cübeyr senediyle rivayet edilmiştir.³¹⁹ Senette geçen bütün râvîler sikadır. Hadis “mürsel” olarak rivayet edilmiştir.³²⁰ İbn Zencûye *Kitâbü'l-Emvâl* adlı eserinde; Nüfeylî – Hüşeym – Ebû Bişr – Saîd b. Cübeyr senediyle rivayet etmiştir.³²¹ İki kaynakta da hadisin fazla bir ilavesi vardır.

³¹³ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/444.

³¹⁴ Hüveynî, *Neslü'n-nebâl*, 1433, 4/335.

³¹⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-azim*, 1420, 4/90.

³¹⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 3/285.

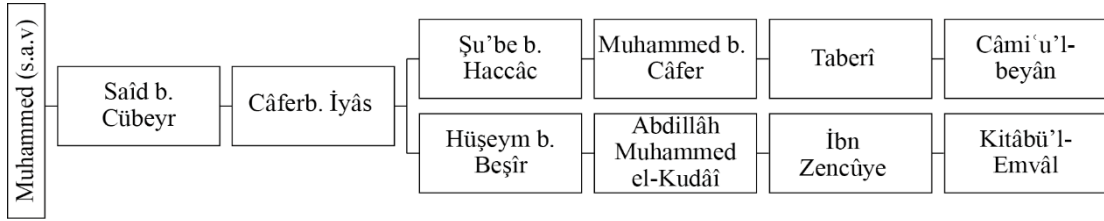
³¹⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/54.

³¹⁸ el-Enfâl 8/31.

³¹⁹ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/504.

³²⁰ Selim b. İd el-Hilâlî, *el-İstîâb*, 2/231-232.

³²¹ İbn Zencûye, *Kitâbü'l-Emvâl*, 1/341.

Şekil 53: Elli Üçüncü Hadisin Sened Ağı

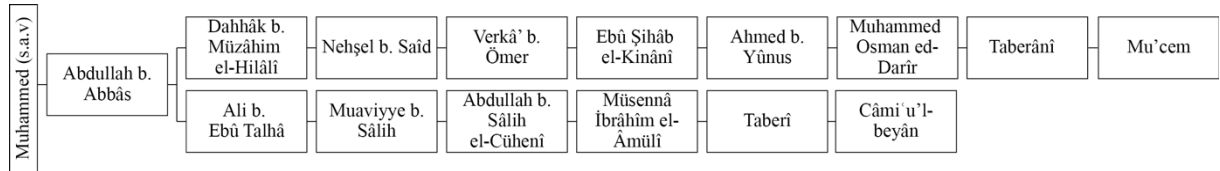
54. Hadis

ابن عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً فَغَنِمُوا خَمْسَ الْغَنِيمَةِ فَضَرَبَ ذَلِكَ الْخَمْسَ فِي خُمْسَةِ ثُمَّ قَرَأَ {وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ} قَالَ: قَوْلُهُ {فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ} مِفْتَاحُ كَلَامٍ³²²

“İbn Abbas buyurdu ki: Nebi, bir bölük gönderip ganimet elde edince o ganimeti beşe pay ederdi. Ganimetten ayırdığı beşte biri de beşe pay ederdi. Sonra şu ayeti okudu: ‘...Bilin ki ganimetler...’³²³ İbn Abbas yine dedi ki: ‘Beşte biri Allah’ındır’ sözü giriş sözü anlamındadır...”

Hadisin devamında Allah’ın payı anlamındaki ganimetin de Hz. Peygamber’e ait olduğu bildirilir. Kendine ait payı da beşe bölerek; yakınlarına, yolda kalanlara, savaş hazırlığı amacıyla at ve silah almaya, fakir ve yoksullara pay edildiği anlatılır. Ayrıca süvarilere iki pay, atı olmayanlara ise bir pay verildiğine değinilir.

Taberânî’nin *Mu’cemü’l- Kebîr*’inde, Muhammed b. Osmân ed-Darîr – Ahmed b. Yûnus – Ebû Şihâb – Verkâ’ – Nehşel b. Saîd – Dahhâk – İbn Abbâs senediyle rivayet edilmiştir.³²⁴ Senette adı geçen Nehşel b. Saîd b. Verdân en-Nisabûrî yalancılık ile cerh edilmiştir.³²⁵ Benzer bir rivayet de *Camîu’l-beyân* ‘da geçmektedir.³²⁶

Şekil 54: Elli Dördüncü Hadisin Sened Ağı

55. Hadis

ابن عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَتْ الْغَنِيمَةُ تَقْسَمُ عَلَى خُمْسَةِ أَحْمَاسٍ فَأَرْبَعَةٌ مِنْهَا بَيْنَ مَنْ قَاتَلَ عَلَيْهَا وَخُمْسٌ وَاجِدٌ يَقْسَمُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْمَاسٍ فَرُبِعٌ لِلَّهِ وَلِذِي الْقُرْبَى - يَعْنِي قَرَابَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَمَا كَانَ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ فَهُوَ لِقَرَابَةِ النَّبِيِّ³²⁷

“İbn Abbâs şöyle söyledi: Ganimet malları beş bölüme pay edilirdi. Malların dört parçası askerler arasında bölünürdü. Beşte biri de dörde ayrılırdı. Bir parçası Allah’a,

³²² Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/66.

³²³ el-Enfâl 8/41.

³²⁴ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 12/124.

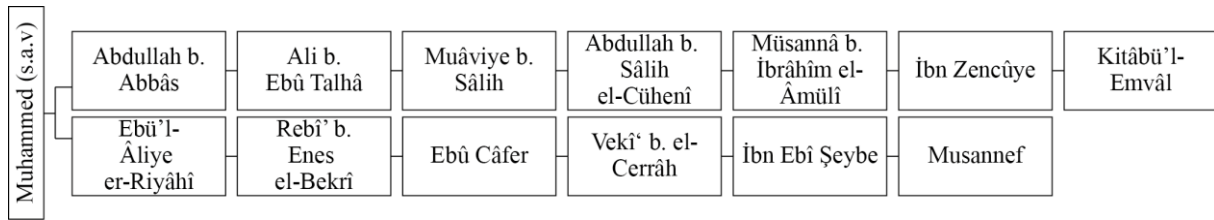
³²⁵ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 8/496.

³²⁶ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 13/551.

³²⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/66.

Peygamberine ve Peygamber'in yakınlarına pay edilirdi. Çünkü Resûlullah'ın payı akrabalarına aittir...

Hadisin devamında Hz. Peygamber'in ganimet malından kendisine bir şey almadığı ve kalan kısımları ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığı anlatılmaktadır. İbn Zencûye *Kitâbü'l-Emvâl*'de, Müsannâ – Ebû Sâlih – Muâviye – Ali b. Ebû Talha – İbn Abbâs senediyle yukarıdaki hadisi rivayet etmiştir.³²⁸ Tâberî de aynı senet ile rivayet etmiştir.³²⁹ Ganimetin bölünmesiyle alakalı kısım dışında temel hadis kaynaklarında birebir uyumlu hadis bulunmamaktadır.³³⁰ el-Müsennâ b. İbrâhim el-Âmili meçhul râvî olarak geçer. Bu sebeple hadis zayıftır.³³¹

Şekil 55: Elli Beşinci Hadisin Sened Ağı

56. Hadis

أبي العَالِيَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ {وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ} الْآيَةِ قَالَ: كَانَ يَجَاءُ بِالْغَنِيمَةِ فَتَوَضَّعَ فَيَقْسِمُهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خَمْسَةِ أَصْحَابٍ فَيُعْزَلُ سَهْمًا مِنْهُ وَيَقْسَمُ أَرْبَعَةَ أَصْحَابٍ بَيْنَ النَّاسِ - يَعْنِي لِمَنْ شَهِدَ الْوَفْعَةَ³³²

“Ebû'l-Âliye: ‘...Bilin ki ganimet...’³³³ ayeti hakkında şöyle söyledi: ‘Ganimet malları getirilir ve bırakılırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ganimetleri beş parçaya böler sonra ondan bir hisse ayırır, kalan dört hisseyi insanlara (yani savaşa katılanlara) verirdi.’...”

Metnin devamında Hz. Peygamber'in, ele geçirilen ganimet mallarının ayrılan kısmından bir bölümünü Kâbe'ye harcadığı ve bunu Allah'ın payı olması sebebiyle yaptığı vurgulanır. Kalan ganimeti de yine ihtiyaç sahipleri ve yakınları için dağıtıldığı bildirilir.

Yukarıdaki hadis İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde, Vekî' – Ebû Câfer – Rebî' – Ebû Âliye senediyle rivayet edilmiştir.³³⁴ Ganimetin beşe bölünmesi ile alakalı farklı hadisler mevcuttur.³³⁵ Ebû Câfer (İsâ b. Mânân er-Razî) Hâfıza zayıflığı sebebiyle cerh edilmiştir.³³⁶

³²⁸ İbn Zencûye, *Kitâbü'l-Emvâl*, 1/103.

³²⁹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 13/551.

³³⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/500.

³³¹ Hüveynî, *Neslü'n-nebâl*, 3/103.

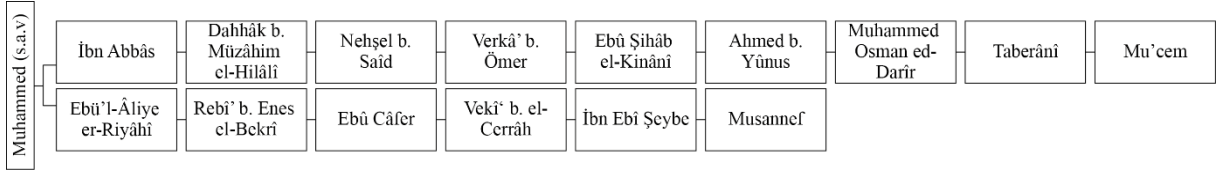
³³² Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/66.

³³³ el-Enfâl 8/41.

³³⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6/500.

³³⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 12/124.

³³⁶ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Künâ ve'l-esmâ (A'mâdetü'l-Bahsi'l-A'lmiye bi'l-Câmiati'l-İslamiyye*, 1404), 1/175.

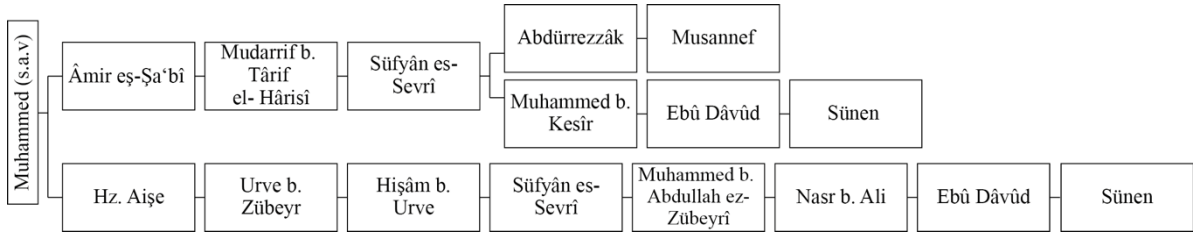
Şekil 56: Elli Altıncı Hadisin Sened Ağı

57. Hadis

الشَّعْبِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ سَهْمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعَى الصَّفِيَّ إِنْ شَاءَ عَبْدًا وَإِنْ شَاءَ فَرَسًا يَخْتَارُهُ قَبْلَ الْخُمْسِ وَيَضْرِبُ لَهُ بِسَهْمِهِ إِنْ شَهِدَ وَإِنْ غَابَ وَكَانَتْ صَفِيَّةَ بِنَةَ حَبِيبٍ مِنَ الصَّفِيِّ³³⁷

“Şa’bî dedi ki: ‘Hz. Nebi’nin (s.a.v.) ganimet mallarındaki hakkına ‘Safiy’ denirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ganimetten pay olarak isterse bir köle, isterse bir at seçerdi. Bu payı beşte birlik pay ayrılmadan önce alırdı. Ayrıca Hz. Peygamber savaşta olsa da olmasa da onun için ayrılırdı. (Peygamber’in eşi olan) Safiyye b. Huyey de ‘safiy’ idi.”

Abdurrezzâk’ın *Musannef*’inde, Sevrî – Mudarrif – Şa’bî senediyle verilmiştir.³³⁸ Üç râvî de sika olarak geçmektedir.³³⁹ Yukarıdaki hadisin bir bölümü Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde rivayet edilmektedir. Hz. Safiyye ile ilgili bölümü rivayette yer almamaktadır. Safiyye ile ilgili bölüm farklı bir hadiste rivayet edilmektedir. Söz konusu rivayetin râvîleri sikadır. Fakat Şuayb el- Arnaût, Ebû Dâvûd’un *Sünen*’ninde Şu’be kanalıyla gelen hadisin “mürsel” olduğunu ifade eder.³⁴⁰

Şekil 57: Elli Yedinci Hadisin Sened Ağı

58. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ تَنَاوَلَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ أَوْ وِبرَةً مِنْ بَعِيرٍ فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَالِي مِمَّا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَلَا مِثْلَ هَذِهِ إِلَّا الْخُمْسُ وَالْخُمْسُ مَزْدُودٌ عَلَيْكُمْ³⁴¹

³³⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/67.

³³⁸ Abdürrezzâk es-San’ânî, *el-Musannef*, 5/239.

³³⁹ Müslim b. el-Haccâc, *el-Künâ ve’l-esmâ*, 1/36-118.

³⁴⁰ Ebû Dâvûd, “Harâç, Fey, İmâret”, 21 (No.2991-2994).

³⁴¹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/67.

“Nebi yerden bir şey ya da deve kılı aldı. Ardından ‘Neşim elinde olan Allah’a ant olsun ki, ganimet mallarından beşte birlik paydan başka bana bu kadarlık bile bir şey yoktur. Ganimetin beşte biri de size iade edilecektir.’ diye söyledi.”

Hadis, *Muvatta*’da³⁴² ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadisin râvîlerinden olan Abdurrahman b. Ayyâş zayıflık ile cerh edilmiştir. Şuayb el- Arnaût Hadisin “hasen” olduğunu bildirmiştir.³⁴³

Şekil 58: Elli Sekizinci Hadisin Sened Ağı

59. Hadis

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْسِمُ مَا افْتَتَحَ عَلَى خَمْسَةِ أَخْمَاسَ فَأَرْبَعَةٌ مِنْهَا لِمَنْ شَهِدَهُ وَيَأْخُذُ الْخُمْسَ خَمْسَ اللَّهِ فَيَقْسِمُهُ عَلَى سِتَّةِ أَسْهُمٍ فَسَهْمٌ لِلَّهِ وَسَهْمٌ لِلرَّسُولِ وَسَهْمٌ لِذِي الْقُرْبَىٰ وَسَهْمٌ لِلْيَتَامَىٰ وَسَهْمٌ لِلْمَسَاكِينِ وَسَهْمٌ لِأَبْنِ السَّبِيلِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْعَلُ سَهْمَ اللَّهِ فِي السِّلَاحِ وَالْكَرَاعِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ³⁴⁴

“Nebi savaş bitince ganimet mallarını beşe bölerdi. Malların dört hissesini askerlere pay eder, beşte birini de altıya bölerdi. Altı bölümün de bir payı Allah’a, bir payı Nebi’ye, bir payı Nebi’nin akrabalarına, bir payı yetimlere, bir payı miskinlere, bir payı da yolda kalanlara ayrılırdı. Nebi, Allah’a ait payı silah ve binek için harcardı...”

Metnin konusu ele geçirilen ganimetlerin taksimidir. Rivayete göre beşte birlik kısım altıya bölünür, önceki hadislerdeki taksimden farklı olarak bir bölümü de Allah’a ayrılırdı. Bu pay ise savaş hazırlığı ve Kâbe için harcanırdı. Kalan beş hisseyi Hz. Peygamber; ailesi, akrabaları ve ihtiyaç sahipleri için harcardı. Toplam ganimetten de payını alırdı.

Hadis bazı kaynaklarda İbnü’l Münzîr’den senetsiz bir şekilde rivayet edilmiş.³⁴⁵ Rivayette ele geçirilen ganimetlerin; savaş hazırlıklarına, Kâbe’nin ihtiyaçlarına, Hz. Peygamber’in ailesine, akrabalarına, yetim ve yoksullara verdiğiinden bahsedilir. Ganimetlerin insanlar arasında eşit pay edildiği, Kâbe’ye ya da ihtiyacı olanlara yardım amacıyla dağıtıldığı ile ilgili rivayetler yukarıdaki hadislerde de görülmektedir. Söz konusu hadisi destekler

³⁴² Ebû Abdullah Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta*’ (Beyrut: Dâru’l İhyai’l-Türâsi’l-A’rabî, 1406), “Cihad”, 22-1666.

³⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37/391 (No. 22718).

³⁴⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/67.

³⁴⁵ eş-Şevkânî, *Fethü’l-kadîr*, 2/357.

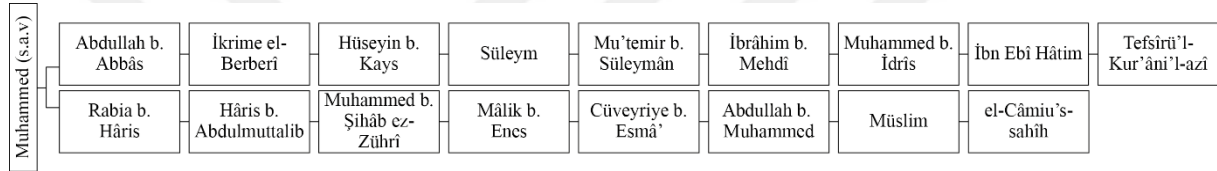
niteliktedir. Fakat araştırdığımız hadisin senidine ulaşamamıştır. Bu sebeple tahrîci yapılamayacaktır.

60. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَغِبْتُ لَكُمْ عَنْ غَسَالَةِ الْأَيْدِي لِأَنَّ لَكُمْ فِي خَمْسِ الْخَمْسِ مَا يَغْنِيكُمْ أَوْ يَكْفِيكُمْ³⁴⁶

“Nebi: ‘Ellerinizi temizlemek istedim. Çünkü beşte birin beşte biri sizlere yeter ve başkalarına muhtaç bırakmaz.’ diye söyledi.”

Hadis temel hadis kaynaklarında geçmemektedir. İbn Ebî Hâtim’in³⁴⁷ senediyle aynı şekilde rivayet eden İbn Kesîr, hadis senedinin “hasen” olduğunu bildirir.³⁴⁸ Müslim’in *Sahîh*’inde bu rivayeti destekleyen bir rivayet yer alır.³⁴⁹ Senet ise şöyledir; İbn Ebî Hâtim – babası – İbrâhim b. Mehdî – Mu’temir b. Süleymân – babasından– Hüseyin b. Kays – İkrime – İbn Abbâs.

Şekil 59: Altmışınca Hadisin Sened Ağı

61. Hadis

قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ سَهْمَ ذِي الْقُرْبَى عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ: فَمَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ لَأَخْوَانِكَ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ لَا نَنْكُرُ فَضْلَهُمْ لِمَكَانِكَ الَّذِي وَضَعَكَ اللَّهُ بِهِ مِنْهُمْ³⁵⁰

“Nebi ele geçirilen ganimet mallarından akrabalarına düşen hisseyi Hâşim oğulları ile Muttalib oğulları arasında bölüştürdü. Osman b. Affân ile Nebi’nin (s.a.v.) yanına varıncaya kadar yürüdük ve Ey Allah’ın Resûlü! Hâşim oğulları kardeşlerindir. Biz Allah’ın sana verdiği makamdan dolayı onların kıymetini inkâr etmiyoruz...”

Metnin devamında Hz. Peygamber, İslâm davetinin zor dönemlerinde Muttaliboğulları’nın desteği sebebiyle ganimetten fazla pay verdiğini bildirir. Hadis Kütüb-i Sitte’de Buhârî³⁵¹ ve İbn Mâce’de³⁵² geçmektedir. Buhârî’nin *Sahîh*’inde geçmesi sebebiyle sahîh kabul edilmiştir.

³⁴⁶ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/67.

³⁴⁷ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-azîm*, 1419, 5/1705.

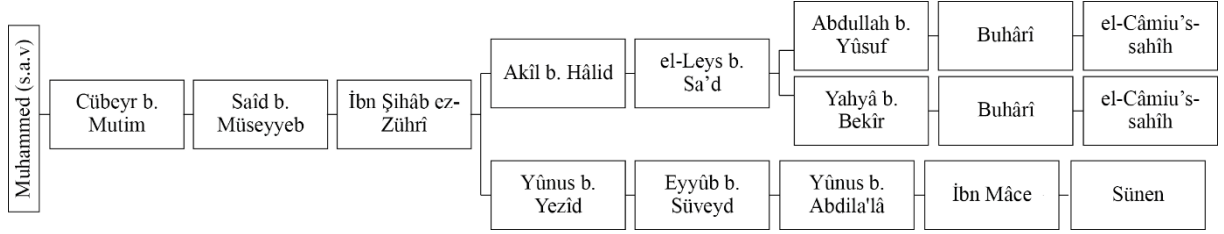
³⁴⁸ Ebu’l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-azîm* (Dâru’t-Tayba, 1420), 4/64.

³⁴⁹ Müslim, “Zekât”, 1072.

³⁵⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/69.

³⁵¹ Buhârî, “Humus”, 17 (No. 3140) “Menâkib” 3 (No. 3502).

³⁵² İbn Mâce, “Cihad”, 46 (No. 2881).

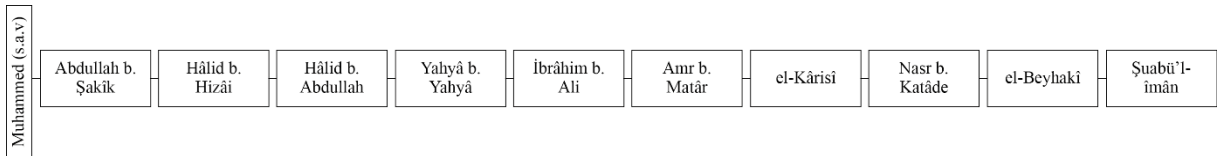
Şekil 60: Altmış Birinci Hadisin Sened Ağı

62. Hadis

قلت: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي هَذَا الْمَالِ قَالَ اللَّهُ خَمْسَةٌ وَأَرْبَعَةٌ أَخْمَاسُهُ لِهَؤُلَاءِ - يَغْنِي الْمُسْلِمِينَ - قلت: فَهَلْ أَحَقُّ بِهِ مِنْ أَحَدٍ قَالَ: لَا وَلَوْ انْتزعت سَهْمًا مِنْ جَنْبِكَ لَمْ تَكُنْ بِأَحَقُّ بِهِ مِنْ أُخِيكَ الْمُسْلِمِ³⁵³

“Nebi’ye: ‘Ey Peygamber! Ganimet hususunda ne düşünüyorsun?’ dediğim zaman: ‘Beşte bir hissesi Allah’a (c.c.) aittir, Müslümanlara ise beşte dördlük hissesi aittir.’ diye cevap verdi. ‘Bir kişi diğerinden fazla pay alabilir mi?’ dediğimde ise: ‘Hayır! Yan tarafına giren oku çıkarırsan dahi payın Müslüman kardeşinden fazla değildir.’ buyurdu.”

Yukarıdaki hadis Beyhakî’nin *Şuabü’l-îmân* adlı eserinde; Nasr b. Katâde – el-Kârisî – Amr b. Matâr – İbrâhim b. Ali – Yahyâ b. Yahyâ – Hâlid b. Abdullah – Hâlid – Abdullah b. Şakîk – Belkayn’lı bir adamdan – amcasının oğlu senediyle geçmektedir.³⁵⁴ Abdullah b. Şakîk, Hâlid b. Hazai ve Yahyâ b. Yahyâ Nisabûrî³⁵⁵ sika râvîlerdir. Hâlid b. Abdullah Tahhân, İbrâhim b. Ali b. Muhammed ve Ebû Amr b. Matâr adaletli ve güvenilir âlimler olarak bilinir. Ebû Bekir Muhammed b. İbrâhim el-Kârisî zamanının büyük âlimlerindedir.³⁵⁶ Nasr b. Katâde ve ailesinin güvenilir âlimlerden olduğu rivayet edilmiştir.³⁵⁷ Beyhakî’nin rivayet ettiği bu hadis *Cem’u’l-cevâmi*’de “sahih” olarak nitelendirilmiştir.³⁵⁸ Hadisin beşte birlik bölümü farklı rivayetlerde yer alır.³⁵⁹ Fakat hadisin metniyle uyuşan farklı bir senedine ulaşamadık.

Şekil 61: Altmış İkinci Hadisin Sened Ağı

³⁵³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/69.

³⁵⁴ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali el-Beyhakî, *Şuabü’l-îmân* (Riyad: Mektebetü’r-Raşid, 1423), 6/171.

³⁵⁵ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 1271, 3/353-602, 5/81.

³⁵⁶ Zehebî, *Târihü’l-İslâm*, 16/274, 26/49-75-156.

³⁵⁷ Muhammed b. Abdulfettah en-Nehhal, *el-İthafü’l-mürtekî bi terâcimi şüyüh el-Beyhakî* (Dâru’l-Miman, 1429), 369.

³⁵⁸ Süyûtî, *Cem’u’l-cevâmi*, 1426, 6/519.

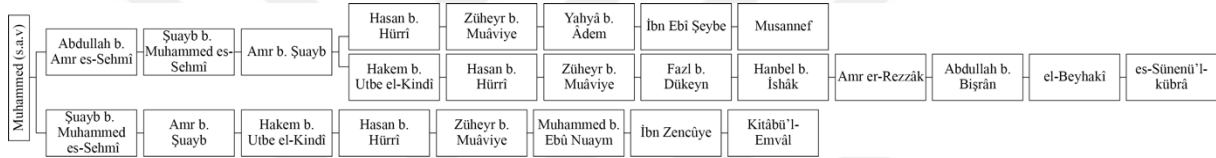
³⁵⁹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 12/124.

63. Hadis

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْفِلُ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ فَرِيضَةُ الْخُمْسِ فِي الْمَغْنَمِ فَلَمَّا نَزَلَتْ {وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ} الْآيَةَ تَرَكَ التَّنْفُلَ وَجَعَلَ ذَلِكَ فِي خُمْسِ الْخُمْسِ وَهُوَ سَهْمُ اللَّهِ وَسَهْمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³⁶⁰

“Nebi (s.a.v.) beşte bir ile ilgili ayet inmeden önce ganimetten hediyeler verirdi. Fakat ‘...Bilin ki ganimetler ...’ ayeti inince hediye vermeyi terk etti. Hediye vereceği zaman da beşte birin beşte birinden verirdi. O pay ise Allah (c.c.) ve Peygamber’inin (s.a.v.) payıdır.”

İbn Ebû Şeybe yukarıdaki hadisi, Yahyâ b. Âdem – Züheyr – Hasan b. Hürrî – Hâkim– Amr b. Şuayb – babası – dedesi senediyle rivayet etmiştir.³⁶¹ el-Hâkim b. Uteybe el-Kindî, Hasan b. Hürrî ve Yahyâ b. Âdem sikadır. Amr b. Şu’be b. Muhammed es-Sehmî imam olarak bilinir.³⁶² Ahmed b. Hanbel; Züheyr b. Muâviye ve Amr b. Şu’be’nin³⁶³ sika olduğunu bildirir. Hadisin râvîlerinin sika olması ve hadiste inkıta bulunmaması sebebiyle hadisin sahih olduğu söylenebilir. Hadisin farklı senetleri aşağıdaki şekilde verilmiştir.³⁶⁴

Şekil 62: Altmış Üçüncü Hadisin Sened Ağı

64. Hadis

قَالَ لَا سَهْمَ مِنَ الْخَيْلِ إِلَّا لِفَرَسَيْنِ وَإِنْ كَانَ مَعَهُ أَلْفُ فَرَسٍ إِذَا دَخَلَ بِهَا أَرْضَ الْعَدُوِّ قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ لِلْفَارِسِ سَهْمَيْنِ وَلِلرَّاجِلِ سَهْمٍ³⁶⁵

“Hz. Peygamber (s.a.v.): ‘Bir kişi düşman topraklarına girip kazandığı ganimetten bin atı olsa bile iki ata bir pay alır.’ dedi. Peygamber (s.a.v.); ganimet mallarından Bedir günü atlı askere iki, atsız askere bir pay verdi.”

Temel hadis kaynaklarında geçmeyen hadis Abdürrezzâk’ın *el-Musannef*’inde,³⁶⁶ Şeyhi– Şam halkı – Mekhûl senediyle rivayet edilir. Mekhûl, hadis âlimi ve Hâfızdır.³⁶⁷ Şeyh olarak geçen kişi bilinmeyen bir râvîdir. Bu sebeple hadisin senedi zayıftır. Hadisi mana itibariyle destekleyen hadisler bulunmaktadır.³⁶⁸

³⁶⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/69-70.

³⁶¹ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 6/499.

³⁶² Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 5/9-165,6/152-153,9/522-523.

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/ 229-507.

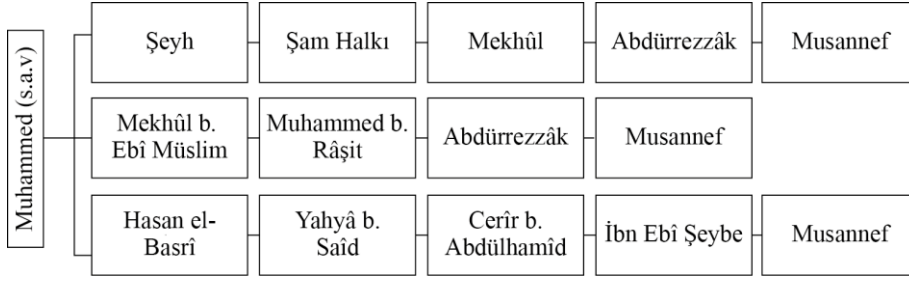
³⁶⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/512; İbn Zencüye, *Kitâbü'l-Emvâl*, 1/99.

³⁶⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/71.

³⁶⁶ Abdürrezzâk es-San‘ânî, *el-Musannef*, 1403, 5/183-184.

³⁶⁷ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifin* (Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, 1431), 12/319.

³⁶⁸ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 6/491.

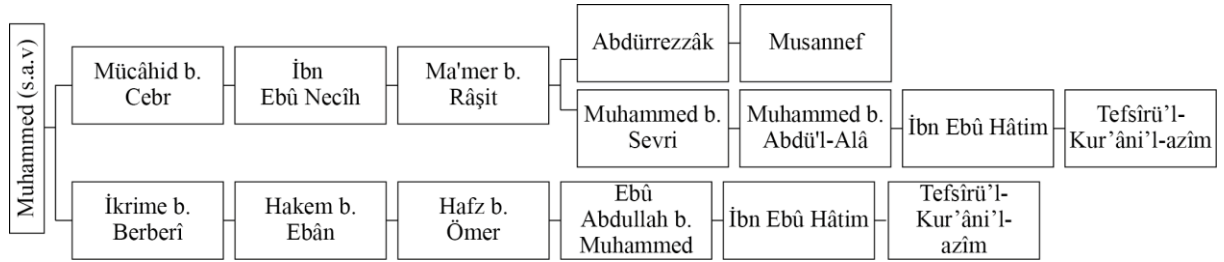
Şekil 63: Altmış Dördüncü Hadisin Sened Ağı

65. Hadis

مُجَاهِدٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ {إِذْ يَرْكَبُكُمْ اللَّهُ فِي مَنَامِكُمْ قَلِيلًا} قَالَ: أَرَأَيْتُمْ اللَّهُ إِيَّاهُمْ فِي مَنَامِهِ قَلِيلًا فَأَخْبَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَابَهُ بِذَلِكَ وَكَانَ تَثْبِيثًا لَهُمْ³⁶⁹

“Mücâhid: ‘Allah onları uykunda sana az gösteriyordu...³⁷⁰ ayeti hakkında dedi ki: Allah (c.c.), Nebi’ye (s.a.v.) düşmanları uykusunda az gösterdi. Hz. peygamber (s.a.v.) rüyasını sahâbilerle anlattı. Bu rüya onlar için teselli oldu.”

Temel hadis kaynaklarında yer almayan hadis Abdürrezzâk’ın tefsirinde ve el-*Musannef*’inde, Ma’mer – İbn Ebû Necîh – Mücâhid senediyle rivayet edilmiştir.³⁷¹ İbn Ebû Hâtim de tefsirlerinde aynı senet ile rivayet etmişlerdir. Aynı eserde farklı bir hadiste ise düşman askerlerinin sayısının az gösterilmesiyle alakalı bir hadis daha bulunmaktadır. Mana itibari ile söz konusu hadisi desteklemektedir.³⁷² Araştırma Abdürrezzak senedi üzerinden yapılacaktır. Mücâhid b. Cebir’in hadisleri zayıf olarak nitelendirilir.³⁷³ Bu sebeple hadisin senedi zayıftır.

Şekil 64: Altmış Beşinci Hadisin Sened Ağı

³⁶⁹ Süyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, 4/74.

³⁷⁰ el-Enfâl 8/43.

³⁷¹ Abdürrezzâk es-San‘ânî, *Tefsîrü'l-Abdürrezzâk*, 2/123; Abdürrezzâk es-San‘ânî, *el-Musannef*, 1403, 5/448.

³⁷² İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur’âni'l-azîm*, 5/1709.

³⁷³ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1271, 6/70.

66. Hadis

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَدَلَ صُفُوفَ أَصْحَابِهِ يَوْمَ بَدْرٍ وَرَجَعَ إِلَى الْعَرِيشِ فَدَخَلَهُ وَمَعَنَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَدْ خَفَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَفَقَةً وَهُوَ فِي الْعَرِيشِ ثُمَّ انْتَبَهَ فَقَالَ: أَبْشِرْ يَا أَبَا بَكْرٍ أَتَاكَ نَصْرُ اللَّهِ هَذَا جِبْرِيلُ أَخَذَ بَعْنَانَ فَرَسَ يُقَوِّدُهُ عَلَى ثَنَائِيهِ النَّفْعُ³⁷⁴

“Bedir günü Nebi sahâbelerinin saflarını hizaya soktu. Ardından Ebû Bekir’le beraber çadırına geri döndü. Çadırda bir çarpıntı ile uyandı ardından: ‘Ey Ebû Bekir müjde! Allah’ın desteği geldi. Bu Cibrîl’dir. Dişleri tozlanmış bir şekilde atının dizginlerini tutmuş geliyor.’ dedi.”

Yukarıdaki hadis, Süyûtî’nin verdiği kaynaklarda tespit edilememiştir. *Delâilü’n-nübüvve* adlı eserde hadis ziyadeli haliyle rivayet edilmiştir.³⁷⁵ Hadisin senedinde geçen râvî Ahmed b. Abdülcebbâr zayıf olarak cerh edilmiştir.³⁷⁶ Cibrîl’in gelişi ve desteğiyle alakalı hadisler mevcuttur. Senedi aşağıdaki şekilde verilmiştir.³⁷⁷

Muhammed (s.a.v.)	Abdullah b. Ebûbekir	Âsım b. Ömer ei-Ensâri	Yahyâ b. Hibbân	İbn Şihâb ez-Zühri	Urve b. Zübeyr	Yezid b. Rûmân	İshâk el-Kureşî	Yûmus b. Bukeyr	Ahmed b. Abdulcebbâr	Muhammed b. Yakub	Hâkim en-Nisâbüri	Beyhaki	Delâil
	Abdullah b. Abbâs	Şu’be b. Haccâc	Ömer b. Ukbe	Vâkıdî	Megâzî								

Şekil 65: Altmış Altıncı Hadisin Sened Ağı

67. Hadis

كَانَ مُشْرِكُوا قُرَيْشَ الَّذِينَ قَاتَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ خَرَجُوا وَلَهُمْ بَغْيٌ وَفَخَرَّ قَيْلٌ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ: ارْجِعُوا فَقَدْ انْطَلَقَتْ عَيْرِكُمْ وَقَدْ ظَفَرْتُمْ فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ حَتَّى يَتَحَدَّثَ أَهْلُ الْحِجَازِ بِمَسِيرِنَا وَعَدَدِنَا وَذَكَرْنَا أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ إِنِّ فَرِيضًا قَدْ أَقْبَلْتَ بِفَخْرِهَا وَخِيْلَانِهَا لِتَجَادَلَ رَسُولُكَ³⁷⁸

“Kureyş müşrikleri, Nebi (s.a.v.) ile savaşmak amacıyla Bedir günü kibirlenerek ve gururlanarak yola çıktılar. O gün onlara şöyle söylenmişti: ‘Geri dönün. Kervan kurtuldu. Siz galip geldiniz.’ Fakat: ‘Hayır! Vallahi Hicaz halkı bizim bu yürüyüşümüzü ve sayımızı diline pelesenk etmeden geri dönmeyiz.’ dediler. O gün Nebi (s.a.v.): ‘Allah’ım! Büyüklenerek ve gururlanarak Kureyş Peygamber’ine karşı savaşmak için geliyor.’ diye konuştu...”

Temel hadis kaynaklarında yer almayan hadis İbn Ebû Hâtim tefsirinde, Muhammed b. Yahyâ – Abbâs b. Velîd – Yezîd b. Zürebî’ – Saîd – Katâde senediyle rivayet etmiştir.³⁷⁹ Hadisin son bölümü İbn Ebû Hâtim’in tefsirindeki hadis metninde yer almamaktadır. Farklı tefsirlerde

³⁷⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/74.

³⁷⁵ Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1408, 3/81.

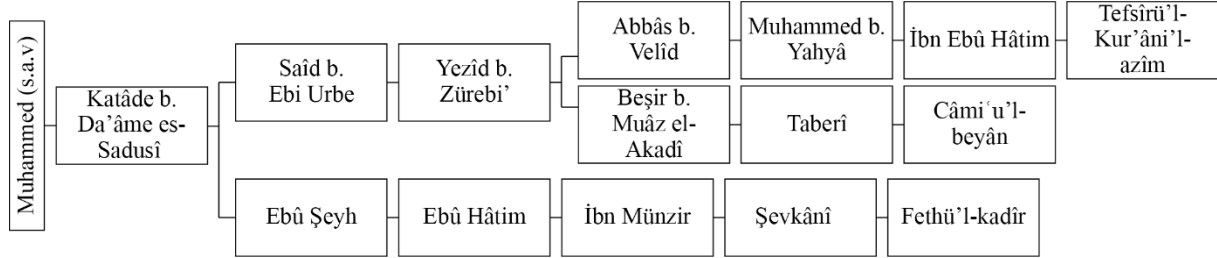
³⁷⁶ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 1271, 2/62.

³⁷⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/70.

³⁷⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/77.

³⁷⁹ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-azîm*, 5/1714.

de hadisin bir bölümü rivayet edilmiştir.³⁸⁰ En yakın rivayet olan İbn Ebû Hâtim'in senedi incelenecektir. İbn Ebû Hâtim, Katâde b. Da'âme es-Sadusî ve Saîd b. Ebi Urbe'nin³⁸¹ sika olduklarını belirtmiştir. Yezîd b. Zerî' b. Yezîd,³⁸² Abbas b. Velid Nersî, Muhammed b. Yahya³⁸³ sika râvilerdir. Sa'lebî'nin Tefsiri olan *el-Keşf ve'l-beyân*'da söz konusu hadis "Mürsel" oluşu sebebiyle zayıf bulunmuştur.³⁸⁴

Şekil 66: Altmış Yedinci Hadisin Sened Ağı

68. Hadis

لما توافق النَّاسُ أغمي على رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاعَةً ثُمَّ سَرِي عَنْهُ فَبَشَّرَ النَّاسَ بِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي جَنْدٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مِيمَنَةَ النَّاسِ وَمِيكَائِيلَ فِي جَنْدٍ آخَرَ مِيسِرَةَ وَإِسْرَافِيلَ فِي جَنْدٍ آخَرَ أَلْفَ وَإِبْلِيسَ قَدْ تَصَوَّرَ فِي صُورَةِ سَرَّاقَةٍ بَنَ جَعْتَمَ الْمَدَلَجِي يَجِيرُ الْمُشْرِكِينَ وَيَخْبِرُهُمْ أَنَّهُ لَا غَالِبَ لَهُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ³⁸⁵

“İki ordu karşılaştığında Hz. Peygamber (s.a.v.) bir saat kendinden geçti. Kendine geldikten sonra insanlara şöyle müjde verdi: ‘Cibrîl meleklerden oluşan ordusu ile insanların sağında, Mikâil meleklerden oluşan ordusu ile solunda, İsrâfîl de bin askerlik ordusu ile geldi.’ Surâka b. Cu’şum el-Mudlicî’nin şekline giren şeytan da müşriklerin arasındaydı. Müşriklere ‘Bugün kimsenin onları yenemeyeceğini’ söylüyordu...”

Metnin devamında meleklerin yardıma geldiğini gören şeytanın kaçışı anlatılır. Hadis temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Bu hadisi Vakıdî,³⁸⁶ Ömer b. Ukbe – İbn Abbâs’ın mevlâsı Şu’be’den rivayet eder. Şu’be Hâfızası zayıf olarak cerh edilmiştir.³⁸⁷ Hadisin farklı bir senedine ulaşamadı.

³⁸⁰ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 13/580; eş-Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 2/361.

³⁸¹ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1271, 4/66,7/135.

³⁸² Ekrem b. Muhammed Ziyâd el-Fâlûcî el-Eserî, *el-Mu'cemü's-sağîr li'rivâti'l-İbn Cerîr el-Taberî* (Kahire: Dâru'l-Eseriyye, 1432), 2/650.

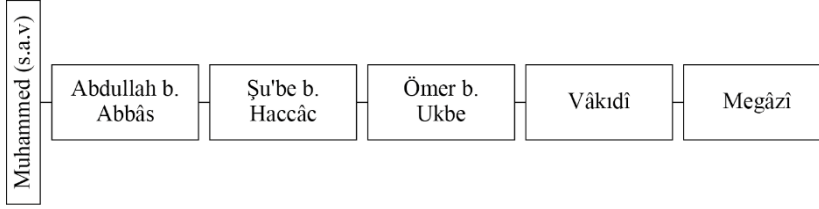
³⁸³ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Zikri esmâ min tekellüm fîhi ve huve min müvessek* (Mektebetü'l-Menâr, 1307), 107.

³⁸⁴ Ebû İshâk Ahmed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîrî'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru't-Tefsîr, 1436), 13/114.

³⁸⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/78.

³⁸⁶ Vakıdî, *Megâzî*, 1/70.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Müessasetü'r-Risale, 1421), 3/500.

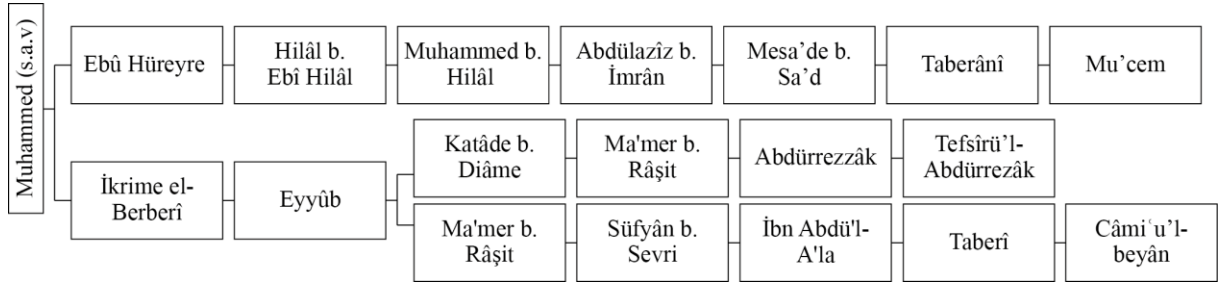
Şekil 67: Altmış Sekizinci Hadisin Sened Ağı

69. Hadis

أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ (سَيَهْزُمُ الْجَمْعُ) فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَيُّ جَمْعٍ يَهْزُمُ - وَذَلِكَ قَبْلَ بَدْرٍ - فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ وَانْهَزَمَتْ قُرَيْشٌ نَظَرْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَثَرِهِمْ مُصَلِّيًا بِالسَّيْفِ وَيَقُولُ: (سَيَهْزُمُ الْجَمْعُ) فَكَانَتْ بِئِذٍ بَدْرٌ³⁸⁸

“Allah (c.c.), Nebi’ye (s.a.v.): ‘O cemiyet hezimete uğrayacak...’³⁸⁹ ayetini Mekke’de indirdi. Ömer b. el-Hattâb sordu ki: ‘Ey peygamber! Hezimete uğrayacak topluluk hangisi?’ Bu durum Bedir’den önce olmuştu. Bedir günü Kureyşliler yenilince gördüm ki, Hz. Peygamber Müşriklerin ardından elinde kılıcıyla ‘O cemiyet hezimete uğrayacak...’ ayetini okuyordu. Ayetin Bedir günü ile ilgili olduğu anlaşıldı...”

Metnin devamında, Peygamber’in (s.a.v.) savurduğu toprağı temizlemeye çalışırken müşriklerin öldürüldüğü ve yine şeytanın savaş alanından kaçışı anlatılır. Hadis, Taberânî’nin *Mu’cemü’l evsât*’ında, Mesa’de b.Sa’d – Abdülazîz b. İmrân – Muhammed b. Hilâl – Babasından – Ebû Hüreyre senediyle rivayet edilmiştir.³⁹⁰ Abdülazîz b. İmran es-Zührî, hadislerinin zayıf oluşu ile cerh edilmiştir. Bu sebeple hadis sahih değildir.³⁹¹ Hadisin baş bölümü bazı tefsir kaynaklarında yer almaktadır.³⁹²

Şekil 68: Altmış Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

³⁸⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/78-79.

³⁸⁹ el-Kamer 54/45.

³⁹⁰ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat*, 9/58.

³⁹¹ İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 1271, 5/391.

³⁹² Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 22/602; Abdürrezzâk es-San’ânî, *Tefsîrî’l-Abdürrezzâk*, 3/261.

70. Hadis

اسْتَشَارَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ فِي الْأَسَارَى يَوْمَ بَدْرٍ فَقَالَ: إِنْ اللَّهُ أَمَكَنَكُمْ مِنْهُمْ فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ اللَّهُ قَدْ أَمَكَنَكُمْ مِنْهُمْ وَإِنَّمَا هُمْ إِخْوَانُكُمْ بِالْأَمْسِ فَقَامَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³⁹³

“Nebi (s.a.v.) esirler hakkında Bedir günü Müminlerle istişare etti: ‘Allah onlara karşı size güç verdi.’ dedi. Ömer b. Hattâb ayağı kalktı: ‘Ey Peygamber! Boyunlarını vuralım!’ dedi, Fakat Nebi (s.a.v.) ondan yüz çevirdi. Tekrar buyurdu ki: ‘Ey insanlar! Allah onlara karşı size güç verdi. Onlar dün sizin kardeşinizdi.’ Ömer tekrar dedi ki: ‘Ey Peygamber! Boyunlarını vuralım!’ Fakat Nebi (s.a.v.) tekrar ondan yüz çevirdi...”

Metnin devamında, Hz. Ebû Bekîr’in önerisi üzerine esirlerin öldürülmeyip fidye karşılığında serbest bırakılmasına karar verilir. Sonrasında gelen ayetlerle bu kararın yanlış olduğu bildirilir. Söz konusu olan hadis, Ahmel b. Hanbel’den rivayet edilir. Şuayb el-Arnaût Ahmed b. Hanbel’in senedinde yer alan Ali b. Âsım’ın zayıflığından dolayı hadisi “hasen li-gayri” olarak bildirmiştir.³⁹⁴

Muhammed (s.a.v.)	Hasan-ı Basrî	bir adam	Enes b. Mâlik	Hümejd b. Hümejd	Ali b. Âsım et-Temîmî	Ahmed b. Hanbel	Müsned
	Abdullah b. Mesûd	Ebû Ubeyde b. Abdullah	Amr b. Merre	Süleymân b. Mihrân A'meş	Muhammed b. Hâzım	Ahmed b. Hanbel	Müsned

Şekil 69: Yetmişinci Hadisin Sened Ağı

71. Hadis

اسْتَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَعْطَاكَ الظَّفَرُ وَنَصْرَكَ عَلَيْهِمْ ففَادَهُمْ فَيَكُونُ عَوْنًا لِأَصْحَابِكَ وَاسْتَشَارَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَحِمَكُمَا اللَّهُ مَا أَشْبَهَكُمَا بِأَتْنَيْنِ مَضِيَا قَبْلَكُمَا: نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ³⁹⁵

“Nebi, esirler hususunda Ebû Bekir’den görüş alınca Ebû Bekir: ‘Ey Peygamber! Allah, (c.c.) yardımı ile sana zafer nasip etti. Onlardan fidye al. Böylelikle sahabilere de destek olur.’ diye söyledi. Ömer (r.a.) ile istişare edince Hz. Ömer de şöyle dedi: ‘Ey Peygamber! Boyunlarını vuralım!’ Nebi de: ‘Allah size merhamet etsin. Sizden önce yaşayan iki kişiye, Nûh’a (a.s.) ve İbrâhim’e (a.s.) ne çok benziyorsunuz...’ dedi...”

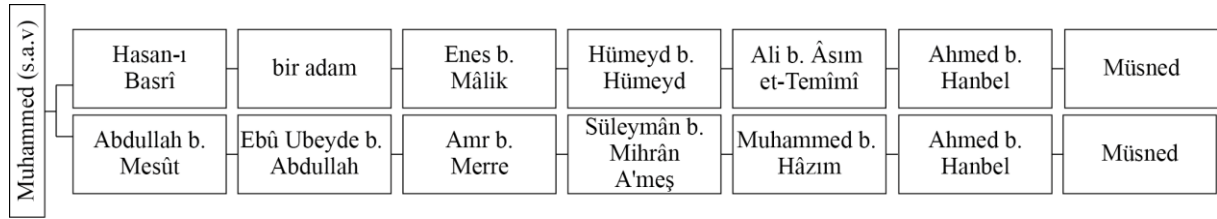
Metnin devamında Hz. Peygamber; Hz. İbrâhim’in merhametini Hz. Ebû Bekir’e, Hz. Nûh’un hiddetini Hz. Ömer’e benzetir. İstişarenin sonunda Hz. Ebû Bekir’in fikrini uygular.

³⁹³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/104.

³⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No.3632); 21/180 (No. 13555).

³⁹⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/104-105.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, hadisin mana itibari ile benzeri ve ziyadeli haline yer verilmiştir. Senesinde inkıtâ bulunması sebebiyle hadis “zayıf” bulunmuştur.³⁹⁶ Süyûtî bu hadisi İbn Merdûye'den rivayet etmiştir. İbn Merdûye'nin rivayetine ulaşamamıştır.

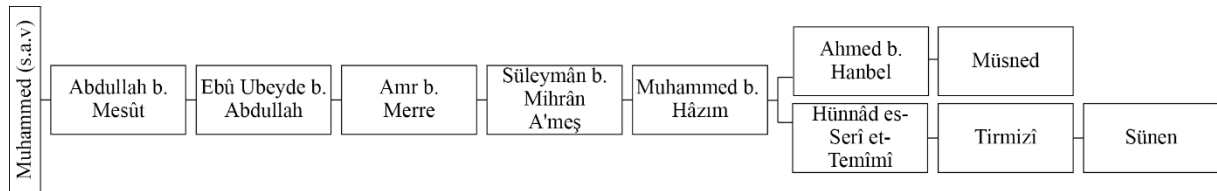
Şekil 70: Yetmiş Birinci Hadisin Sened Ağı

72. Hadis

لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ جِيءَ بِالْأَسَارِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَوْمُكَ وَأَهْلُكَ اسْتَبَقْتَهُمْ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَنْتُوبَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ عَمْرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَذَّبُوكَ وَأَخْرَجُوكَ وَقَاتَلُوكَ قَدَمَهُمْ فَأَضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنْظَرُوا وَاذِيَا كَثِيرِ الْخَطْبِ فَاضْرَمَهُ عَلَيْهِمْ نَارًا فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَسْمَعُ مَا يَقُولُ: قَطَعْتَ رَجْمَكَ فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَرِدْ عَلَيْهِمْ شَيْئًا³⁹⁷

“Bedir günü esirler getirildi. Ebû Bekir: ‘Ey Peygamber! Onlar senin kavmin ve yakınlarıdır. Onları bağışla. Belki Allah’a tövbe ederler.’ diye konuştu. Hz. Ömer de: ‘Ey Peygamber! Onların boyunlarını vur çünkü onlar seni yalanladılar, Mekke’den çıkardılar ve seninle savaştılar.’ diye söyledi. Abdullah b. Revâha ise: ‘Ey peygamber! Onları, odunu çok bir vadide yak!’ dedi. Onların sözlerini işiten Hz. Abbâs da: ‘Yakınlarıyla bağını kestir!’ dedi. Nebi (s.a.v.) hiçbir cevap vermeden çadırına döndü...”

Metnin devamında, insanların bu konu yüzünden ayrılığa düştüğü anlatılır. Hz. Muhammed, insanları Hz. Nûh ve Hz. İsâ gibi hiddetli olmak yerine Hz. İbrâhim gibi merhametli olmaya çağırır. Müslümanların zor durumda olması sebebiyle fidye almaya karar verir ve Allah onun bu kararını kınar. Hadis, Ahmed b. Hanbel³⁹⁸ ve Tirmizî’ de yer almaktadır. Tirmizî hadis için “hasen” demiştir.³⁹⁹

Şekil 71: Yetmiş İkinci Hadisin Sened Ağı

³⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No.3632); 21/180 (No. 13555).

³⁹⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/105.

³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138-139 (No. 3632).

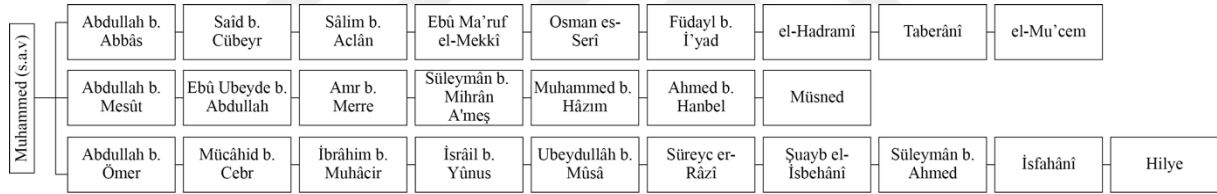
³⁹⁹ Tirmizî, “Tefsîr”, 44 (No. 3084).

73. Hadis

اسْتَشَارَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ وَعَمْرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي أَسَارَى بَدْرٍ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَبِقْ قَوْمَكَ وَخِذِ الْفِدَاءَ وَقَالَ عَمْرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اقْتُلْهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ اجْتَمَعْتُمَا مَا عَصَيْتُمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ {مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أُسْرَى} الْآيَةَ⁴⁰⁰

“Nebi, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in Bedir esirleri hakkındaki görüşlerini alıyordu. Hz. Ebû Bekir: ‘Ey Peygamber! Kavminden fidye al onları öldürme.’ diye söylerken, Hz. Ömer: ‘Ey Peygamber! Onları öldürelim!’ diye söyledi. Nebi de: ‘Eğer bu hususta aynı fikirde olsaydınız size karşı gelmezdim.’ diye karşılık verdi. Allah (c.c.) bu olaydan sonra: ‘...Esir almak hiçbir peygambere yaraşmaz...’⁴⁰¹ ayetini nazil etti.”

İbn Merdûye’den rivayet edilen hadise ulaşamadı. Taberânî yukarıdaki hadisi; el-Hadramî – Ebû Ubeyde b. Fûdayl b. İ’yad – Bişr b. Osman es-Serî – Rebâh b. Ebû Ma’ruf el-Mekkî – Sâlim b. Aclân – Saîd b Cübeyr – İbn Abbâs senediyle rivayet etmiştir.⁴⁰² Ebû Ubeyde b. Fûdayl b. İ’yad’ın hadis konusunda gevşek bulunmuştur. Diğer râvîler ise sikadır.⁴⁰³ Bu sebeple hadis sahih değildir. Hz. Ömer’in istişaresi ile alakalı benzer bir rivayete yukarıda yer verilmiştir.⁴⁰⁴

Şekil 72: Yetmiş Üçüncü Hadisin Sened Ağı

74. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْأَسَارَى يَوْمَ بَدْرٍ إِنْ شِئْتُمْ فَاقْتُلُوهُمْ وَإِنْ شِئْتُمْ فَادَيْتُمْ وَأَسْتَمْتَعْتُمْ بِالْفِدَاءِ وَأَسْتَشْهَدَ مِنْكُمْ بَعْدِيهِمْ فَكَانَ آخِرَ السَّبْعِينَ تَابَتِ بِنُ قَيْسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اسْتَشْهَدَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ⁴⁰⁵

“Bedir esirleri hakkında Nebi dedi ki: ‘İsterseniz onları öldürün. Dilerseniz de fidye alıp ondan istifade edin. Fakat böyle yapmanız durumunda sizden esir sayısı kadar şehit düşer.’ Sâbit b. Kays Yemâme Savaşının yetmişinci ve son şehidi oldu.”

Fidye alması durumunda Müslümanların şehit düşmesi ile ilgili başka rivayetler de bulunmaktadır.⁴⁰⁶ Yemâme Savaşı ile ilgili bölüm Beyhakî’nin *es-Sünenü’l-kübrâ*’sında;

⁴⁰⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/106.

⁴⁰¹ el-Enfâl 8/67.

⁴⁰² Taberânî, *el-Mu’cemü’l-avsât*, 6/16.

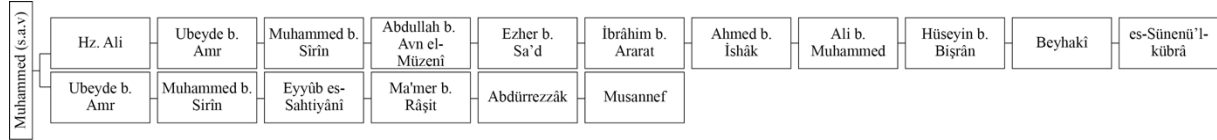
⁴⁰³ Heysemî, *Mecma’u’z-zevâ’id*, 9/68.

⁴⁰⁴ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Hilyetu’l evliyâ ve tabakâtu’l asfiyâ* (Mısır: Matba’atü’l-Saâdet, 1394), 1/43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No.3632).

⁴⁰⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/106.

⁴⁰⁶ Abdürrezâk es-San’ânî, *el-Musannef*, 1403, 5/209.

Hüseyin b. Bişrân – Ali b. Muhammed – İshâk b. Sâlih – İbrâhim b. Ararat – Ezher – İbn Avnî – Muhammed – Ubeyde – Hz. Ali senediyle rivayet etmiştir.⁴⁰⁷ İbn Kesîr’e göre hadisin senedi Mürseldir.⁴⁰⁸ Fidyе alması durumunda Müslümanların şehit düşmesi ile ilgili başka rivayetler de bulunmaktadır.⁴⁰⁹

Şekil 73: Yetmiş Dördüncü Hadisin Sened Ağı

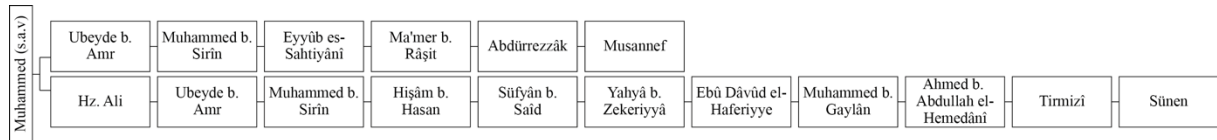
75. Hadis

نزل جبريل عَلَيْهِ السَّلَام على النَّبِيِّ يَوْمَ بدر فَقَالَ: إِنَّ رَبَّكَ يُخْبِرُكَ إِنَّ شَيْئًا أَنْ تَقْتُلَ هَؤُلَاءِ الْأَسَارَى وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَقَادِيَ بِهِمْ وَيَقْتُلَ مِنْ أَصْحَابِكَ مِثْلَهُمْ فَاسْتَشَارَ أَصْحَابَهُ فَقَالُوا: نَفَادِيهِمْ فَتَقْوَى بِهِمْ وَيَكْرَمَ اللَّهُ بِالشَّهَادَةِ مِنْ يَشَاءُ⁴¹⁰

“Cibrîl (a.s.), Bedir savaşı sonrasında Nebi 'ye (s.a.v.) gelip ona: ‘Rabbin haber veriyor ki, istersen o esirleri öldür ya da onlardan fidye al. Fakat fidyeyi alırsan arkadaşların da aynı sayıda şehit verecektir.’ diye söyledi. Nebi (s.a.v.) sahabilerle bu konuyu istişare etti. Onlar da dediler ki: ‘Onlardan fidye alarak güçlenelim. Allah (c.c.) da istediğine şehitlik nasip etsin.’”

Hadisi Abdurrezzâk *el-Musannef*’inde, Ma'mer – Eyyüb – İbn Sirîn – Ubeyde senediyle rivayet edilmiştir.⁴¹¹ Ebû Hatîm’e göre; Ubeyde b. Amr, Eyüb es-Sehtiyânî ve Ma'mer b. Raşîd⁴¹² sika râvilerdir. Muhammed b. Sirîn⁴¹³ de sika râvilerdendir. Yukarıdaki hadisi Tirmizî, uzun bir senet ile rivayet etmiştir. Hadisin hükmünü “hasen ve garîb” olarak ifade etmiştir.⁴¹⁴

Senet açısından hasen kabul edilen yukarıdaki haber mana itibariyle Enfâl sûresinin 67-69. ayetleri ile ters düşmektedir. Allah (c.c.), fidye almaları sebebiyle kınadığı Hz. Muhammed’i ve sahabeyi affettiğini, aldıkları ganimetin helal olduğunu bildirir. Yukarıdaki haberde ise aldıkları fidye sebebiyle sahabenin cezalandırılacağı anlatılmaktadır. Bu sebeple söz konusu haber sahih değildir.

Şekil 74: Yetmiş Beşinci Hadisin Sened Ağı

⁴⁰⁷ Beyhaki, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/116.

⁴⁰⁸ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-azîm*, 1420, 4/90.

⁴⁰⁹ Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, 1403, 5/209.

⁴¹⁰ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/106.

⁴¹¹ Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, 1403, 5/209.

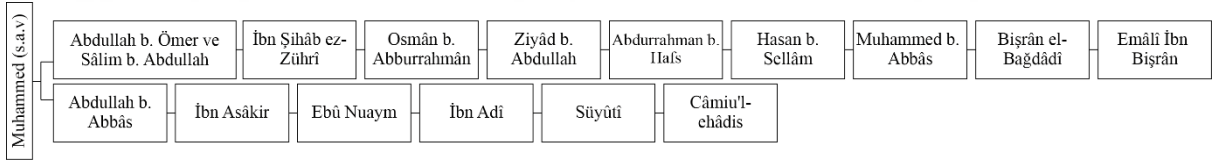
⁴¹² İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1/625,2/256,6/91.

⁴¹³ Müslim b. el-Haccâc, *el-Künâ ve'l-esmâ*, 1/114.

⁴¹⁴ Tirmizî, “Siyer”, 18 (No. 1567).

“Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’e Nebi dedi ki: Meleklerden ve nebilerden size benzeyenleri haber vereyim mi? Ya Ebû Bekir! Melekler içinde senin gibi olan Mikâil’dir. Çünkü o şefkat ile iner. Nebiler içinde de İbrâhim sana benzer. Çünkü: ‘Kim bana tabi olursa o benimledir. Kim de bana isyan ederse muhakkak ki sen koruyan, merhamet edensin.’⁴²⁰ diye söylemişti. Ya Ömer! Cibrîl melekler içinde senin gibi olandır. Çünkü o şiddetiyle, öfkesiyle ve intikamla Allah düşmanlarının üzerine iner. Nebilerden Nûh (a.s) da senin gibidir. Çünkü o da: ‘...Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma’⁴²¹ diye söylemişti.”

İbn Merdûye’den rivayet edilen hadisin, kaynağına ulaşılammıştır. Süyûtî’nin *Câmiu’l-ehâdis* adlı eserinde yukarıdaki hadisin mana itibariyle aynısını rivayet etmiş ve hadisin senedi hakkında “garîb” ifadesini kullanmıştır.⁴²² 76. hadis söz konusu hadisi destekler niteliktedir.⁴²³

Şekil 76: Yetmiş Yedinci Hadisin Sened Ağı

78. Hadis

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَشَارَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: قَوْمُكَ وَعَشِيرَتُكَ فَخَلَّ سَبِيلَهُمْ فَاسْتَشَارَ عَمْرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: اقْتُلْهُمْ ففاداهم رَسُولُ اللَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أُسْرَى} الْآيَةَ فَلَقِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمْرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: كَادَ أَنْ يَصِيْبِنَا فِي خِلَافِكَ شَرًّا⁴²⁴

“Hz. Ebû Bekir ile (esirler hakkında) Nebi istişare etti. Hz. Ebû Bekir dedi ki: ‘Bunlar senin halkın, kabilendir. Bırak onları gitsinler.’ Ömer ile istişare edince de Hz. Ömer: “Öldür onları!” diye söyledi. Fakat Nebi fidye alıp onları bıraktı. Allah (c.c.) bu sebeple: “Esir almak hiçbir Peygambere yaraşmaz...”⁴²⁵ ayetini nazil etti. Nebi, Hz. Ömer’e rastlayınca: “Seninle ihtilafımızdan dolayı başımıza kötü bir şey gelecekti.” diye söyledi.”

Hadis, Ebû Nuaym’ın *Hilye*’sinde; Süleymân b. Ahmed – Muhammed b. Şuayb el-İsbehânî – Süreyc er-Râzî – Ubeydullâh b. Mûsâ – İsrâil – İbrâhim b. Muhâcir – Mücâhid – İbn Ömer senediyle rivayet edilmiştir.⁴²⁶ Heysemî, Muhammed b. Şuayb el-İsbehânî’nin

⁴²⁰ İbrâhîm 14/36.

⁴²¹ Nûh 71/26.

⁴²² Süyûtî, *Câmiu’l-ehâdis*, 5/452.

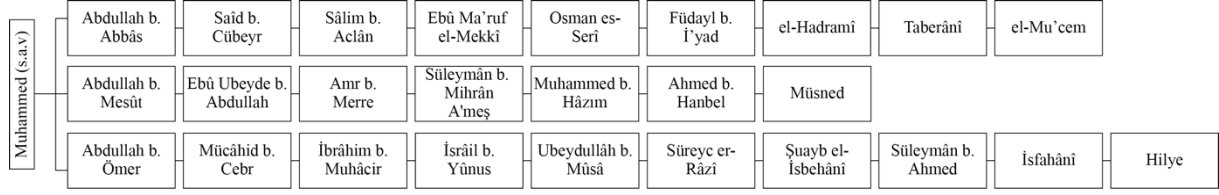
⁴²³ Bişrân el-Bağdâdî, *Emâlî İbn Bişrân*, 370.

⁴²⁴ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/107.

⁴²⁵ el-Enfâl 8/67.

⁴²⁶ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu’l-evliyâ*, 1/43.

rivayetlerini zayıf bulur.⁴²⁷ Hadis kaynaklarında istişare ile ilgili benzer rivayetleri bulunmaktadır. Bu rivayetlerde “*Seninle ihtilafımızdan dolayı başımıza kötü bir şey gelecekti.*” bölümü yer almamaktadır.⁴²⁸

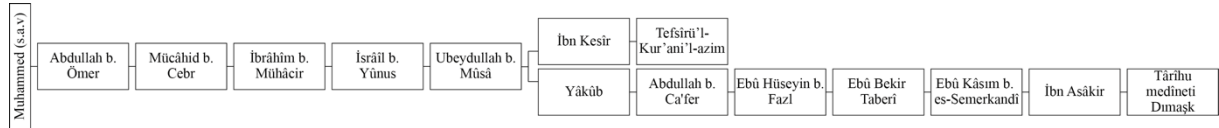
Şekil 77: Yetmiş Sekizinci Hadisin Sened Ağı

79. Hadis

لما أسر الأسارى يوم بدر أسر العباس فيمن أسر أسره رجل من الأنصار وقد وعدته الأنصار أن يقتلوه فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فقال: لم أنم الليلة من أجل عمي العباس وقد زعمت الأنصار أنهم قاتلوه فقال له عمر: فأتبيهم قال: نعم فأتى عمر رضي الله عنه الأنصار فقال لهم: ارسلوا العباس⁴²⁹

“*Bedir günü esir alınan kişiler arasında Hz. Abbâs da bulunuyordu. Ensâr'dan bir kişi onu esir etmişti ve Ensâr, Hz. Abbâs'ı öldüreceklerine dair söz vermişti. Bu olay Hz. Peygamber'e (s.a.v.) intikal edince: 'Bu gece amcam Abbâs sebebiyle uyuyamadım. Çünkü Ensâr onu öldürmek istiyor.'* diye söyledi. Hz. Ömer de dedi ki: 'Onların yanına gideyim mi?' Nebi de: 'Evet' diye karşılık verdi. Ömer, Ensâr'ın yanına varıp: 'Hz. Abbâs'ı gönderin.' buyurdu...”

Metnin devamında, Hz. Abbâs Müslüman olmaya çağrılır. Esirlere ne yapılacağı hususunda istişare yapılır. Alınan yanlış karar sebebiyle Allah tarafından uyarılırlar. Yukarıdaki rivayet temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Hadisi İbn Kesîr tefsirinde, Hâkim'in senediyle rivayet etmiştir.⁴³⁰ Hadisin farklı bir senedi de *Târîhu medîneti Dımaşk* isimli eserde yer almaktadır.⁴³¹ İki hadis senedinde yer alan râvilerinden İbrâhîm b. Mühâcir hafızası zayıf olarak cerh edilmiştir.⁴³² Hadis bu sebeple zayıf kabul edilmiştir.

Şekil 78: Yetmiş Dokuzuncu Hadisin Sened Ağı

80. Hadis

⁴²⁷ Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, 2/41.

⁴²⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-avsât*, 6/16; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No.3632).

⁴²⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/107.

⁴³⁰ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-azim*, 1420, 4/79.

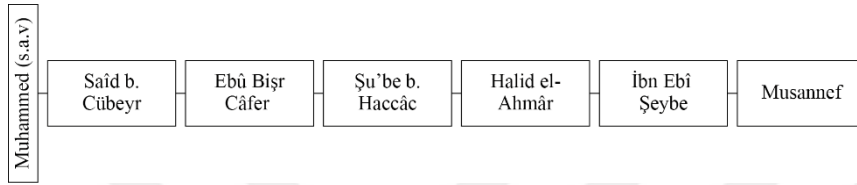
⁴³¹ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 26/290.

⁴³² İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 1271, 2/132.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَقْتُلْ يَوْمَ بَدْرٍ صَبْرًا إِلَّا ثَلَاثَةً عَقَبَةَ بْنِ أَبِي مَعِيظٍ وَالنَّضْرَ بْنَ الْحَزْتِ وَطَعِيمَةَ بْنَ عَدِيٍّ وَكَانَ النَّضْرُ أَسْرَهُ الْمَقْدَادِ⁴³³

“Bedir günü Nebi, esirlerden üç esir müstesna kimseyi öldürmemişti. Ukbe b. Ebi Muayt, Nadr b. el-Hâris ile Tuayme b. Adiy de bahsedilen üç esirdir. Mikdâd, Nadr’ı ele geçirmişti”

İbn Ebû Şeybe *el-Musannef*’inde; Halid el-Ahmâr – Şu’be – Ebû Bişr – Saîd b. Cübeyr senediyle rivayet etmiştir.⁴³⁴ Saîd b. Cübeyr imam ve hâfız olarak bilinir.⁴³⁵ Ebû Bişr Câfer b. Vahşî⁴³⁶ Şu’be b. Haccâc⁴³⁷ ve Süleyman b. Hayyân Ebû Halid el-Ahmâr⁴³⁸ sika râvilerdir. Hadis sahabi tabakası atlanarak rivayet edilmiştir. Hadisin farklı bir senedine ulaşılammıştır.

Şekil 79: Sekseninci Hadisin Sened Ağı

81. Hadis

اختلف الناس في أسارى بدر فاستنثار النبي صلى الله عليه وسلم أبا بكر وعمر رضي الله عنهما فقال أبو بكر رضي الله عنه: فادهم وقال عمر رضي الله عنه: اقتلهم قال قائل: أرادوا قتل رسول الله صلى الله عليه وسلم وهدم الإسلام ويأمره أبو بكر بالفداء وقال قائل: لو كان فيهم أبو عمر أو أخوه ما أمره بقتلهم فأخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بقول أبي بكر ففاداهم⁴³⁹

“Müslümanlar Bedir esirleri hakkında anlaşmazlık yaşadılar. Nebi (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’le istişare etti. Konu hakkında Hz. Ebû Bekir: ‘Onlardan fidye al.’ Hz. Ömer ise: ‘Onları öldür!’ diye karşılık verdi. Bir kişi dedi ki: ‘Nebi’yi öldürüp İslâm’ı ortadan kaldırmak isteyenlere karşı Ebû Bekir fidye alınmasını istiyor!’ Bir kişi de: ‘O esirlerin içinde Hz. Ömer’in babası veya kardeşi bulunsaydı öldürülmelerini istemezdi.’ dedi. Hz. Peygamber, Ebû Bekir’in sözüne uyararak fidye aldı...”

Metnin devamında yanlış kararları sebebiyle uyarılırlar. Nâfi’den rivayet edilen hadisin senedi, İbn Münzir’in *el-Evsat fi’s-sünen* eserinde; Abdullâh b. Ahmed – Süleymân b. Dâvûd ez-Zehrânî – Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer – babasından – Ebû Ubeydullah b. Ömer –

⁴³³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/107.

⁴³⁴ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/360.

⁴³⁵ Zehebî, *Siyeru a’lâmü’n-nübelâ*, 4/321.

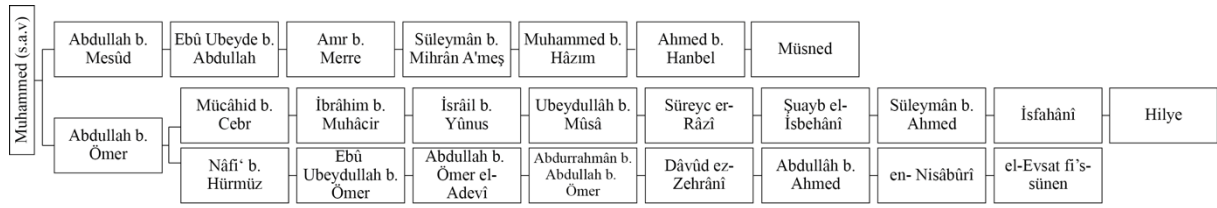
⁴³⁶ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İstignâ’ fi ma’rifeti meşhûrîn* (Riyad: Dâru İbn Teymiye, 1405), 1/457.

⁴³⁷ Müslim b. el-Haccâc, *el-Künâ ve’l-esmâ*, 1/154.

⁴³⁸ İbn Ebu Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 1271, 4/106-107.

⁴³⁹ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/108.

Nâfi' – İbn Ömer zinciriyle verilmiştir.⁴⁴⁰ Abdullah b. Ömer sika değildir. Hadis bu sebeple zayıftır.⁴⁴¹ Hadisin mana bakımından benzer rivayetleri bulunmaktadır.⁴⁴²

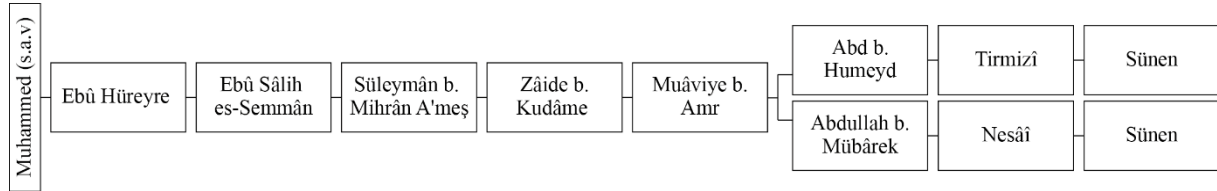
Şekil 80: Seksen Birinci Hadisin Sened Ağı

82. Hadis

لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ تَعَجَّلَ النَّاسُ إِلَى الْغَنَائِمِ فَأَصَابُوهَا قَبْلَ أَنْ تَحُلَّ لَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْغَنِيمَةَ لَا تَحُلُّ لِأَحَدٍ سِوَاكَ الرَّؤُوسِ قَبْلَكُمْ كَانَ النَّبِيُّ وَأَصْحَابُهُ إِذَا جَمَعُوا جَمَعُوهَا وَنَزَلَتْ نَارٌ مِنَ السَّمَاءِ فَأَهْلَكْتَهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ {لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ} إِلَى آخِرِ الْآيَتَيْنِ⁴⁴³

“Bedir günü müşrikler yenilince insanlar ganimet mallarından bir şeyler kapmak için akın ettiler. Ancak daha ganimet malları helal kılınmamıştı. Nebi de bu hususta dedi ki: ‘Ganimet malları bundan önce kimseye helal değildi. Nebiler ve arkadaşları ganimet mallarını toplar gök yüzünden bir ateş iner ve bütün ganimet mallarını yerdi.’ Allah bu sebeple ‘Şayet Allah’ın geçmişte bir yazısı olmasaydı...⁴⁴⁴ ayetini ve sonraki iki ayeti indirdi.”

Hadis, Kütüb-i Sitte’den Tirmizî⁴⁴⁵ ve Nesâî’de⁴⁴⁶ rivayet edilmiştir. Tirmizî, hadisin “hasen” olduğunu bildirir.

Şekil 81: Seksen İkinci Hadisin Sened Ağı

83. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بَسْتِ: أُعْطِيتَ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنَصَرْتَ بِالرُّغْبِ وَأَحْلَتَ لِي الْغَنَائِمِ وَجَعَلْتَ لِي الْأَرْضَ طَهُورًا وَمَسْجِدًا وَأُرْسَلْتَ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً وَخَتَمَ بِي النَّبِيُّونَ⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ Ebü Bekir Muhammed b. İbrahim İbnü'l-Münzir en-Nisâbüri, *el-Evsat fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf* (Riyad: Dâru Taybe, 1405), 11/226.

⁴⁴¹ Zehebî, *Târîhü'l-İslâm*, 12/143.

⁴⁴² Ebü Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-evliyâ*, 1/43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No.3632).

⁴⁴³ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/108.

⁴⁴⁴ el-Enfâl 8/68-69.

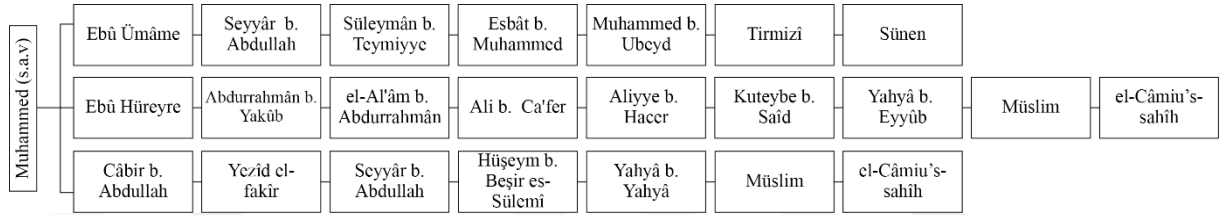
⁴⁴⁵ Tirmizî, “Tefsir”, 44 (No. 3085).

⁴⁴⁶ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, “Tefsîr”, 54 (No. 11145).

⁴⁴⁷ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/110.

“Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: Altı hususta diğer peygamberlerden faziletli kıldım. Bana veciz konuşma özelliği verildi. Düşmanlara karşı korku salmamda bana yardım edildi. Bana ganimet helal kıldı. Arzın her yeri bana temiz ve mescit kıldı. Ben bütün insanlığa gönderildim. Nübüvvet benimle son buldu.”

Yukarıdaki hadis, Kütüb-i Sitte'den Müslim⁴⁴⁸ ve Tirmizî⁴⁴⁹ de rivayet edilir. Tirmizî'de bir hadiste ise beş husus konusunda faziletli kılındığı bildirilmektedir.⁴⁵⁰ Tirmizî hadisin “hasen” olduğunu ifade eder.

Şekil 82: Seksen Üçüncü Hadisin Sened Ağı

84. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُعْطِيتُ خُمْسًا لَمْ يَعْطَهُمْ أَحَدٌ قَبْلِي: بَعَثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ وَجَعَلْتُ لِي الْأَرْضَ مَسْجِدًا وَطَهُورًا وَأَحَلْتُ لِي الْغَنَائِمَ وَلَمْ تَحُلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَنَصَرْتُ بِالرُّعْبِ فِيرِيبِ الْعَدُوِّ وَهُوَ مِنِّي مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَقَالَ لِي: سَلْ تَعْطُهُ فَاخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي وَهِيَ نَائِلَةٌ مِنْكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ لَقِي اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَأَحَلْتُ لِأُمَّتِي الْغَنَائِمَ⁴⁵¹

“Hz. Nebi dedi ki: Bana daha önce kimseye bahşedilmeyen beş şey verildi. Siyah tenli veya beyaz tenli bütün insanlara gönderildim. Arzın her yeri bana mescit ve temiz kıldı. Kimseye daha önce helal olmayan ganimet benim için helal edildi. Bana düşmanların içine korku salmak hususunda yardım edildi. Bu sebeple düşmanlarım benden bir aylık mesafeden korkar. Bana denildi ki: ‘Dile! istediğin sana verilecektir.’ Bu dileğimi ben de ümmetime şefaathçi olmak için sakladım. Şefaathim de Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan kavuşanlar için olacaktır. Yine ümmetime ganimet helal sayıldı.”

Hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde farklı senetlere yer almaktadır. Şuayb el-Annaût bu rivayetin *Sahihayn* şartlarına göre “sahih” olduğunu bildirmiştir.⁴⁵²

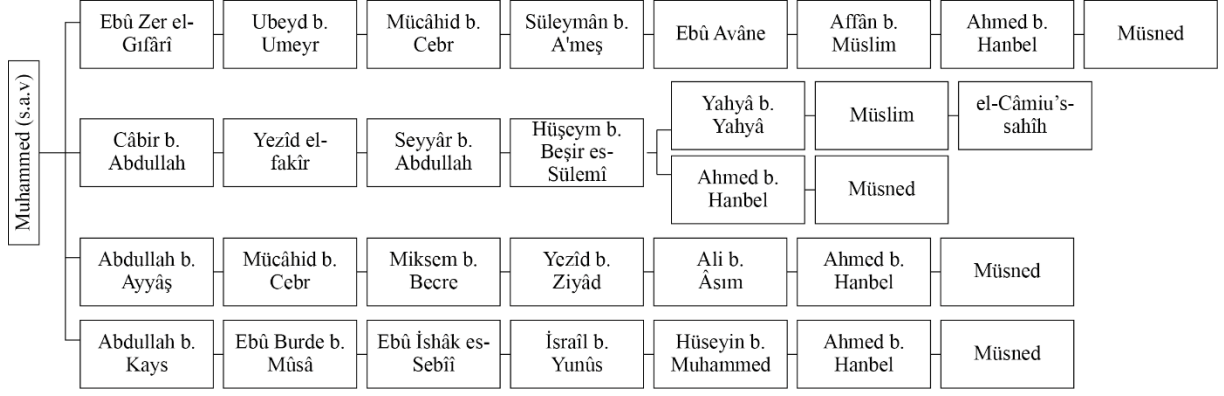
⁴⁴⁸ Müslim, “Mesâcid”, 523.

⁴⁴⁹ Tirmizî, “Siyer”, 19 (No. 1553).

⁴⁵⁰ Müslim, “Mesâcid”, 521.

⁴⁵¹ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/110.

⁴⁵² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 35/242 (No. 21314); 4/119 (No. 2256); 22/165 (No.14263) 32/512(No.19735).

Şekil 83: Seksen Dördüncü Hadisin Sened Ağı

85. Hadis

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمْ تَكُنِ الْغَنَائِمُ تَحِلُّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلَنَا فَطَيَّبِهَا اللَّهُ لَنَا لِمَا عَلَّمَ اللَّهُ مِنْ ضَعْفِنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهَا سَبَقَ مِنْ كِتَابِهِ إِحْلَالَ الْغَنَائِمِ {لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ} ⁴⁵³

“Hz. Peygamber şöyle söyledi: ‘Bizden önce ganimetler kimseye helal kılınmamıştı. Fakat, Allah (c.c.) zayıflığımızı bildiğinden dolayı bize ganimeti helal kıldı.’ Böylece Allah, kitabında ganimetlerin helal kılındığını ‘Şayet Allah’ın geçmişte bir yazısı olmasaydı...’⁴⁵⁴ ayeti ile bildirmiştir...”

Hadisin devamında esirlerin, esir alınıp öldürülmeleri sebebiyle üzülp serzenişte bulunması üzerine Allah, onların verdiği fidyenin karşılığını daha iyi bir şekilde alacağını bildirilir. İbn Merdûye’den, Ebû Hüreyre kanalıyla rivayet edilen hadis metnine bütün olarak ulaşılamamıştır. Hadisin esirlerle ilgili kısmı *Delâilü’n-nübüvve*’de rivayet edilmiştir.⁴⁵⁵ Ancak o hadisin senedi de Ebû Hüreyre’ye ait değildir. Ganimet mallarının Müslümanlara helal kılınmasıyla alakalı bölüm ise Buhârî⁴⁵⁶ ve Müslim’de⁴⁵⁷ geçmektedir. Yukarıdaki hadisten farklı olarak bu iki rivayetin baş kısmında ziyadeler bulunur. Ayrıca iki hadis de Ebû Hüreyre’den rivayet edilmiştir.

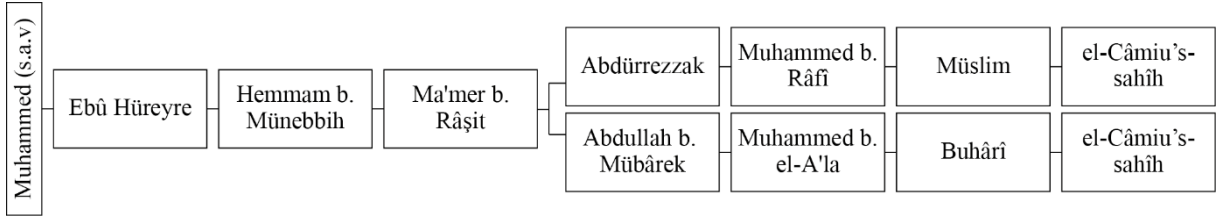
⁴⁵³ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/110-111.

⁴⁵⁴ el-Enfâl 8/68.

⁴⁵⁵ Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, 1408, 3/120.

⁴⁵⁶ Buhârî, “Humus”, 8 (No. 3124).

⁴⁵⁷ Müslim, “Cihad ve Seriyeye”, 1747.

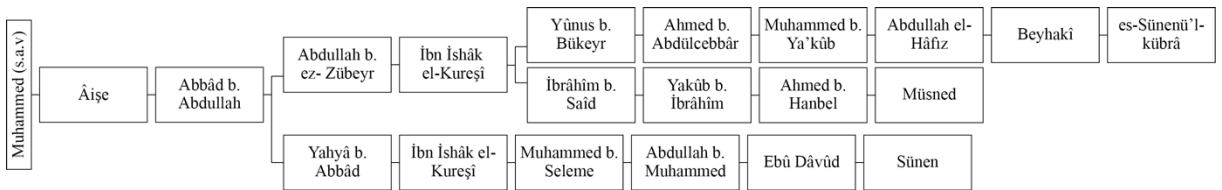
Şekil 84: Seksen Beşinci Hadisin Sened Ağı

86. Hadis

لما بعث أهل مَكَّةَ في فداء أسْرَاهُمْ بعثت زَيْنَب بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم قلادة لها في فداء زوجها فلَمَّا رآها رسول الله صلى الله عليه وسلم رق رققة شديدة وقال: إن رأيْتُمْ أن تطلقوا لها أسيرها⁴⁵⁸

“Mekke halkı esir olan kişiler sebebiyle fidyelerini yolladıkları vakit, Nebi'nin kızı Zeynep de eşi Ebû'l-Âs için fidiye yolladı. Yolladığı ganimet içerisinde bir kolye de bulunuyordu. Nebi, kolyeyi gördüğü zaman çok hüznünlendi ve ardından: ‘Eğer uygun görürseniz onun esir düşen kocasını serbest bırakın.’ diye konuştu.”

Metnin devamında, Hz. Abbâs fidiye ödememek için parasının olmadığını söyleyince Hz. Peygamber de onun sakladığı paralarının yerini haber verir. Hadisin son kısmında Hz. Abbâs, kendi ve yeğenin borcunu ödeyince karşılığını Allah'tan fazlasıyla aldığını anlatır. Hadis Beyhakî'nin *Sünen*'inde, Abdullah el-Hâfiz – Muhammed b. Ya'kûb – Ahmed b. Abdülcebbâr – Yûnus b. Bükeyr – İbn İshâk – Abdullah b. ez-Zübeyr – babasından – Hz. Âişe senediyle geçmektedir.⁴⁵⁹ Ahmed b. Abdülcebbâr zayıf râvî olarak cerh edilmiştir.⁴⁶⁰ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde hadis yer almaktadır. Şuayb el-Arnaûd, Ahmed b. Hanbel'in senedini “hasen” olarak nitelemiştir.⁴⁶¹

Şekil 85: Seksen Altıncı Hadisin Sened Ağı

⁴⁵⁸ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 4/111.

⁴⁵⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1424, 6/523.

⁴⁶⁰ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 1271, 2/62.

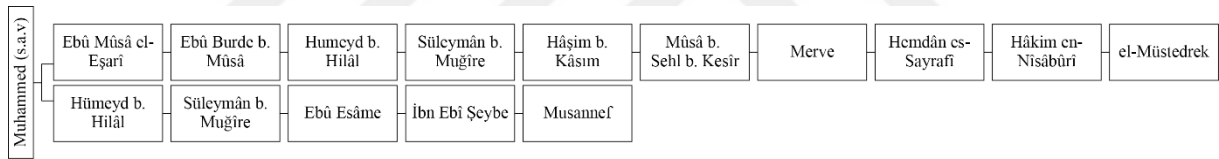
⁴⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 43/381 (No. 26362); Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 129 (2692).

87. Hadis

أَنَّ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَا أَكْثَرَ مِنْهُ فَنَثَرَ عَلَى حَصِيرِ جَاءِ النَّاسَ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْطِيهِمْ وَمَا كَانَ يَوْمَئِذٍ عَدَدُ وَلَا وَزَنُ فَجَاءَ الْعَبَّاسُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُعْطِيتُ فِدَائِي وَفِدَاءَ عَقِيلِ يَوْمَ بَدْرٍ أُعْطِيتُ مِنْ هَذَا الْمَالِ فَقَالَ: خُذْ⁴⁶²

“Alâ b. el-Hadrâmî, Nebi’ye daha önce gönderilmediği kadar çok ganimet yolladı. Nebi, ganimetleri bir halının üstüne serdi. İnsanlar toplanmaya başlayınca Nebi onlara ganimetleri dağıttı. O gün ganimeti saymadan ve tartmadan dağıttı. Hz. Abbâs gelip: ‘Ey peygamber! Bedir günü kendim ve Akîl’e fidye ödemiştin. Bu sebeple bu maldan bana da ver.’ diye konuştu. Hz. Peygamber de: ‘Al!’ diye karşılık verdi...”

Metnin devamında Hz. Abbas halı üzerine serilen ganimetten bolca alır ve bugün aldığı malların fidye olarak verdiğinden daha hayırlı olduğunu bildirir. Hâkim en-Nîsâbü’rî’nin *Sahîh*’inde, Hemdân es-Sayrafî – Merve – Mûsâ b. Sehl b. Kesîr – Hâşim b. Kâsım – Süleymân b. Muğîre – Humeyd b. Hilâl – Ebû Burde – Ebû Mûsâ el-Eşarî senediyle rivayet edilmiştir. Yukarıdaki hadis hakkında Hâkim en-Nîsâbü’rî, Müslim’in koşullarına uygun ve sahih bulunduğunu bildirir.⁴⁶³ Benzer bir rivayet de İbn Ebî Şeybe’nin *el-Musannef*’inde yer almaktadır.⁴⁶⁴

Şekil 86: Seksen Yedinci Hadisin Sened Ağı

88. Hadis

أَسْرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ سَبْعِينَ مِنْ فُرَيْشٍ مِنْهُمْ الْعَبَّاسُ وَعَقِيلٌ فَجَعَلَ عَلَيْهِمُ الْفِدَاءَ أَرْبَعِينَ أُوقِيَّةً مِنْ ذَهَبٍ وَجَعَلَ عَلَى الْعَبَّاسِ مِائَةَ أُوقِيَّةٍ وَعَلَى عَقِيلِ ثَمَانِينَ أُوقِيَّةً فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَقَدْ تَرَكْتَنِي فَقِيرٌ فُرَيْشٍ مَا بَقِيَتْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى} ⁴⁶⁵

“Nebi, Bedir günü Kureyş halkından yetmiş kişiyi esir aldı. Onların içlerinde Hz. Abbâs ve Akîl de vardı. Her biri için kırk ûkiyye altın fidye istedi. Fakat Hz. Abbâs’a yüz, Akîl’e seksen ûkiyye fidye istedi. Hz. Abbâs: ‘Ey Peygamber! Kalan ömrümde beni Kureyş’in en fakiri yaptın.’ diye söyledi. Bu sebeple Allah (c.c.): ‘Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki...’⁴⁶⁶ ayetini nazil etti...”

⁴⁶² Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/112.

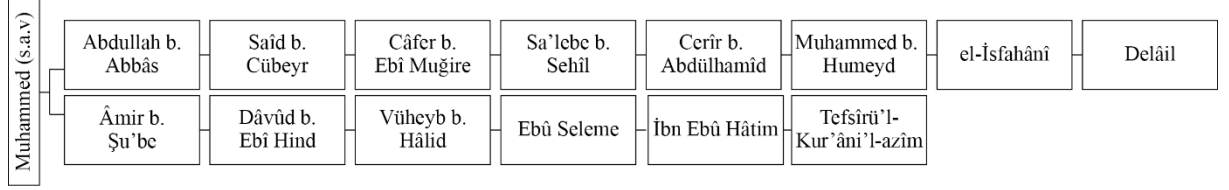
⁴⁶³ Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek*, 1411, 3/372.

⁴⁶⁴ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/253.

⁴⁶⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, 4/112.

⁴⁶⁶ el-Enfâl 8/70.

Ebû Nuaym *Delail*'inde; Muhammed b. Humejd – Cerîr – Sa'lebe – Câfer – Saîd b. Cübeyr – İbn Abbas râvi zinciriyle geçmektedir.⁴⁶⁷ Muhammed b. Humejd yalancılıkla cerh edilmiştir.⁴⁶⁸ Bu sebeple hadisin bu senedi sahih değildir. “*Kalan ömrümde beni Kureyş'in en fakiri yaptın.*” bölümüne farklı bir kaynakta ulaşamadı. Hz. Abbâs ve Âkil'in esir alınışı ile ilgili rivayetler bulunmaktadır. Söz konusu hadisin senedi aşağıdaki şekildedir.⁴⁶⁹

Şekil 87: Seksen Sekizinci Hadisin Sened Ağı

⁴⁶⁷ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü'n-nübüvve*, 476.

⁴⁶⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/504.

⁴⁶⁹ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-azîm*, 5/1736.

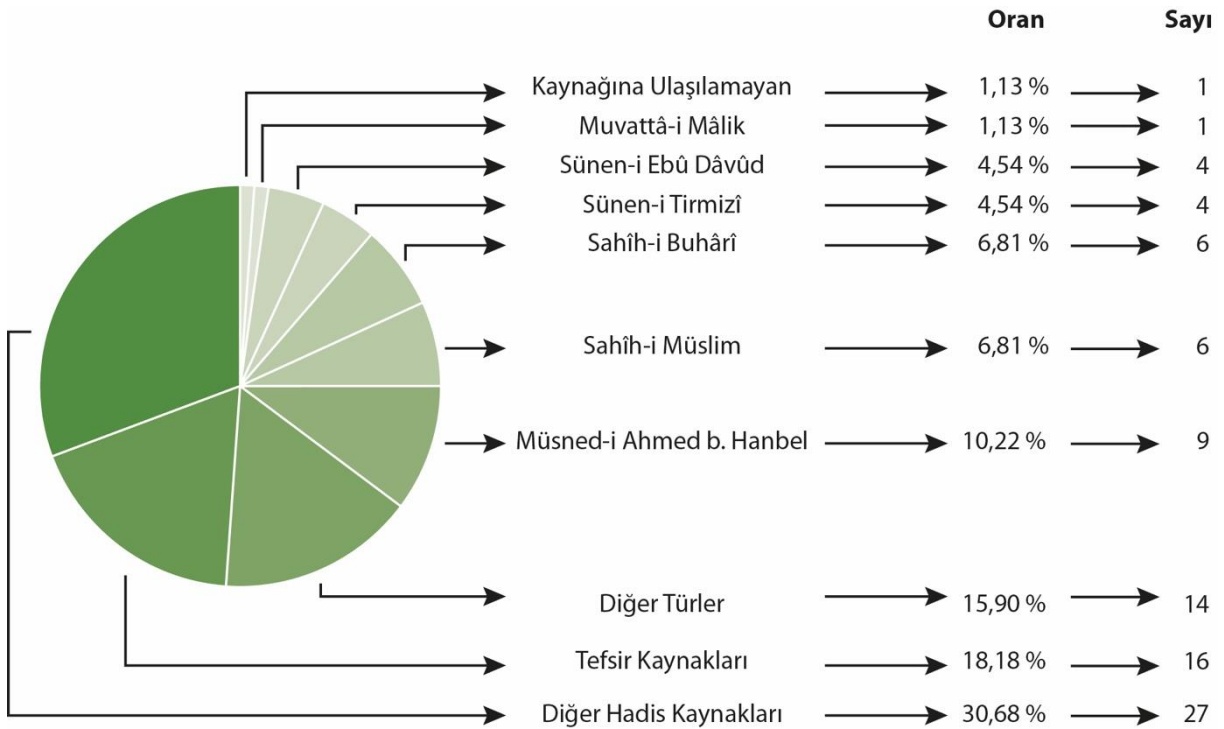
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde hadisler kaynaklarına, sihhat durumlarına ve konularına göre üç başlıkta değerlendirilecektir. İlk olarak hadis kaynakları türlerine göre tasnif edilecektir.

3.1.HADİSLERİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

3.1.1. İncelemesi Yapılan Hadislerin Kaynaklara Göre Dağılımı

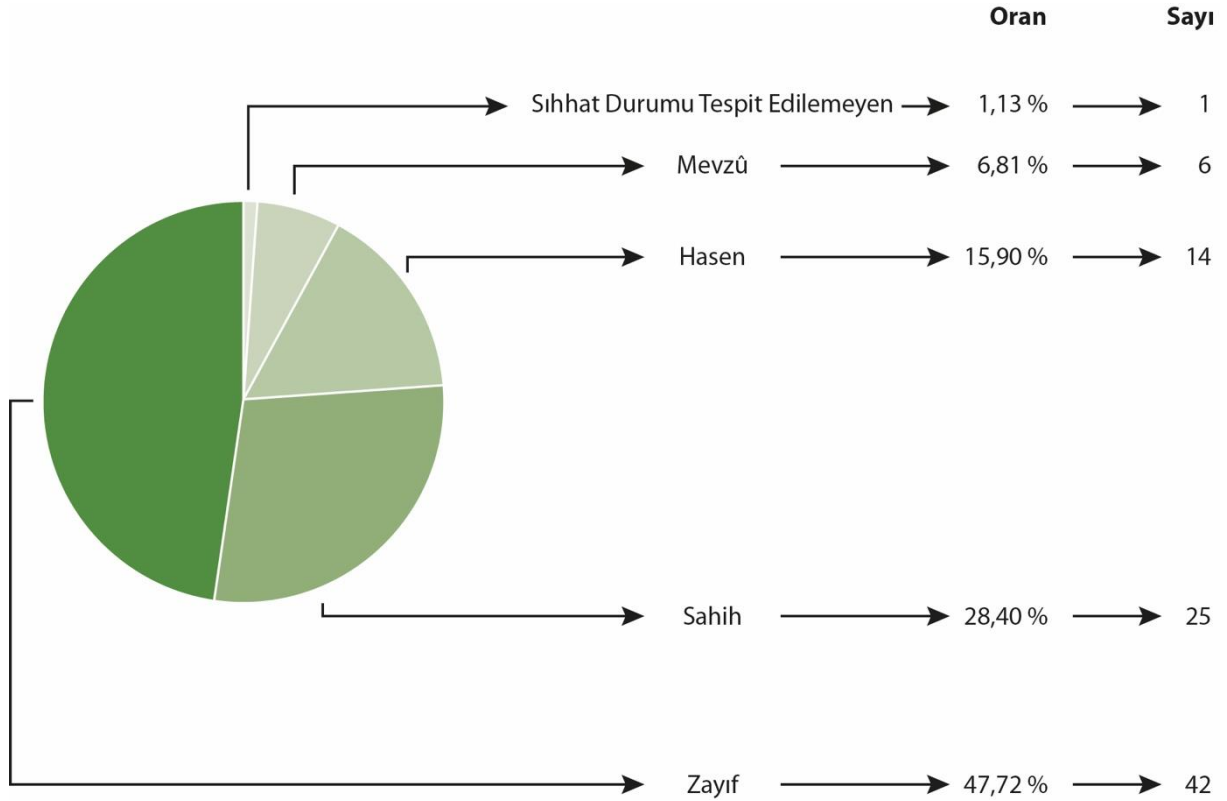
Şekil 88: Kaynaklarına Göre Dağılım

Araştırması yapılan hadisler birçok farklı türden kaynakta geçmektedir. Tahrîci yapılan hadisler, öncelikle hadis kaynaklarında ve Süyûtî'nin kaynak gösterdiği eserlerde araştırılmıştır. Bu kaynaklarda hadise ulaşamadığı durumlarda ise tefsir, siyer, megazi vb. kaynaklarda araştırılma yapılmıştır. Bazı hadislerin birden fazla kaynağına ulaşılmıştır. Tablo hadislerin tekrarlarını çıkarmak suretiyle oluşturulmuştur.

Tabloya göre incelenen hadislerden; 6 tanesi Buhârî'de, 6 tanesi Müslim'de, 4 tanesi Ebû Dâvûd'da, 4 tanesi Tirmizî'de, 1 tanesi İmam Mâlik'de, 9 tanesi Ahmed b. Hanbel'de, 27 tanesi farklı hadis kaynaklarında, 16 tanesi tefsir kaynaklarında, 14 tanesi de diğer türdeki eserlerde geçmektedir. İncelediğimiz hadislerin 57 'si Süyûtî'nin kendi verdiği kaynaklar üzerindedir. 30 hadisin incelemesi; hadis, tefsir, siyer, megazi, tarih gibi farklı kaynaklarda

araştırılmıştır. İbn Merdûye’den rivayet edilen 13 hadisin ilk kaynağı bulunamamıştır. Bu hadislerin araştırması farklı tarîkler üzerinden yapılmıştır. Toplamda 1 hadisin kaynağına ulaşılamadığı için tahrîci yapılmamıştır.

3.1.2. İncelemesi Yapılan Hadislerin Sıhhatine Göre Dağılımı

Şekil 89: Sıhhat Durumuna Göre Dağılım

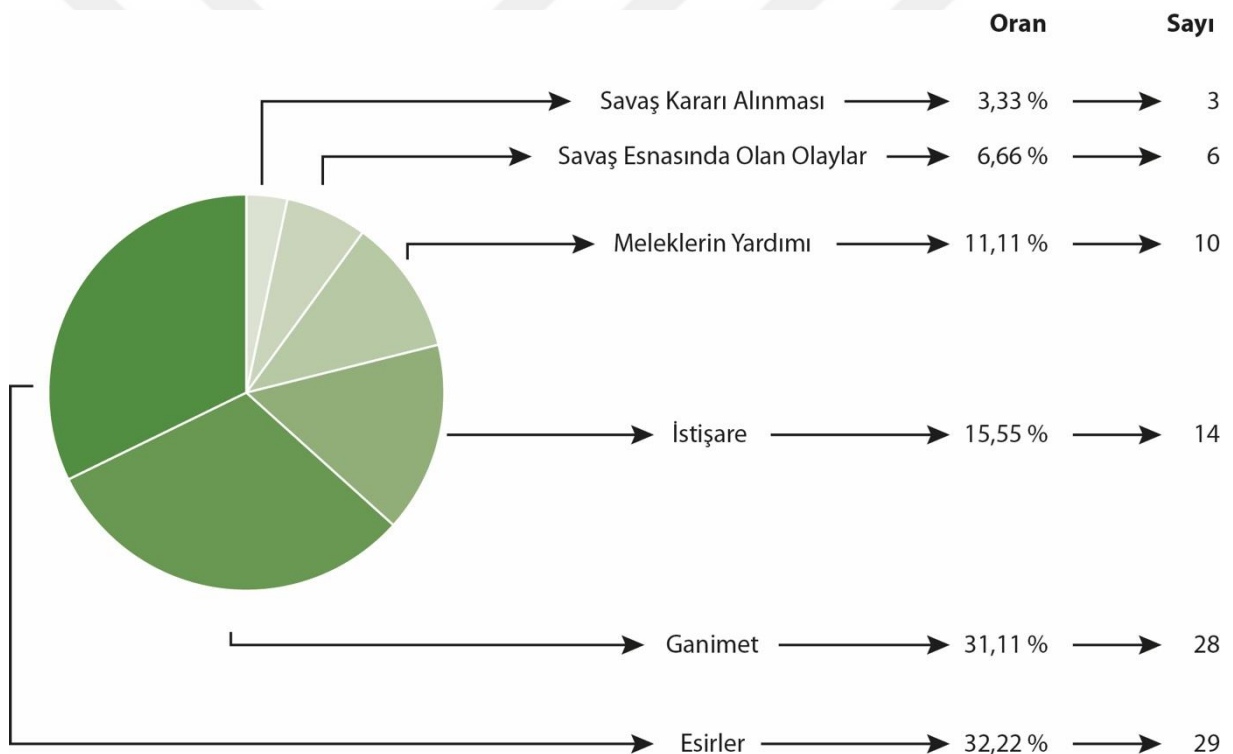
Hadislerin sıhhat durumu ile ilgili değerlendirmeler yapılırken bazı kaynaklardan yararlanılmıştır. Özellikle Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd’un eserlerinin tahkikini yapan Şuayb b. el- Arnaût’un değerlendirmelerine yer verilmiştir. Tirmizî’nin *Sünen*’inde, hadisler hakkında verdiği sıhhat bilgilerden de istifade edilmiştir. Tahrîci bulunmayan hadisler için senette geçen râvîler hakkında araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar esnasında çoğunlukla rical çalışmalarından yararlanılmıştır. Hadislerin, sıhhat durumuna göre dağılımı tablodaki gibidir. Sahih hadis sayısı 25, hasen hadis sayısı 14, zayıf hadis sayısı 42, mevzu hadis sayısı ise 6 tanedir. 1 hadisin kaynağına ulaşılamadığı için tahrîci yapılmamıştır.

Süyûtî çoğu zaman hadisleri senetsiz olarak rivayet eder ve hadisi hangi kaynaklardan aldığını bildirir. Bu durum göz önüne alınarak araştırma yapılırken hadisin ilk kaynağına ulaşıp senedi verildikten sonra tahrîci yapılmıştır. Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde geçen hadisler güvenilir kabul edilip tahrîci yapılmamıştır. 25 sahih hadisin; 14’si Kütüb-i tis’a’da, 11

tanesi diğer kaynaklarda geçmektedir. Zayıf hadislerin cerh sebebi genellikle râvinin adalet yönü ile ilgilidir. Çok az kısmı da zapt yönü ile ilgilidir. 42 zayıf hadis, 7 hadisi ise Münkâtî' olmasi sebebiyle zayıf sayılmıştır. Zayıf hadisler ile amel edilip edilmemesi hususu ise farklı bir araştırma gerektirmektedir.

Tablolardan anlaşıldığı üzere Süyûtî, ayetleri açıklarken hadislerin sıhhat durumunu gözetmeksizin konuyla ilgili çoğu hadisi rivayet etmiştir. Rivayette bulunurken, hadislerin hangi kaynaklarda geçtiğini belirtmiştir. Bazen de kaynak belirtmeden rivayette bulunmuştur. Özellikle İbn Merdûye'den gelen rivayetlerin ilk kaynağına ulaşamaması ise o kaynağın günümüze ulaşmamış olma ihtimalini akla getirmektedir. Bunun için ayrıca bir araştırma yapılması gerekmektedir.

3.1.3. İncelemesi Yapılan Hadislerin Konularına Göre Dağılımı

Şekil 90: Konularına Göre Dağılım

Bu kısımda konularına göre hadislerin değerlendirilmesi yapılmıştır. İncelemesi yapılan hadisler, konularına göre sınıflandırıldığında yukarıdaki başlıkların ağırlıkta olduğu gözlenmektedir. Bazı hadisler birden fazla konuyu içermesi sebebiyle farklı konu başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sebeple tablodaki hadis sayısı incelemesi yapılan toplam hadis sayısından fazla görünmektedir.

“*Sana ganimetler hakkında soruyorlar...*”⁴⁷⁰ ayetinin iniş sebebiyle ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Saîd b. el-Âs, savaş sonrasında ele geçirdiği kılıcı Resûlullah’tan ister. Resûlullah ona kılıcı vermeyince Saîd kardeşinin ölümüne ve kılıcın ondan alınmasına üzülür. Ardından bu ayet iner. Bu konu; 1. hadis, 2. hadis, 12. hadis ve 13. hadislerde geçmektedir. 13. hadis dışındaki hadisler Müslim, Tirmizi gibi temel hadis kaynaklarında geçmektedir.

Saîd b. el-Âs’ın kardeşinin vefatının anlatılmadığı sadece kılıcı hediye olarak istediği rivayetler de bulunur. 2. hadis ve 12. hadis bu konu ile ilgilidir. İkisi de temel hadis eserlerinde geçer. Saîd’in, Ensarlı biri ile kılıç yüzünden tartışıp paylaşamaması sebebiyle ayetin indiği ile ilgili rivayetler de vardır. 13. hadis bu konu ile ilgilidir ama zayıf bir rivayettir.

Hz. Peygamber’in, savaş esnasında birilerini öldürüp esir alan kişiler için elde edilen ganimetlerden hediye vereceği vaadi üzerine söz konusu ayetin indiği bildirilir. 8. hadis bu konuyu anlatır. Hadis Ebû Davûd’un *Sünen*’inde yer almaktadır.

Bazı rivayetlerde ise savaş esnasında cenk eden ve geride kalıp Resûlullah’ı (s.a.v.) koruyanlar arasında, ganimet paylaşımı sırasında çıkan tartışma sebebiyle ayetin indiği hususundadır. 3.hadis, 4. hadis,10. hadis ve 15. hadis bu konu ile ilgilidir. 3.ve 4. hadisler hasen, 10. hadis sahih ve 15. hadis zayıftır.

Sûrenin 5-7. ayetlerinin⁴⁷¹ iniş sebebi şöyle anlatılır: Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Kureyş kafilesini ele geçirmek için yaptığı hazırlığı haber alan Mekkeliler, destek amacıyla bin kişilik bir ordu gönderir. Kafîle, Müslümanlarla karşılaşmadan başka yoldan götürülür. Hz. Muhammed (s.a.v.), Müslümanların Müşriklere karşı savaşmak için yanında olup olmadığını sorduğunda bu ayet nazil olur. 23. hadis bu konuyla alakalıdır. Bazı Müslümanların savaşmak istememesi üzerine söz konusu ayetlerin indiği ilgili de rivayet vardır. 24. hadis, 26. hadis ve 27. hadis de bu konu ile ilgilidir. 24-23. Hadisler zayıf bulunmuştur. 26-27. hadis ise sahihtir.

9. ayet ile 12. Ayet,⁴⁷² savaş esnasında gönderilen meleklerle alakalıdır. Hz. Muhammed’in, Bedir günü Allah’a yalvararak yaptığı duasına karşılık meleklerin gönderildiğini anlatan hadisler rivayet edilmiştir. Bu konuyla alakalı olarak 29. hadis sahih hadis eserlerinde geçmektedir. 37. hadis ise zayıf bulunmuştur.

11. ayette⁴⁷³ bahsedilen yağmurun; savaştan önceki gece Müslümanların su bulamadıkları için cünüp olmaları ve vesveseye kapılmaları üzerine yağdığı rivayet edilmiştir.

⁴⁷⁰ el-Enfâl 8/1.

⁴⁷¹ el-Enfâl 8/5-6.

⁴⁷² el-Enfâl 8/9-12.

⁴⁷³ el-Enfâl 8/11.

Yağmur sayesinde kumlar sertleşmiş ve ordunun ilerleyişini kolaylaştırmıştır. Bu olayla alakalı olarak 35. hadis sika râviler tarafından, 36. hadis ise zayıf bir senet ile rivayet edilmiştir.

Uykuda düşmanın az gösterilmesi ile ilgili ayetinin⁴⁷⁴ iniş sebebi; Resûlullah'ın rüyasında düşmanın sayısını az görüp sahabilere bildirerek, onlara moral verdiği şeklinde açıklanır. Bu konu ile alakalı olan 65. hadis zayıf bir rivayettir.

48. ayette⁴⁷⁵ şeytanın müşrikleri desteklerken meleklerin yardıma gelişini görünce kaçması ile alakalı rivayetler de bulunur. Bu konuyla alakalı olan 27. hadis sahihtir.

Peygamber'e esir almanın yakışmadığı ile ilgili ayet hakkında⁴⁷⁶ çok fazla rivayet bulunur. Esirler konusunda ashab farklı görüşlere sahiptiler. Bu da aralarında tartışmaya sebep oldu. Aralarında yapılan istişare sonucu, esirleri öldürmeyip fidye karşılığı bırakılmasına karar verildi. Allah'ın bu kararı kınaması üzerine Resûlullah (s.a.v.) çok pişman oldu. Bu konuyla alakalı olarak 29-72-79-85-87. hadisler sahih, 70. hadis hasen ve 23-78-86-88. hadisler zayıf rivayetlerdir. Sahih hadislerin çoğu temel hadis kaynaklarında geçen hadislerdir.

Savaşta yenilip esir düşenler, Allah'ın nezdinde bir kıymetleri kalmadığı düşüncesine kapıldı. Allah, esirleri teselli etmek amacıyla kalplerinde hayır olanlara müjdeler olduğunu bildirdiği ayeti indirdi.⁴⁷⁷ 85-86-87-88. hadisler bu konuyu anlatır. 85-87. hadisler sahih, diğer rivayetler ise zayıf bulunmuştur.

Ayetlerin iniş sebepleri dışında hadislerin değindiği bir diğer husus ganimetler konusudur. Ganimetlerle ilgili hadisler, konuyla alakalı ayetlerin inişinden önceki uygulamalar ve sonraki uygulamalar olmak üzere iki farklı şekildedir. Humus ile ilgili ayetin⁴⁷⁸ inişinden önce elde edilen ganimetler Hz. Peygamber'in tasarrufundaydı. Ayetin inişinden sonra beşte birlik uygulamasıyla taksim edilmeye başlandı.

Bu konuyla ilgili ilk rivayet; Hz. Muhammed'in savaş meydanında elde edilen malların dörtte birini, ardından Medine'ye döndükten sonra kalan malların üçte birini dağıttığı şeklindedir. 4. hadiste geçen rivayet Ahmet b. Hanbel' de yer alır.

Resûlullah'ın, ganimetten hediye verdiği ile ilgili rivayetler de vardır bunlardan birisi şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) düşman ile çarpışıp ganimet getiren kişilere humustan bir şeyler hediye ederdi. Bir grup savaşçı geri geldiğinde ganimetin dağıtıldığını görünce şikâyet etmeye başlaması üzerine, elde edilen malların Allah'a ve Resûlüne ait olduğunu bildiren ayet inmiştir.

⁴⁷⁴ el-Enfâl 8/43.

⁴⁷⁵ el-Enfâl 8/48.

⁴⁷⁶ el-Enfâl 8/63.

⁴⁷⁷ el-Enfâl 8/70.

⁴⁷⁸ el-Enfâl 8/41.

5. Hadis ve 18. hadis bu konuyu işler. 5. hadis zayıf bulunmuştur. 18. hadis ise sika râviler ile rivayet edilmiştir. Humus taksim edildikten sonra kalan kısmın üçte birini hediye olarak dağıttığıyla alakalı bir rivayet daha vardır. 7. hadis bu konuyla ilgilidir ve *Sünen*'de sahih olarak geçer.

Yukarıdaki tartışma ve gelen ayet sonrasında malların paylaşımının eşit bir şekilde yapıldığı ile ilgili de rivayetler vardır. 4-8-62-63-11. hadisler bu konuyla ilgilidir. 4. hadis hasen bir rivayettir. 8. hadis, 62. hadis ve 63. sahihtir. 11. hadis de zayıftır.

Elde edilen ganimetler beşe bölündükten sonra dört hissesi savaşa katılanlara dağıtıldı. Bu taksimin kalan hissesi Allah ve Resûlü'ne aitti. Bu kısım da yine beşe bölünürdü. Humusun humusunu Hz. Muhammed (s.a.v.) ihtiyacı olanlara dağıtırdı. 60-54-56. hadisler bu konuyla alakalı hadislerdir. 60. hadis sika râvilerle rivayet edilirken, 54. hadis ve 56. hadis zayıf bulunmuştur. 55. hadis ise; ikinci taksimin dörde bölündüğünü, Resûlullah'ın (s.a.v.) kendine bir şey almadığını ve kendi payını yakınlarına dağıttığını bildirir. Bu rivayet ise zayıftır. 59. Hadiste ise ikinci taksimin altı parçaya ayrıldığı rivayet edilir. Bu taksimde Allah'ın payı Kâbe'nin ihtiyaçları için ayrılır. Resûl'ün ganimetten bir şey almadığını bildiren diğer bir rivayet 58. hadistir ve *Muvatta*'da geçer.

57. hadiste taksim şu şekilde anlatılır: “*Hz. Muhammed (s.a.v.) savaşta elde edilen malların taksiminden önce kendine 'safıyy' alır sonra ganimeti beş parçaya bölerdi.*” Hadis zayıftır.

Önceki ümmetlere savaş esnasında kazanılan ganimetler helal olmadığı, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve müminlere ise helal kılındığı ile ilgili hadisler de rivayet edilmiştir. Bu konuyla alakalı 82-83-84. hadisler temel hadis kaynaklarda yer alır. 83-84. hadisler sahih, 82. hadis hasendir.

Hadislerin bir diğer konusu meleklerin yardıma gelmesidir. Bazı rivayetlerde Cibril (a.s.) ve Mikail'in (a.s.) yardıma gelişi bildirilir. 32-34-66. hadisler bu konuyla alakalıdır. 32. hadis sahihtir. 66. hadis, sadece Cebrail'in yardıma gelişini anlatmaktadır. Bu rivayet zayıf bulunmuştur. Cebrail ile birlikte meleklerin yardıma gelişini anlatan hadisler 33. hadis ve 38. hadislerdir. 33. hadis Buhari'de geçer. 30-37-68. hadisler, meleklerin insan kılığında gelişini anlatır. 30. hadis Müslim'de geçmektedir.

40-41-42-43-44. hadisler savaştan kaçanların affedilmesi konusuyla alakalı rivayetlerdir. 40-41-42. hadis zayıf, 43-44. hadisler sahihtir.

Esirler konusu bu sûrenin önemli konularından birisidir. Yapılan istişarelerde esirlerin affedilmesi onların Müslüman olmalarını kolaylaştıracağını düşünürler. 29. hadis ve 72. hadis

bu duruma örnektir. 72. hadis hasendir. Müslümanların akrabaları oldukları için affedilmesi gerektiği düşünülen rivayetler de vardır. 29-78-79. hadisler bu duruma örnektir ve 79. hadis sika râvilerce rivayet edilmiştir. Göz dağı vermek amacıyla affedilmemeleri gerektiğini savunan sahabiler de vardır. 29. hadis buna örnektir. Bu rivayet de sahihtir.

Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir'in arasındaki istişare hakkında da çok fazla rivayet bulunur. 29-71-73-79-81. hadisler bu konudan bahseder. Hadislerden 81-71-73. hadisler zayıf, 29-79. hadisler sahihtir. 81. hadis ise hasendir. Son olarak serbest bırakılan esirlerin karşılığında birçok Müslümanın şehit olacağı ile ilgili rivayetlerde bulunur. 71-72. hadisler bu konuyla alakalıdır. Temel hadis kaynaklarda geçmektedir. 71. hadis zayıf, 72. hadis hasendir.

Enfâl sûresinde geçen hadislerdeki konular, daha çok sebebi nüzul üzerinedir. Bedir Savaşı esnasında yaşanan; esirler, ganimetler, Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve tartışmalar, yapılan istişareler ve yardıma gelen melekler konuları hadislerin diğer konularıdır. Süyûtî, bahsedilen konularla alakalı sahih veya zayıf ayrımı yapmadan birçok hadise yer vermiştir. Araştırma esnasında pek çok konu üzerinde hem sahih hem de zayıf rivayetlerin bulunduğu gözlenmiştir. Sahih rivayetler, zayıf rivayetleri destekler niteliktedir.

İncelenen konularda farklı farklı rivayetler gözlenmektedir. Fakat bütün olarak bakıldığında ortak bir konu üzerine yaşandığı görülmektedir. Örnek olarak “Enfâl” ile alakalı rivayetlere bütün olarak bakıldığında, sahabeler arasındaki ganimet paylaşımı sırasında yaşanan tartışma üzerine indiği gözlenmektedir. Ya da “humus” konusunda taksimler farklı görünse de paylaşım aynıdır. Bazı hadislerde Allah'ın ve Resûl'ünün hissesi bir hisse sayılır, bazısında ayrı ayrı sayılır, bir diğer rivayette ise Hz. Peygamber'in hissesi akrabalarına ait sayılır. Sonuç itibari ile bütün bu taksimler hayır işleri için dağıtılır. Çok az da olsa hadisler arasında zıtlık da gözlenmektedir. Hz. Muhammed'in ganimetten pay alıp almaması veya ganimet ile ilgili ayetlerin inişinden önce yaşanan olaylar birbiriyle uyuşmamaktadır. Bu zıtlıklarla ilgili konu ayrı bir çalışma gerektirmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Sadece yaşadığı dönem için değil günümüz için de çok kıymetli eserler neşreden Süyûtî, eserleri ve ilmiyle büyük bir iz bırakmış bir âlimdir. Telif ettiği 500'e yakın eser ile hem geçmişte hem de günümüzde insanlara yön vermektedir.

Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-mensûr* adlı eserinin Enfâl sûresinde geçen hadislerin araştırması, çalışma alanını daraltmak için Bedir Savaşı ile ilgili merfu hadisler esas alınarak yapılmıştır. Bu araştırma, Daru'l- Fikir yayınları tarafından basılan *ed-Dürrü'l-mensûr* tefsirinin 2010 yılı baskısı üzerinden yapılmıştır. Toplam 88 hadisin incelemesi sonucunda; sahih hadis sayısı 25, hasen hadis 14, zayıf hadis 42, mevzu hadis sayısı 6 tane olduğu tespit edilmiştir. Bir hadisin kaynağına ulaşamadığı için tahrîci yapılmamıştır. Bu araştırmaya göre Süyûtî'nin hadisleri kitabına kaydederken, sıhhat durumuna fazla önem vermeksizin konuyla ilgili bütün hadisleri bir araya getirmeye çalıştığı görülmektedir.

Süyûtî, çoğunlukla hadisi hangi kaynaktan aldığını belirtir. Nadir olarak kaynak vermeden hadis rivayetinde bulunur. İncelediğimiz hadisler, Süyûtî'nin kaynak olarak gösterdiği eserlerdeki orijinal haliyle çoğu zaman birebir uyuşmaz. Kelime farklılıkları gözlenir ama mana itibariyle aynıdır. Hadisleri senetsiz olarak rivayet edip bazen sahabe râvisini vermekle yetinir. Hadislerin sıhhat durumu ile ilgili bilgi vermez. Sahabilerin ayetin nüzülü ile ilgili açıklamalarına sık sık yer verir. Genellikle Abdürrezzak, Taberî, İbn Ebû Hâtim, Taberânî, Hâkim en-Nîsâbü'rî gibi âlimlerin eserlerinden rivayette bulunmuştur. Ağırlıklı olarak hadis ve tefsir kaynaklarından sonrasında diğer türlerden rivayetlerde bulunur.

Tartışma

Yapılan çalışma, hadis ilmi açısından değerlendirildiğinde sıhhat bakımından zayıf hadislerin çoğunlukta olması bir dezavantaj olarak görünmektedir. Konu bakımından değerlendirildiğinde birbiriyle uyuşmayan hadislere de yer verdiği görülmektedir. Süyûtî, eserini ayetlerle alakalı birçok hadisi derlemek amacıyla neşrettiği gözlenmektedir. Bu durumun kanıtı da kaynak olarak sıhhat durumuna bakmaksızın birçok eserden rivayette bulunması da gösterilebilir. Hadis ilmi açısından bu eser üzerine daha çok araştırma yapılması gerektiği görülmektedir.

Öneri

Bu çalışma *ed-Dürrü'l-mensûr* eserinin kıymetinin daha iyi anlaşılması için yapılmıştır. Süyûtî'nin hadisçiliği hakkında bir fikir edinebilmek için araştırmanın kapsamının genişletilmesi gerekir. Umuyoruz ki ileride bu konu üzerine yapılacak farklı çalışmalar daha iyi sonuçlar edinmemize yardımcı olacak ve bu eserden istifade eden kişiler için faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzâk es-San‘ânî, Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘. *el-Musannef*. 10 Cilt. Mısır: Daru et-Te’sîl, 2. Basım, 1437.
- Abdürrezzâk es-San‘ânî, Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘. *el-Musannef*. 12 Cilt. Beyrut: Meclisü’l-İlmiyye, 2. Basım, 1403.
- Abdürrezzâk es-San‘ânî, Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘. *Tefsirü’l-Abdurrezâk*. 3 Cilt. Beyrut: Darü’l Kütübî’l-İlmiyye, 1. Basım, 1319.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*. 45 Cilt. Müessasetü’r-Risale, 1421.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*. 8 Cilt. Kahire: Dâru’l-Hadis, 1416.
- Aslan, Recep. *Suyûtî’nin Hadis İlmindeki Yeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Â‘zamî, Ebû Ahmed Muhammed Abdullah. *el-Camiü’l-kâmil fi’l-hadisi’s-sahihi’s-şamil*. 21 Cilt. Riyad: Dâru’s-Selam li’n-Neşir, 1. Basım, 1437.
- Beşir b. Yasin, Hikmet b. *et-Tefsirü’s-sahih mevsûatü’t-tefsiri’l-mesbûr mine’t-tefsir bi’l-Me’sûr*. 4 Cilt. Medine: Dâru’l Meâsir li’n-Neşir, 1. Basım, 1420.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü’l-kübrâ*. 11 Cilt. Beyrut: Darü’l-Kütübü İlmiyye, 3. Basım, 1424.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Delâilü’n-nübüvve*. 7 Cilt. Riyad: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1. Basım, 1408.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *el-Ba’s ve’n-nüşûr*. Riyad: Mektebetü Dâru’l-Hicâz, 1. Basım, 1436.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabü’l-îmân*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü’r-Raşid, 1. Basım, 1423.
- Bişrân el-Bağdâdî, Ebü’l-Kâsım Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah b. *Emâlî İbn Bişrân*. Riyad: Dâru’l-Vatan, 1. Basım, 1418.
- Budak, Ali. *Tahrîc Literatürü ve Hadis Tenkidindeki*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu’s-sahih*. 9 Cilt. Bulak: Sultaniyye, 2011.
- Bûsîrî, Ahmed b. Ebû Bekir. *İthâfî’l-hiyere bi-zevâ’idi’l-mesânîdi’l-aşere*. 8 Cilt. Riyad: Dâru’l-Vatan li’n-Neşir, 1. Basım, 1420/1999.
- Cemmâilî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Abdülganî b. Abdilvâhid b. Alî el-Makdisî. *el-Kemâl fi esmâ’i er-ricâl*. 10 Cilt. Kuveyt: Heyetü’l-Âmmetü li’l-ânnâyyetü bi Tabaat, 1. Basım, 1438/2016.
- Cenîn, İbrâhim b. Muhammed b. Hüseyin el-Ali el- Şebli. *Sahihi’s-sireti’n-nebevî*. Ürdün: Dâru’n- Nefâis li’n-Neşir ve’t-Tevzîr, 1. Basım, 1415.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971.
- Cürcânî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdullah. *el-Kâmil fi du’afâ’i’r-ricâl*. 9 Cilt. Beyrut: Kitabü’l-İlmiyye, 1. Basım, 1418.
- Çakan, İsmâil Lütfî. “Cem‘u’l-Cevâmi’”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/344-345. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman. *es-Sünen*. 4 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru'l-Mağnî li'n-Neşir ve't-Tevzî' 1. Basım, 1412.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. 7 Cilt. Darû'r-Risâleti'l-Âlemîye, 1. Basım, 1430.
- Ebû Nuaym İsbekânî, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musa b. Mihrân. *Delâilü'n-nübüvve Ebî Nu'aym el-İsbekânî*. Beyrut: Dâru Nefâis, 2. Basım, 1406.
- Ebû Nuaym İsbekânî, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musa b. Mihrân. *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ*. 10 Cilt. Mısır: Matba'atü's-Saâdet, 1394.
- Ebû Ya'lâ el-Ferrâ. *el-Mesâilü'l-usuliyye min Kitâbi'r-Rivâyeteyn ve'l-vecheyn*. Riyad: Mektebetü'l-Muâ'rif, 1. Basım, 1405.
- Eserî, Ekrem b. Muhammed Ziyâd el-Fâlûcî. *el-Mu'cemü's-sağîr li'rivâti'l-İbn Cerîr el-Taberî*. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Eseriyye, 1432.
- Fayda, Mustafa. "Bedir Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5./325-327. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Hâkim el-Kebîr, Ebû Ahmed Muhammed b. Muhammed b. Ahmed en-Nîsâbü'rî. *el-Esâmî ve'l-künâ*. 5 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fârûk, 1. Basım, 1436.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ale's-sahihayn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü İlmiyye, 1. Basım, 1411.
- Hâtib el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *el-Müttefik ve'l-müfterik*. Dımaşk: Dâru'l-Kadirî, 1. Basım, 1417.
- Heysemî, Nüreddin. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kutsî, 1414.
- Humîm, Abdullatîf. *el-Mevsûa'tü'l-hadîsiyye*. 25 Cilt. Irak: Dîvânü'l-Vakfi es-Sünnî, 1. Basım, 1434.
- Hüveynî, eş-Şeyh Ebû İshâk. *Neslü'n-nebâl bi mu'cem er-ricâl*. 4 Cilt. Mısır: Dâru İbn Abbâs, 1. Basım, 1433.
- Işık, Emin. "Enfâl Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/236-237. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İbn Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-İstignâ' fî ma'rifeti meşhûrîn*. 3 Cilt. Riyad: Dâru İbn Teymiye, 1405.
- İbn Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *Câmi'u beyâni'l-ilm ve fazlihî*. Suudi Arabistan: Dâru'l-Cezvî, 1994.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Alî b. el-Hasen b. Hibetullah b. Abdullah eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dımaşk*. 80 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1415.
- İbn Ebû Âsım, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *el-âhâd ve'l-mesânî*. 6 Cilt. Riyad: Dâru'r-Râye, 1. Basım, 1411.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzîr et-Temîmî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Tabaati Meclis Dairati'l-Mearifi'l-Osmaniyye, 1. Basım, 1271.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzîr et-Temîmî. *Tefsîru'l-Kur'ânü'l-azîm li-İbn Ebû Hâtim*. 13 Cilt. Suudi Arabistan: Mektebetü'n-Nizâri Mustafa el-Bâzi, 1419.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr*. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Tâc, 1. Basım, 1409.

- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-Metâlibü'l-âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*. 18 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru'l-Âsimeti li'n-Neşri, 1. Basım, 1419.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmâil b. Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azim*. 8 Cilt. Dâru't-Tayba, 3. Basım, 1420.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. 2 Cilt. Halep: Dâru'l-Âhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyyeti, 1431.
- İbn Mende, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Muhammed el-İsfahânî. *el-Müstahrec min Kütübi'n-nâs li't-tezkire ve'l-mustatarif min ahvâli'r-ricâl li'l-ma'rife*. 3 Cilt. Bahreyn: Vezaratü'l-Adli ve Şuûnü'l-İslâmiyyeti, 1435.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed. *Tabakâtü'l-kebîr*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kanicî, 1. Basım, 1421.
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî. *Şezerâtü'z-zeheb*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1. Basım, 1406.
- İbnü'l-Münzîr en-Nisâbü'rî, Ebû Bekir Muhammed b. İbrâhim. *el-Evsat fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf*. 11 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1. Basım, 1405.
- İbn Zencûye, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî. *Kitâbü'l-Emvâl*. 3 Cilt. Suudi Arabistan: Merkezi'l-Melikî Faysal li'l-Buhûs, 1. Basım, 1406.
- Kaya, Mesut. "ed-Dürrü'l-mensûr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/39. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*. 15 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Müsenâ, 1431.
- Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. çev. Hayrettin Karaman - Mustafa Çağrırcı – İbrahim Kâfi Dönmez – Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Makrizî, Ebü'l-Abbâs Takiyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir. *İmtaü'l esma bima li'n nebi mine'l ahvâl ve'l emvâl ve'l hafede ve'l meta*. 10 Cilt. Beyrut: Darü'l Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1420.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah. *el-Muvatta'*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İhyai'l-Türâsi'l-A'rabî, 1406.
- Mertoğlu, M. Suat. "Süyûtî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/198-201. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Mücâhid b. Cebr, Ebü'l-Haccâc. *Tefsîru Mücâhid*. Mısır: Dâru'l-Fikir, 1. Basım, 1410/1989.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. *el-Künâ ve'l-esmâ*. 2 Cilt. A'mâdetü'l-Bahsi'l-A'lmîye bi'l-Câmiati'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1404.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. *Sahih-i Müslim*. 4 Cilt. Kahire: matbaat'ü İsa'l-Bâbi'l-Halebiyye, 1374.
- Müttaki el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân. *Kenzü'l-ummâl*. Müessasetü'r-Risale, 5. Basım, 1401.
- Nehhâl, Muhammed b. Abdulfettah. *el-İthafü'l-mürtekî bi terâcimi şüyüh el-Beyhakî*. Dâru'l-Mîman, 1. Basım, 1429.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil el-Murâdî el-Mısırî. *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-mensûh*. Kuveyt: Mektebetü'l-Fellah, 1. Basım, 1308.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 12 Cilt. Beyrut: Müessasetü'r-Risale, 1. Basım, 1421.

- Özkan, Halit. “Süyûtî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/202-204. İstanbul: TDV Yayınları, 2010. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/suyuti>
- Öztürk, Arzu. *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-Mensûr'unda Peygamberlerin İsmet Sıfatına İlişkin İsrâiliyat'ın Kritiği*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Rezûk, Muhammed. “İbn İyâs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/97-98. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Sa'lebî, Ebü İshâk Ahmed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîrü'l-Kur'ân*. 33 Cilt. Cidde: Dâru't-Tefsîr, 1. Basım, 1436.
- Sartain, Elisabeth. *Celâleddîn Süyûtî Hayatı ve Eserleri*. çev. Hasan Nurettin. İstanbul:Gelenek Yayıncılık 1. Basım, 2002.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-Karni't-tâsi'*. 12 cilt. Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, 1431/2010.
- Sekkâf, Alevî b. Abdulkadir. *Tahrîcu ehâdis ve âsâri Kitâbi fî Zilâli'l-Kur'ân*. Riyad: Dâru'l-Hicre li'n-Neşri ve't-Tevzi, 2. Basım, 1416.
- Selim b. İd. el-Hilâlî, Muhammed b. Musa Al-i Nasr. *el-İstîab fi beyâni'l-esbâb*. 3 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru'l-İbnu'l-Cezvi, 1. Basım, 1425.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-İtkân fî ulûmi'l Kur'ân*. çev. Sâkıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *et-Tahaddüs bi nimetillah*. Kahire: Afak li'n-Neşir, 1. Basım, 2017.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *et-Tevşih 'ale'l-Câmi'i's-sahîh*. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1998.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *Tedribü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî*. Dâru Tabya, 2010.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *Câmiu'l-ehâdis*. 13 Cilt, 1431.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Cem'u'l-cevâmi'*. 25 Cilt. Kahire: el-Ezherü's-Şerîf, 2. Basım, 1426.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1431.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*. çev. Zekeriya Yıldız. 16 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2. baskı., 2013.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hudayrî. *Hüsnü'l-muhâdara fî ahbâri Mısır ve'l-Kâhire*. 2 Cilt. Mısır: Dâru'l-Âhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyyeti, 1. Basım, 1967.
- Şenel, Abdülkadir. “İbn Merdûye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/184-185. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah. *Fethü'l-kadîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İbn Kesîr, 1. Basım, 1414.
- Tabbâ', İyâd Hâlid. *el-İmâmü'l-Hâfiz Celâlüddîn es-Süyûtî: Ma'emetu'l-ulumi'l-İslâmiyye*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1996.

- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. *el-Mu'cemü'l-evsat*. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1415.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-İbn Teymiye, 3. Basım, 1415.
- Taberî, İbn Cerîr. *Camiu'l-beyan fi tefsîri'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Dâru't-Terbiyeti ve't-Türas, 1431.
- Taştekin, Emine Sümeyye. *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsir bi'l-me'sûr Adli Tefsirinde Esbâb-ı Nüzul*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Teymî, İsmâil b. Muhammed b. el-Fazl b. Ali el- Kureyşî et-Tüleyhî. *Kitâbü'l- Delâili en-nübüvve*. Riyad: Dâru't-Tayba, 1. Basım, 1409.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünen 'i Tirmizî*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l Gâribi'l-İslâm, 1. Basım, 1417.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. *Megâzî*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l A'lemî, 3. Basım, 1409.
- Yaman, Mustafa. *Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-mensûr fi't- tefsir bi'l- me'sûr Adli Tefsirinde Kırâat Olgusu*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Mizânü'l-i 'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Muarriife li't-Tabaat ve'n-Neşîr, 1.Basım, 1382/1963.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*. 25 Cilt. Müessasetü'r-Risale, 3. Basım, 1984.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîhü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşâhir ve'l-a'lâm*. 37 Cilt. el-Mektebetü't-Tevkifiyye, 2010.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Zikri esmâ min tekellem fihi ve huve min müvessek*. Mektebetü'l-Menâr, 1. Basım, 1986.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*. 2 Cild.Kahire: Mektebetü'l-Vehbe, 2010.
- Zührî, Muhammed b. Saîd b. Menî'. *Tabakâtü'l-kebîr*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanicî, 1. Basım, 1421.

ÖZ GEÇMİŞ

Orta ve Lise eğitimini Açık öğretim ile tamamladı. 2013 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. 2018 yılında mezun oldu. 2019 yılından beri M.E.B. bünyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

